

**Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická**

**Podoba a význam vlivu ekonomiky
na česko-rakouské vztahy na Znojemsku**

Bc. Jitka Dvořáková

**Diplomová práce
2010**

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Jitka DVOŘÁKOVÁ**
Studijní program: **N6703 Sociologie**
Studijní obor: **Sociální antropologie**
Název tématu: **Podoba a význam vlivu ekonomiky na česko-rakouské
vztahy na Znojemsku**
Zadávací katedra: **Katedra sociálních věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Diplomantka prostuduje základní dostupnou literaturu a v návaznosti na získané informace bude pokračovat terénním výzkumem, jehož hlavní součástí budou rozhovory s respondenty, nezúčastněné, popř. zúčastněné pozorování. Výsledky získané prostřednictvím výzkumu budou zformovány do konečné podoby diplomové práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování diplomové práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

LOEWENSTEIN, Bedřich. My a ti druzí: dějiny, psychologie, antropologie. Brno: Doplněk, 1997. 354 s. POLANYI, Karl. Velká transformace. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 299 s. PRŮCHA, Jan. Interkulturní psychologie: sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů. Praha: Portál, 2007. 218 s. SZALÓ, Csaba. Transnacionální migrace: proměny identit, hranic a vědění o nich. Brno: CDK, 2007. 175 s. SUPPAN, Arnold. Rakušané a Češi: nepřející sousedé? www.listy.cz [online]. 2007 WILK, Richard R., CLIGGETT, Lisa. Economies and cultures: foundations of economic anthropology. Boulder: Westview Press, 2007. 236 s.

Vedoucí diplomové práce:

doc. PhDr. Oldřich Kašpar, CSc.
Katedra sociálních věd

Datum zadání diplomové práce:

30. dubna 2009

Termín odevzdání diplomové práce:

31. března 2010

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.
děkan

L.S.

Mgr. Petr Pabian, Th.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2009

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

Ve Znojmě dne 28. 3. 2010

Jitka Dvořáková

Ráda bych poděkovala všem, kteří mi pomohli se vznikem této práce.

Jmenovitě bych chtěla poděkovat vedoucímu své práce doc. PhDr. Oldřichu Kašparovi, CSc. za jeho rady, věcné připomínky a poskytované konzultace.

ANOTACE

Předmětem práce je analýza vlivu ekonomiky na podobu vztahů mezi Čechy a Rakušany na Znojemsku. Informace o významu a formě tohoto vlivu autorka získává především prostřednictvím vlastního terénního výzkumu, v rámci kterého zkoumá podobu střetu rakouské poptávky s českou nabídkou a okolnosti týkající se trhu práce. Na základě získaných poznatků autorka dochází k závěru, že vliv ekonomiky na česko-rakouské vztahy ve zkoumané oblasti je velmi významný a představuje aspekty, v rámci nichž se projevuje podoba tohoto vlivu.

KLÍČOVÁ SLOVA

česko-rakouské vztahy; pohraničí; Znojemsko; ekonomika; ekonomické vztahy

TITLE

Dimensionality and significance of influence on economic relations between Czechs and Austrians in Znojemsko

ANNOTATION

A subject of the work is a analysis of the impact of the economy on the form of relations between Czechs and Austrians in Znojemsko. Information about a meaning and a form of this effect are obtained primarily through a author's own field research, through which she examines the form of matching of a Austrian demand with a Czech offer and terms which apply to the employment market. Based on evidences the author finds that the economic impact on the Czech-Austrian relations in the study area is very significant and represents aspects under which is manifested the form of this influence.

KEYWORDS

relations between Czechs and Austrians; frontier; Znojemsko; economy; economic relations

Obsah

I.	Úvod.....	9
II.	Vhled do problematiky česko-rakouských ekonomických vztahů.....	11
	1. Důvody, motivace a zdroje volby tématu práce.....	11
	2. Zhodnocení dosavadního stavu bádání jako výchozích informací k vlastnímu výzkumu.....	14
	3. Základní výchozí údaje a charakteristika zkoumané problematiky.....	18
	3.1 Charakteristika lokality ve vztahu k její příhraniční poloze.....	18
	3.2 Základní ekonomické údaje.....	19
	4. Metody sběru dat; postupy empirických zjištění.....	21
III.	Analýza podoby česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojemsku.....	26
	1. Úvod do zkoumané problematiky prostřednictvím informací z dříve realizovaných výzkumů.....	26
	2. Výzkum podoby střetu rakouské poptávky s českou nabídkou.....	28
	2.1 Velké obchodní domy ve Znojmě.....	29
	2.2 Městský trh ve Znojmě.....	36
	2.3 Restaurace a kadeřnictví na Znojemsku.....	40
	2.3.1 Poznatky z výzkumu restaurací.....	41
	2.3.2 Poznatky z výzkumu kadeřnictví.....	45
	3. Výzkum trhu práce.....	47
	3.1 Přechodné období pro volný pohyb osob uplatňované ze strany Rakouska.....	48
	3.2 Možnost a podoba uplatnění obyvatel Znojemska na rakouském trhu práce a zájem rakouských podniků o zaměstnance z pohraničí České republiky.....	51
	3.2.1 Poznatky z rozhovorů s obyvateli Znojemska.....	51

3.2.2 Poznatky z rozhovorů s dolnorakouskými zaměstnavateli.....	56
IV. Vliv ekonomiky na podobu česko-rakouských vztahů na Znojemsku na základě dosažených zjištění.....	61
1. Význam ekonomických vztahů s Rakouskem pro obyvatele znojemského okresu.....	61
2. Provázanost sociálních vztahů se vztahy ekonomickými.....	63
3. Zhodnocení vlivu ekonomiky na konkrétní podobu česko-rakouských vztahů.....	66
V. Závěr.....	69
VI. Použitá literatura.....	72
VII. Přílohy.....	77

I. Úvod

Česká republika a Rakousko jsou země, jež byly téměř čtyři sta let součástí jednoho státního celku. Po rozpadu habsburské monarchie byl ovšem politický a hospodářský vývoj obou zemí značně rozdílný. V současné době, tedy po více jak dvaceti letech po pádu železné opony a v souvislosti se skutečností, že jak Rakousko, tak Česká republika, jsou součástí Evropské unie, se ze strany obou zemí objevuje určitá snaha na tuto společnou historii navázat. Svědčí o tom mj. i přeshraniční *Dolnorakouská zemská výstava*, jež se konala ve městech Horn, Raabs a Telč v minulém roce a která nesla podnázev *Rakousko. Česko. Rozdělení – Odloučení – Spojení*. Tato výstava měla dle vyjádření dolnorakouského zemského hejtmana Erwina Prölla na obou stranách česko-rakouské hranice odbourávat myšlenková stereotypy a usnadnit porozumění mezi sousedy.¹ V tiskové zprávě, zveřejněné po skončení výstavy, je uvedeno, že tato akce sklidila obrovský zájem veřejnosti.²

Lze předpokládat, že v souvislosti se zeslabováním role státní hranice v procesech integrace České republiky do struktur Evropské unie bude docházet k stále intenzivnější spolupráci a stále silnějšímu průniku sousedních kultur. Jak konstatuje František Zich, editor studie zabývající se současnými trendy týkajícími se problematiky českého pohraničí, vliv sousedních zemí na situaci místního společenství obyvatel příhraničních oblastí je značný a má komplexní charakter.³

Také život obyvatel Znojemska je velmi ovlivněn tím, že tento okres leží při hranici s Rakouskem. Češi a Rakušané jsou v rámci této oblasti v každodenním kontaktu, přičemž ten je nejčastěji ekonomické povahy. Již na základě této skutečnosti, při jejímž konstatování vycházím z poznatků získaných prostřednictvím vlastního výzkumu, který jsem v pohraničí jižní Moravy uskutečnila v roce 2007⁴, lze předpokládat, že ekonomika má na „obecnou“ podobu česko-rakouských vztahů ve znojenském okrese velice zásadní vliv. Jaký je význam a podoba tohoto vlivu? To je ústřední výzkumnou otázkou této diplomové práce.

¹ <http://www.dolnorakouska-vystava.cz>

² Dolnorakouská zemská výstava skončila za obrovského zájmu veřejnosti, *Tisková zpráva*, Jihlava, 2009.

³ František ZICH, et al., *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky*, Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2005.

⁴ Jitka DVOŘÁKOVÁ, *Současné česko-rakouské vztahy v pohraničí jižní Moravy pohledem Čechů*, Pardubice: Univerzita Pardubice, 2008, s. 21-41

Ke zmíněné základní otázce, jež je tím nejobecnějším vyjádřením mého výzkumného záměru, se samozřejmě váže mnoho otázek dílčích. Těmi, jež jsou nejvíce podstatné (a které jsou samozřejmě stále ještě poměrně hodně obecným vyjádřením mnoha dílčích aspektů vztahujících se ke zkoumané problematice), jsou tyto: Jaký vliv má rakouská poptávka po zboží a službách nabízených na Znojemsku na ekonomiku tohoto okresu?; Jaké okolnosti ovlivňují podobu „střetu“ rakouské poptávky s českou nabídkou?; Jaký vliv má na vztahy mezi Čechy a Rakušany možnost a podoba uplatnění obyvatel znojemského okresu na rakouském trhu práce?; Jakým způsobem je participace Čechů na rakouském trhu práce ovlivněna legislativními pravidly, jež se k této problematice vztahují?; Jaké další okolnosti mají vliv na možnost a podobu uplatnění Čechů na rakouském trhu práce?

Výzkum, který jsem provedla a jehož prostřednictvím chci zodpovědět všechny dílčí výzkumné otázky této práce (a tím dostatečným způsobem i tu ústřední), sestává ze dvou základních částí. Tou první je zkoumání podoby rakouské poptávky a české nabídky a jejich střetu, a to v rámci velkého obchodního domu ve Znojmě, znojemského městského trhu a restaurací a kadeřnictví nacházejících se na Znojemsku. Bylo mým záměrem získat prostřednictvím této části výzkumu informace o tom, jak důležitými zákazníky Rakušané v těchto „typech“ zařízení z hlediska ekonomických přínosů jsou a s jakými dalšími okolnostmi tato problematika souvisí, přičemž nejvíce důležité pro mě bylo to, abych zjistila, v rámci jakých aspektů se projevuje provázanost ekonomických vztahů se vztahy sociálními.

Těmto aspektům jsem ostatně věnovala pozornost i v rámci druhé části terénního výzkumu, ve které jsem se zaměřila na získání informací týkajících se trhu práce. Nejprve jsem provedla analýzu dokumentů vztahujících se k této problematice a souvisejících především s legislativou Evropské unie. Posléze jsem uskutečnila polostrukturované rozhovory s obyvateli znojemského okresu pracujícími v Dolním Rakousku a strukturovaná interview s dolnorakouskými zaměstnavateli. V rámci rozhovorů jak s Čechy, tak s Rakušany, jsem se v souladu s výše uvedenými výzkumnými otázkami soustředila především na zjištění toho, v jaké míře a z jakých důvodů mají či nemají obyvatelé Znojemska zájem o práci v Rakousku, zda je či není ze strany rakouských zaměstnavatelů zájem o zaměstnance z České republiky a proč a jakou roli v této problematice (dle názorů respondentů) hraje existence Evropské unie a legislativní pravidla, která se k ní vztahují.

II. Vhled do problematiky česko-rakouských ekonomických vztahů

1. Důvody, motivace a zdroje volby tématu práce

Ústředním důvodem toho, že jsem se začala zabývat zkoumáním podoby ekonomických vztahů panujících mezi Čechy a Rakušany na Znojemsku, jsou zjištění, ke kterým jsem dospěla během svého výzkumu, jenž se stal podkladem k mé bakalářské práci s názvem *Současné česko-rakouské vztahy v pohraničí jižní Moravy pohledem Čechů*, kterou jsem obhájila v roce 2008. V rámci této práce jsem se zabývala česko-rakouskými vztahy z obecného hlediska, přičemž jsem se zajímala především o to, jak tyto vztahy ovlivňují spory týkající se fungování Jaderné elektrárny Temelín.⁵

Jedním z nejvýznamnějších zjištění, jak jsem konstatovala již v úvodu, bylo právě to, že ekonomika hraje ve vztazích mezi Čechy a Rakušany velice důležitou roli. Velká část každodenních interakcí, jež se mezi nimi odehrávají, jsou ekonomické povahy. Rakouský zákazník a „rakouský zaměstnavatel“ představují pro obyvatele pohraničí jižní Moravy významný zdroj finančních prostředků, což má na česko-rakouské vztahy (pohledem Čechů) kladný vliv.

Ekonomika je důležitým elementem i v rámci sporů mezi Čechy a Rakušany o fungování elektrárny Temelín. Ekonomické hledisko je vedle ekologického tím nejpodstatnějším, co určuje sílu a povahu těchto sporů. Hlavním zdrojem kritiky fungování Jaderné elektrárny Temelín z ekologických důvodů je kombinace starší sovětské technologie s technologií novou, západní, jež byla při stavbě elektrárny použita. Tento fakt zdůrazňuje mj. hornorakouská i dolnorakouská vláda, stejně jako rakouští aktivisté, jež, jako výraz svého odporu, opakovaně blokovali česko-rakouské státní hranice. Tyto blokády měly a mají určitý (médií však velice nadhodnocený, jak jsem zjistila prostřednictvím svého výzkumu) vliv na podobu česko-rakouských vztahů.

Ekonomického hledisko je však neméně významné. Častým argumentem české veřejnosti a zjednodušeně řečeno i české vlády je, že jelikož bylo na stavbu elektrárny Temelín vynaloženo obrovské množství finančních prostředků, je nyní nemyslitelné, aby nebyla v provozu a nesloužila svému účelu. K této problematice je nutné podotknout, že v žádném

⁵ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c.d.

případě nelze spor týkající se fungování elektrárny Temelín zjednodušovat v tom smyslu, že všichni Češi s jejím fungováním souhlasí a všichni Rakušané naopak nesouhlasí. Takový výklad by byl nesprávný. Přesně takový však převládá v mediálních zprávách.⁶

Další důvod, proč jsem začala v rámci česko-rakouských vztahů zkoumat právě vztahy ekonomické, souvisí s problematikou studia pohraničí, jako specifického prostoru, v němž právě stav ekonomiky daných sousedních států hraje velice důležitou roli a má významný vliv na vztahy mezi obyvateli pohraničních oblastí daných států. Milan Jeřábek, jenž se dlouhodobě zabývá příhraniční problematikou, konstatuje, že od ekonomické vyspělosti sousedních regionů v pohraničí se odvíjí míra a především polarita přeshraničních vztahů. Na základě toho lze hovořit o hranici symetrické (v případě srovnatelné vyspělosti sousedících regionů) a asymetrické,⁷ kterou by v souladu s tímto dělením byla i česko-rakouská hranice.

O vlivu přeshraničních rozdílů ekonomických potenciálů na českých hranicích na místní společenství pojednává také Karel Hlavatý. Podotýká, že ekonomické rozdíly na hranicích jsou jedním ze všudypřítomných vlivů na vytváření postojů, názorů a chování místních společenství.⁸

Na základě zjištění, jak zásadní roli ekonomika v česko-rakouských vztazích hraje, jsem se tudíž rozhodla prozkoumat tuto problematiku blíže, přičemž samozřejmou součástí antropologického studia ekonomických vztahů je její provázanost se vztahy sociálními, jak dokládají práce mnoha význačných antropologů.

Marcel Mauss ve svém slavném díle *Esej o daru*, v němž vychází z bohatého etnografického materiálu, podal výklad daru jako specifického projevu vzájemnosti. Dar příjemce zavazuje do té doby, než ho oplatí darem jiným. Hlavním smyslem darů je tak vytváření společenských závazků, které udržují společnost pohromadě. Mauss ve svém výkladu vychází z analýzy daru v „archaických“ společnostech, ale podotýká, že tyto poznatky lze rozšířit i na naši společnost. Konstatuje, že značná část naší morálky i našeho života vůbec, tkví stále v téže atmosféře daru,

⁶ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d., s. 28-38.

⁷ Milan JEŘÁBEK, Typologie českého pohraničí – na pozadí teoretických přístupů a reálné situace, in František Zich, et al., c. d., s. 10.

⁸ Karel HLAVATÝ, Přeshraniční vlivy ekonomických potenciálů na českých hranicích a jejich vliv na místní společenství v pohraničí, in František Zich, et al., c.d., s. 57

směsici závazku a dobrovolnosti. Věci mají pořád vedle své prodejní hodnoty i hodnotu citovou a neopracovaný dar stále staví toho, kdo jej přijal, do podřízeného postavení.⁹

Bronisław Malinowski poukázal na fakt souvislosti ekonomických aktivit se sociálním životem ve své práci *Argonauts of the Western Pacific* a to výkladem složité sítě ceremoniálního výměnného systému zvaného „kula“, probíhajícího na Trobriandských ostrovech. Malinowski poukazuje na to, že „kule“ je podřízena sociální organizace. Je zakořeněna v mýtu, podporovaná tradičním zákonem a obklopená magickými obřady. Prostřednictvím kuly dochází také k vytváření vzájemných pout mezi partnery, je spojena se ctí a důvěrou.¹⁰

Karl Polanyi ve svém díle *Velká transformace*, v rámci kterého přispěl k porozumění dění v ekonomice v době kapitalismu, podotýká, že člověk v rámci ekonomiky nejedná tak, aby uspokojil svůj individuální zájem na vlastnictví hmotných statků. Ekonomika je vnořena do sociálních vztahů, z čehož vyplývá, že se chová určitým způsobem proto, aby si zajistil sociální postavení, dosáhl svých sociálních zájmů a sociálních úspěchů. Hmotných statků si člověk tedy váží pouze natolik, nakolik slouží těmto cílům. Jak Polanyi konstatuje, ani proces výroby, ani proces distribuce není spojen s žádným specifickým ekonomickým zájmem souvisejícím s vlastnictvím zboží. Každý z těchto procesů je svázán s množstvím sociálních zájmů, které nakonec způsobí, že je potřebný krok podniknut. Ekonomický systém je tak poháněn neekonomickými motivy.¹¹

To, že ekonomika je vždy utvářena kulturou, potvrzuje také Marshall Sahlins prostřednictvím díla *Stone Age Economics*. Závislost hodnoty určité věci na konkrétních lidských motivacích a potřebách zdůrazňuje Arjun Appadurai v práci *The Social Life of Things: Commodities in Cultural Perspective*. Daniel Miller poukazuje na to, že věci jsou důležitými prvky kulturních projektů, neboť zpředměťují sociální vztahy a hierarchii, slouží k vyjádření vlastní identity a přispívají k definování společenských vztahů. Ve svém díle *A Theory of Shopping*, v němž se opírá převážně o svůj výzkum zaměřený na ženy žijící v Londýně, pak Miller konstatuje, že výpravy za nákupy jsou často motivovány citlivou starostí o druhé.¹²

V návaznosti na fakt, že je ekonomika specifickou součástí sociálního života a jako taková sociální realitu ovlivňuje a je jí ovlivňována, jsem tedy svůj výzkum ekonomických vztahů mezi Čechy a Rakušany nutně prováděla takovým způsobem, abych dospěla nejen k

⁹ Marcel MAUSS, *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Praha, 1999.

¹⁰ Bronisław K. MALINOWSKI, *Argonauts of the Western Pacific*, Illinois, 1984, s. 81-104.

¹¹ Karl POLANYI, *Velká transformace*, Brno, 2006, s. 51.

¹² Thomas H. ERIKSEN, *Sociální a kulturní antropologie*, Praha, 2008, s. 217-235.

poznání jejich podoby či charakteristiky, ale především toho, jaký mají tyto ekonomické vztahy vliv na česko-rakouské vztahy obecně.

2. Zhodnocení dosavadního stavu bádání jako výchozích informací k vlastnímu výzkumu

Problematika česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojemsku se svým charakterem dotýká mnoha dílčích témat, jež bylo nutné prostudovat, než jsem mohla přistoupit k vlastnímu výzkumu. Za nejdůležitější výchozí zdroj informací považuji především v minulosti realizované výzkumy zaměřené na oblast pohraničí. Tyto jsou orientované na různou dílčí problematiku, přičemž některé z nich se zčásti věnují i ekonomickým vztahům.

Velice cenným zdrojem informací je sborník studií nazvaný *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky*. Autoři jednotlivých článků této publikace, vydané Univerzitou Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, se dotýkají velkého množství témat, které s problematikou studia pohraničí souvisí. Součástí sborníku jsou i analýzy výsledků výzkumu provedeného prostřednictvím „expertního“ dotazování, přičemž „expert“ je definován jako osoba, „*kteřá má dostatečný přehled o situaci v rámci regionu a dané oblasti života regionu, může odpovědět na otázky týkající se přeshraniční spolupráce a je schopna posoudit její intenzitu, význam a vliv na obyvatelstvo*“.¹³

Velká pozornost je přitom v této publikaci věnována také ekonomickým vztahům v rámci jednotlivých pohraničních oblastí České republiky, což dokládá mj. článek Alice Reissové, v němž se věnuje především studiu podnikatelské činnosti v těchto lokalitách. Reissová konstatuje, že je zřejmé, že intenzita celkového vlivu zahraničního souseda v českém pohraničí je často jeho obyvateli spojována s intenzitou vlivu ekonomického. Pokud jde o oblast podnikání, je dle analýzy Reissové ve všech lokalitách české hranice patrný vliv zahraničního souseda na prosperitu malých a středních podnikatelů.¹⁴

Důležitým zdrojem informací o oblastech pohraničí, týkajících se především historie a identity tamních obyvatel, je práce s názvem *Otisky historie v regionálních identitách*

¹³ František ZICH, et al., c. d.

¹⁴ Alice REISSOVÁ, Sociálně ekonomické aspekty vlivu zahraničního souseda v českém pohraničí, in František Zich, et al., c. d., s. 26-46.

obyvatel pohraničí. Studie se zaměřuje na zkoumání vzájemného vnímání obyvatelstva pohraničních oblastí Bavorska a západních Čech. Analýza vlivu historického vědomí na utváření regionální identity se opírá o empirické šetření biografických identit obyvatel pohraničí, které proběhlo v roce 2004 na území přiléhajícím ke společné hranici. Výzkum, jak konstatují editoři práce Václav Houžvička a Lukáš Novotný, potvrdil, že od ukončení konfrontace mezi Východem a Západem se stal soused na druhé straně hranice významným faktorem regionální „sebeidentifikace“.¹⁵

Další prací, zabývající se výzkumem pohraničí jako specifické oblasti, je sborník studií *Anthropology at borders*, jehož jednotlivé články pojímají problematiku hranic především v rámci historie a specifík kultury tamních obyvatel.¹⁶

Existuje rovněž několik vysokoškolských kvalifikačních prací zaměřujících se na téma pohraničí. Oblastí Bílých Karpat a vztahy mezi zde žijícími Čechy a Slováky se ve své bakalářské práci, obhájené roku 2006, zabývá Klára Suchá. Její analýza česko-slovenských vztahů v této oblasti je však příliš obecná, tudíž přinášející pouze povrchní zjištění.¹⁷ Dále je možné zmínit např. bakalářskou práci Jany Procházkové, obhájenou roku 2002. Procházková v ní zkoumá česko-německé vztahy z historické a politické perspektivy, přičemž dochází k závěru, že česká společnost zjednodušeně řečeno dosud nedostatečně naplňuje principy demokratické společnosti, avšak již neanalyzuje, jaký má tato skutečnost konkrétní vliv na česko-německé vztahy, čímž jsou nedostatečně zodpovězeny otázky související s tématem její práce.¹⁸

Důležitými výchozími informacemi, potřebnými k dobré analýze tématu mé práce, jsou rovněž ty, jež vypovídají o česko-rakouských vztazích obecně, tedy nejen v souvislosti s pohraniční oblastí či s tématem ekonomiky. Především pochopitelně vycházím z poznatků, které jsem získala již během studia této problematiky ke své bakalářské práci. V té podávám přehled politických vztahů mezi Českou republikou a Rakouskem v historické perspektivě, zvláště pak se zaměřením na problematiku tzv. Benešových dekretů a sporů týkajících se fungování Jaderné elektrárny Temelín.¹⁹

Dobrý přehled politických a hospodářských událostí, jež se odehrály v minulosti a mají vliv na současný a budoucí vývoj česko-rakouských vztahů, je obsažen v publikaci *Česko a*

¹⁵ Václav HOUŽVIČKA, Lukáš NOVOTNÝ, (eds.), *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí*. Praha, 2007.

¹⁶ Barbora SPALOVÁ, Jakub GRYGAR, *Anthropology at borders*. Prague, 2006.

¹⁷ Klára SUCHÁ, *Česko-slovenské vztahy v pohraničí Bílých Karpat*. Pardubice, 2006.

¹⁸ Jana PROCHÁZKOVÁ, *Aspekty česko-německých vztahů po roce 1989*. Pardubice, 2002.

¹⁹ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d., s. 11-20.

*Rakousko po konci studen války.*²⁰ Gernot Heiss, působící na historickém institutu vídeňské univerzity, v rámci této práce konstatuje, že vztahy Rakouska k České republice narušily nejen rozdílné politické cíle obou států, ale i bilaterální neshody, které vznikaly v souvislosti s otevřením Jaderné elektrárny Temelín a v důsledku rakouského požadavku na zrušení tzv. Benešových dekretů. Vztah obou států dle jeho slov dále poškodila také účast České republiky na diplomatických "Sankcích 14 států" proti koaliční vládě ÖVP-FPÖ v roce 2000, i vytrvalé rakouské lpění na omezení pracovní mobility občanů nových členských zemí Evropské unie.²¹

Členství Rakouska a České republiky v Evropské unii (dále jen EU) má velmi velký vliv na vztahy mezi těmito dvěma zeměmi a rozhodující mírou ovlivňuje charakter těchto vztahů. Existuje velké množství prací i internetových stránek zabývajících se EU a to ať již jejím samotným fungováním, otázkami integrace, legislativou, historií či budoucím vývojem.

O vlivech EU na mezinárodní vztahy hovoří velice kriticky Petr Mach v rámci své práce *Úskalí evropské integrace*. Mach konstatuje, že EU není založena na společných hodnotách, ale na přerozdělování bohatství a regulaci, a tudíž nemůže být zárukou harmonie a prosperity. Politická integrace, fungující na základě mezinárodního přerozdělování a unifikaci norem, znamená dle Macha vznik soustátí s národy první a druhé kategorie, což může vést ke konfliktům. Evropa je množinou různých národů s různou kulturou, různými jazyky a různou úrovní příjmů. Proto je podle Macha pravděpodobné, že skrze instituce EU budou prosazovány protichůdné národní zájmy.²²

V souvislosti s tématem této diplomové práce je samozřejmě v rámci diskuse o EU nejdůležitější ta problematika, která má bezprostřední vliv konkrétně na česko-rakouské vztahy. Tou je v současné době především tzv. přechodné období pro volný pohyb pracovních sil uplatňované ze strany Rakouska mj. i vůči České republice.

O aspektech uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil podává celkem ucelené informace např. webová stránka euroskep.cz. Přechodná období souvisí s rozšířením EU v květnu roku 2004, kdy se Česká republika stala vedle dalších devíti států plnoprávným členem EU. Přechodná období byla vyjednána v přístupové smlouvě a tedy uplatňována ze strany původních patnácti členů EU. Omezení volného pohybu pracovních

²⁰ Gernot HEISS, et al. *Česko a Rakousko po konci studené války*. Ústí nad Labem, 2008.

²¹ Gernot HEISS, Úvodem, in Gernot Heiss, et al., c.d., s. 9.

²² Petr MACH, *Úskalí evropské integrace*, Praha, 2002, s. 14-72.

sil dosud využívají pouze dva státy, těmi jsou Rakousko a Německo. Aby mohl český občan pracovat v těchto zemích, musí si vyřídit pracovní povolení. Je ustanoveno, že uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil je možné max. do roku 2011.²³

S EU a česko-rakouskými vztahy souvisí také existence euroregionu Weinviertel – Pomoraví - Záhorie. Problematikou euroregionů či obecněji otázkou evropské integrace se v poslední době zabývalo celkem velké množství autorů vysokoškolských kvalifikačních prací. Mezi ty, které vznikly pod záštitou Univerzity Pardubice, patří např. práce Lindy Dytrychové *Zásady přeshraniční a příhraniční spolupráce*, Evy Baumové *Přeshraniční spolupráce v regionech sousedících s členskými zeměmi EU* či Rudolfa Ďatko *Význam přeshraniční spolupráce v regionální politice Evropské unie*. Informací o euroregionu Weinviertel – Pomoraví – Záhorie je v nich ale obsaženo velice málo, popřípadě jsou jen velmi obecné.

Existují oficiální webové stránky euroregionu Weinviertel – Pomoraví – Záhorie²⁴, na kterých jsou však také převážně poskytnuty pouze obecné údaje. Dle těch byl tento euroregion založen na základě dlouhé historické a kulturní tradice, jež regiony Weinviertel, Jižní Morava a Západní Slovensko (Záhorie) spojuje. Vznikl v prosinci 1997 v Mistelbachu podpisem rámcové dohody o příhraniční spolupráci s cílem vytvořit euroregion jakožto bod regionální integrace. Zahrnuje rakouské okresy Gänserndorf, Hollabrunn, Korneuburg a Mistelbach, české okresy Břeclav, Hodonín, Znojmo a Brno-venkov a na slovenské straně Bratislavský samosprávný kraj s okresem Malacky, a Trnavský samosprávný kraj s okresy Senica a Skalica.

S tématem této diplomové práce, tedy vlivem ekonomiky na česko-rakouské vztahy, samozřejmě úzce souvisí mnoho další problematiky, jako je např. národní identita, etnické stereotypy, či teoretické pojetí pohraničí jako specifického prostoru. Vzhledem k jejich složitosti a s přihlédnutím k rozsahu této práce se však těmito tématy na tomto místě nyní není možné zabývat.

²³ <http://www.euroskop.cz/383/sekce/prace-a-uznavani-kvalifikaci/>

²⁴ <http://www.euregio-weinviertel.org/>

3. Základní výchozí údaje a charakteristika zkoumané problematiky

3.1 Charakteristika lokality ve vztahu k její příhraniční poloze

Lokalitou, v níž jsou v rámci této diplomové práce česko-rakouské ekonomické vztahy zkoumány, je okres Znojmo. Leží v jihozápadní části Jihomoravského kraje, z jihu je omezen 105 km dlouhou státní hranicí s Rakouskem, konkrétně se spolkovou zemí Dolní Rakousko. Ve znojemském okrese žije přibližně 114 tisíc obyvatel, z toho cca. 35 tisíc ve Znojmě. Znojmo je sídlem okresu a druhým největším městem Jihomoravského kraje. Nachází se přibližně ve vzdálenosti 13 km od rakouské státní hranice.^{25;26}

Dolní Rakousko má největší rozlohu ze všech devíti rakouských spolkových zemí a po Vídni je druhým nejlidnatějším regionem Rakouska. Tradičně se člení na čtyři územní oblasti – Waldviertel, Weinviertel, Mostviertel a Industrieviertel. Se znojemským okresem sousedí Weinviertel, z malé části na západě pak Waldviertel.^{27;28} Mezi významná centra oblasti Weinviertel patří Retz, jenž má přibližně 4200 obyvatel a leží přímo při hranici se Znojemskem.²⁹

Znojmo a Retz jsou partnerskými městy. Na oficiálních webových stránkách Přeshraničního impulzního centra Retz (GIZ Retz)³⁰ je uvedeno, že partnerství těchto měst je výsledkem dlouholeté spolupráce, na které se v mnoha oblastech každodenního života společně podíleli čeští i rakouští občané. Výsledkem mnohaleté kooperace bylo zřízení Impulzního centra Znojmo-Retz, čímž byl, jak je proklamováno na těchto webových stránkách, položen další stavební kámen přeshraniční spolupráce. Impulzní centrum Znojmo-Retz započalo svoji činnost v listopadu 2002 a je zrcadlovým projektem GIZu Retz. Hlavními cíli projektu je sblížení obyvatel z obou zemí, vývoj kontaktů, spolupráce mnoha různých skupin, podporování obcí, mládeže, podnikatelů a jiných skupin při hledání partnerů za hranicemi i organizování setkání těchto skupin.³¹

Dle informací poskytnutých regionálním čtrnáctidenníkem města Znojma Znojenské listy byl v roce 2009 v rámci partnerské spolupráce mezi městy Znojmo a Retz realizován např.

²⁵ <http://znojmocity.cz/>

²⁶ http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Znojmo, 10. 3. 2010.

²⁷ viz. Příloha č. 1

²⁸ http://www.eurocorridor.cz/ecns/cz/informace/regiony/dolni_rakousko.asp

²⁹ viz. Příloha č. 3

³⁰ <http://www.gizretz.at>

³¹ http://www.gizretz.at/cz/pages/gizretz_partner.aspx

projekt zaměřený na vzdělávání pracovníků z oblasti cestovního ruchu a kultury³² či projekt Twin city, jehož součástí je především bezplatná doprava na velké kulturní akce konané v Retzu a ve Znojmě a také společné propagační materiály.³³ Velká pozornost je tedy věnována hlavně spolupráci v oblasti kultury. Z poznatků, jež jsem získala v rámci výzkumu, ze kterého jsem vycházela ve své bakalářské práci³⁴, je zřejmé, že obyvatelé Znojemska (a to především mladí lidé) navštěvují různé kulturní akce, které se v Rakousku konají a kulturní památky, které se zde nacházejí, skutečně poměrně často a blízkost hranice s Rakouskem považují z kulturního hlediska za jednoznačně přínosnou. Kultura tak má na česko-rakouské vztahy na Znojmsku obecně řečeno pozitivní vliv a nejspíše proto je jí v rámci projektů partnerské spolupráce věnována taková pozornost.

3.2 Základní ekonomické údaje

Mezi Českou republikou a Rakouskem existují značné ekonomické rozdíly, které mají vzhledem k blízkosti hranice velký vliv na charakter česko-rakouských vztahů na Znojmsku. Běžně se při hodnocení ekonomického vývoje a životní úrovně společnosti určité země používají základní makroekonomické ukazatele jako hrubý domácí produkt (HDP), inflace, nezaměstnanost, zahraniční obchod (vývoz a dovoz) nebo saldo veřejných rozpočtů.³⁵ Pro účely této diplomové práce postačí srovnání HDP a míry nezaměstnanosti v obou zemích, doplněné srovnáním výše hrubé měsíční mzdy.

HDP na jednoho obyvatele v České republice za rok 2008 činil 354 000 Kč, průměrná obecná míra nezaměstnanosti 4,4%. Konkrétně v Jihomoravském kraji byla pak výše HDP na jednoho obyvatele 327 000 Kč, míra nezaměstnanosti činila (stejně jako její průměr v celé České republice) 4,4%.³⁶ Stav ekonomiky v rámci Jihomoravského kraje tak zjednodušeně řečeno odpovídá tomu celorepublikovému. Výše HDP za rok 2008 v Rakousku činila 33 800 EUR, míra nezaměstnanosti 3,8%.³⁷ Údaje konkrétně pro Dolní Rakousko se mi zjistit nepodařilo, lze však předpokládat, že se blíží těm celostátním,

³² Denisa ŠIPOŠOVÁ, Markéta DUŠKOVÁ, Češi a Rakušané si vyměňují zkušenosti z cestovního ruchu, *Znojenské listy : čtrnáctideník města Znojma*, 5. 11. 2009, roč. XVIII., č. 20, s. 2.

³³ Denisa ŠIPOŠOVÁ, Markéta DUŠKOVÁ, Projekty propojují moravské Znojmo a rakouský Retz, *Znojenské listy : čtrnáctideník města Znojma*, 22.11.2009, roč. XVIII., č. 19, s. 2.

³⁴ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d.

³⁵ *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2009*, Brno, 2009.

³⁶ *Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2009*, c. d.

³⁷ <http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000794/>

případně mohou být i vyšší vzhledem k faktu, že v Dolním Rakousku jsou vedle Vídně nejvyšší průměrné mzdy v celém Rakousku.³⁸

Právě výše průměrné mzdy je považována za další důležitý ekonomický ukazatel životní úrovně. Jak konstatuje Petr Gola, který se v mnoha člancích hned několika ekonomicky zaměřených webových serverů (např. měšec.cz, finance.cz či podnikatel.cz) zabývá srovnáváním jednotlivých zemí EU z ekonomického hlediska, mzdové rozdíly jsou v první řadě ovlivněny produktivitou práce, které příslušná země dosahuje. Země s nízkou produktivitou práce si nemůže dovolit vysoké mzdy, tím by totiž riskovala totální úpadek konkurenční schopnosti svého národního hospodářství na evropském i světovém trhu.³⁹ Dle statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (zkráceně OECD) činila výše průměrné měsíční mzdy za rok 2008 v České republice 23 542 Kč, což je přibližně 925 EUR, v Rakousku pak 3 221 EUR.⁴⁰

Pokud nyní přistoupíme k samotnému srovnání české a rakouské ekonomiky na základě výše uvedených údajů, můžeme konstatovat, že míra nezaměstnanosti je v obou zemích srovnatelná a v porovnání s průměrem v rámci EU, který za rok 2008 činil 7,0%⁴¹, není ani nijak vysoká. Výše HDP na jednoho obyvatele se však v České republice a v Rakousku značně liší. Pro přesnější představu rozdílu výše HDP mezi těmito dvěma zeměmi je možné učinit procentuální srovnání s průměrným HDP v celé EU. Kdyby HDP na jednoho obyvatele v EU představoval 100%, pak jeho výše v ČR by za rok 2008 dosahovala 80,4% a v Rakousku 123,5%⁴², což je skutečně velký rozdíl.

Markantní rozdíl je také mezi výší české a rakouské průměrné hrubé měsíční mzdy. Ta rakouská je více než trojnásobná. Je však třeba podotknout, že vypovídací schopnost srovnání výše průměrné mzdy mezi několika státy je hodně omezená. Pro přesnější analýzu by bylo třeba toto srovnání učinit prostřednictvím reálné mzdy, která určuje její skutečnou hodnotu, a to vyjádřením poměru ceny životních potřeb k vyplácené peněžitě odměně. Lze předpokládat, že rozdíl mezi českou a rakouskou mzdou reálnou by nebyl tak markantní, jako je ten mezi mzdou průměrnou, což ostatně potvrzuje i analýza Petra Goly.⁴³

³⁸ Petr GOLA, Rakouská ekonomika těží z geografické polohy země, www.mesec.cz.

³⁹ Petr GOLA, České mzdy jedny z nejnižších, www.mesec.cz.

⁴⁰ Petr GOLA, Výše průměrné mzdy ve světě, www.finexpert.cz.

⁴¹ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/employment, Unemployment rate by gender.

⁴² http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/structural_indicators/indicators/economical_context, GDP per capita in PPS.

⁴³ Petr GOLA, České mzdy jsou proti rakouským poloviční, www.mesec.cz.

Rozdíly v ekonomické úrovni České republiky a Rakouska se dále podrobněji zabývám v dalších částech této práce, v nichž je již také uskutečněna analýza konkrétního vlivu těchto rozdílů na česko-rakouské vztahy.

4. Metody sběru dat; postupy empirických zjištění

V rámci vlastního terénního výzkumu podoby a charakteristiky česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojemsku jsem se zaměřila na dvě základní oblasti. Tou první je analýza podoby rakouské poptávky a české nabídky, jejichž střet jsem zkoumala prostřednictvím tří různých typů míst či zařízení. Jsou jimi: znojemské velké obchodní domy (či jinak, nepřesně řečeno, znojemské supermarkety a hypermarkety); znojemský městský trh; a restaurace a kadeřnictví nacházející se na Znojemsku. Rozlišení těchto tří typů míst je velice důležité zejména proto, že každý z nich je značně odlišný od těch ostatních, a to ať již svoji povahou, či formou a charakterem obchodu, k jehož uzavření v nich dochází.

Druhá základní dílčí oblast terénního výzkumu je zaměřena na analýzu trhu práce, konkrétně na možnost uplatnění se na rakouském trhu práce pro obyvatele Znojemska a na další okolnosti, které s tím souvisí. Významným je především fakt, že Rakousko (nejen) vůči České republice stále uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, s čímž souvisí celá řada dalších záležitostí určujících charakter této „problematiky“.

Ta část výzkumu, kterou lze souhrnně nazvat jako střet rakouské poptávky s českou nabídkou, je soustavou mnoha jevů, které se k ní vážou. V rámci výše zmíněných tří typů míst, kde byl tento „střet“ zkoumán, bylo třeba se zaměřit na celou škálu sekundárních projevů, aby tak bylo možno popsat nejen charakter dané poptávky a nabídky a podobu jejich abstraktního střetu, což byl ve své podstatě primární, avšak pouze povrchní cíl, jehož prostřednictvím bylo možno dosáhnout dalších zjištění. Mezi tyto sekundární projevy patří především způsob chování a komunikace mezi rakouským zákazníkem a českým prodejcem (ve většině případů však ne přímo prodejcem, ale spíše zaměstnancem) a charakter mnoha dalších úkonů, které s nákupem souvisí, jako je např. platba za zboží či služby, nebo specifické požadavky rakouského zákazníka.

K otázce možnosti a podoby uplatnění českého zaměstnance na rakouském trhu práce se váže celá řada legislativních pravidel, přičemž alespoň s těmi základními bylo třeba se před vlastním výzkumem důkladně seznámit, neboť bez jejich znalosti by nebylo možné dostatečně porozumět procesům a okolnostem, které s touto problematikou souvisí. Samotný terénní výzkum pak spočíval ve dvou dílčích částech, a to ve zjištění zkušeností a názorů jednak obyvatel Znojemska, kteří v Rakousku pracují a pak také rakouských zaměstnavatelů, kteří zaměstnávali či zaměstnávají Čechy ze znojemského okresu. Samozřejmě i v rámci této části výzkumu lze odlišit základní okolnosti a poznatky, které s ní souvisí, což jsou především ona legislativní pravidla a základní fakta o možnosti a podobě uplatnění obyvatel Znojemska na rakouském pracovním trhu a pak ty, které se k této problematice váží sekundárně, avšak jsou velice významné pro pochopení podoby a významu vlivu ekonomiky na česko-rakouské vztahy. Těmito sekundárními poznatky jsou např. způsoby chování a podoby vztahu mezi rakouským zaměstnavatelem a českým zaměstnancem či mezi zaměstnancem z Čech a ostatními (rakouskými) zaměstnanci.

Po tomto velice stručném nastínění podoby provedeného kvalitativního výzkumu, jemuž budu věnovat více pozornosti v následujících kapitolách, přistoupím nyní k samotnému výkladu metod, které jsem v jeho rámci použila ke sběru dat.

Výzkum podoby rakouské poptávky a české nabídky ve velkých obchodních domech, často nazývaných také jako supermarkety či hypermarkety, jsem provedla formou strukturovaných rozhovorů (v rámci předběžného výzkumu) a především pak prostřednictvím zúčastněného pozorování, jehož součástí byly také rozhovory, a to jak strukturované (s rakouskými zákazníky), tak nestrukturované (se zaměstnanci pracujícími na pokladně). V jednom z nich, jež ovšem nebudu blíže specifikovat vzhledem k etické odpovědnosti a informacím, jež jsem získala, jsem přijala místo a pracovala zde jako pokladní. Výběr „supermarketu“, kterých je ve Znojme a blízkém okolí celkem asi osm, jsem provedla na základě předběžného výzkumu, jenž byl zaměřen na zjištění toho, ve kterém z nich nakupuje nejvíce zákazníků z Rakouska. Celý výzkum proběhl v době čtyř měsíců a to od června do září 2008.

Někteří zaměstnanci, se kterými jsem zde pracovala, věděli o mém výzkumném záměru a s nimi jsem v průběhu výzkumu také provedla několik nestrukturovaných rozhovorů. Další z nich (přičemž s většinou jsem nepřišla buď téměř, nebo vůbec do styku) o mém výzkumu nevěděli. Zákazníci, které jsem pozorovala a s nimiž jsem (v několika případech) hovořila, o mém výzkumném záměru rovněž nevěděli. V rámci tohoto výzkumu jsem proto byla

spíše úplným účastníkem, ačkoliv se má role pozorovatele v jeho průběhu měnila, přičemž roli úplného účastníka chápu v souladu s vymezením, které provedl Jan Hendl v publikaci *Kvalitativní výzkum*. Úplný účastník se dle Hendla stává rovnoprávným členem skupiny a tráví s ní většinu času, přičemž členy této skupiny neinformuje o své pravé totožnosti.⁴⁴

Další dílčí část výzkumu podoby střetu rakouské poptávky a české nabídky jsem provedla na znojenském městském trhu, a to rovněž formou zúčastněného pozorování. Městský trh ve Znojmě je tvořen nevelkým počtem stolů, na nichž prodejci nabízejí své zboží. Množství prodejců hodně závisí na ročním období, přičemž tím nejpříznivějším je jaro. Proto jsem svůj výzkum na tomto trhu uskutečnila v průběhu dubna a května minulého roku. Prodávala jsem zde u jednoho ze stolů vypěstované zboží jako pomocník prodejce, který pěstuje zeleninu a především květiny už radu let a stejný počet let jí také prodává na znojenském městském trhu.

Zahradník, kterému jsem pomáhala, věděl o mém výzkumném záměru a provedla jsem s ním několik nestrukturovaných rozhovorů. S některými ostatními prodejci jsem rovněž hovořila (prostřednictvím nestrukturovaných i polosturkturovaných rozhovorů), přičemž i oni věděli, že provádím výzkum. Většina informací, které jsem zde získala, pochází právě z těchto rozhovorů a pak také z každodenního pozorování tamního dění. S rakouskými zákaznicí jsem interview nedělala. Jednak proto, že vzhledem k mé roli pomocníka prodejce jsem to nestíhala a také z toho důvodu, že jsem tyto rozhovory v průběhu konání výzkumu nepovažovala za nutné. V pozdějších fázích zkoumání jsem však jejich neuskutečnění litovala, tehdy jsem ale už neměla možnost je provést. V rámci výzkumu na městském trhu jsem tak byla převážnou většinu času spíše v roli účastníka jako pozorovatele, která je Hendlem pojímána jako role rovnoprávného člena skupiny, přičemž účastníci jsou si vědomi jeho totožnosti.⁴⁵

Aby analýza podoby česko-rakouských vztahů na Znojensku byla co možná nejvíce komplexní, bylo důležité se zabývat také výzkumem v oblasti poskytování služeb. Konkrétně jsem se zaměřila na výzkum restaurací a kadeřnictví, neboť mým předpokladem bylo, že právě služby poskytované v těchto zařízeních jsou Rakušany žijícími v pohraniční oblasti Dolního Rakouska na Znojensku nejvíce využívány. Původně bylo mým záměrem zahrnout do tohoto výzkumu také hotely, avšak uvědomila jsem si, že využívání služeb

⁴⁴ Jan HENDL *Kvalitativní výzkum*, Praha, 2008, s. 191.

⁴⁵ Jan HENDL, c. d., s. 191.

hotelů ze strany Rakušanů již zdaleka nemusí souviset pouze s pohraniční polohou okresu Znojmo a nelze je tedy do této analýzy zahrnout.

Výzkum restaurací a kadeřnictví, nacházejících se na Znojemsku, jsem provedla v průběhu listopadu a prosince 2009, přičemž informace jsem získala celkem z deseti restaurací a stejného počtu kadeřnictví. Proveden byl prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů neboli interwiev pomocí návodu, a to se zaměstnanci, případně vlastníky daných zařízení. Metodu polostrukturovaných rozhovorů jsem zvolila proto, že v rámci jejich průběhu lze přizpůsobovat formulace otázek podle situace a také z toho důvodu, že interview s návodem dává možnost co nejvýhodněji využít čas k rozhovoru. Právě množství času, který mi byli zaměstnanci (popř. vlastníci) konkrétních zařízení ochotni věnovat, bylo ve většině případů největším omezením této části výzkumu. Výběr jednotlivých restaurací a kadeřnictví byl proveden dle geografického hlediska, tedy tak, aby byl reprezentativní pro celé území Znojemska.

V souvislosti s výzkumem problematiky týkající se uplatnění obyvatel Znojemska na rakouském trhu práce (myšleno na trhu práce v pohraničí oblasti Dolního Rakouska) bylo nezbytné, jak už jsem se zmínila výše, nejprve prostudovat legislativní pravidla, která se k této problematice vztahují. Je třeba podotknout, že informace týkající se dané legislativy jsem nezískala pouze prostřednictvím studia tzv. primárních dokumentů, tedy v tomto případě úředních dokumentů jako je konkrétně např. pololetní zpráva úřadu práce či tzv. dohoda o pendlerech, ale převážně z dokumentů sekundárních, které o údajích obsažených v primárních dokumentech pojednávají zpětně, a to především z vysokoškolských kvalifikačních prací a z novinových článků. Tyto dokumenty bylo tudíž nutné podrobit důkladné analýze.

V další fázi této části výzkumu, která proběhla během června, července a srpna minulého roku, jsem provedla polostrukturované rozhovory s dvaceti obyvateli Znojemska, kteří v současnosti pracují v pohraniční oblasti Dolního Rakouska. I v případě těchto rozhovorů se mi metoda interwiev pomocí návodu zdála být nejvhodnější, a to především proto, že je jejím prostřednictvím možné udržet zaměření rozhovoru a zároveň dotazovanému nebránit uplatnit vlastní perspektivy a zkušenosti. Výběr respondentů byl proveden pomocí tzv. snowball sampling neboli metody „sněhové koule“.

V průběhu září a října minulého roku jsem pak zjišťovala názory rakouských zaměstnavatelů v rámci „menších“ podniků v pohraničí Dolního Rakouska, jež mají zkušenost s českými zaměstnanci, a to prostřednictvím strukturovaných rozhovorů

s otevřenými otázkami. Tuto metodu jsem zvolila především z toho důvodu, že jednotlivá interwiev musela být provedena během krátkého času a to proto, že rozhovory byly uskutečňovány v pracovní době daných dotazovaných. Realizováno bylo celkem šest interwiev, výběr podniků byl proveden na základě informací poskytnutých respondenty, kteří v Rakousku pracují.

Metodami a postupy v průběhu celého výzkumu se budu zabývat i v následujících kapitolách, a to již v souvislosti s konkrétními zjištěními.

III. Analýza podoby česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojemsku

1. Úvod do zkoumané problematiky prostřednictvím informací z dříve realizovaných výzkumů

Žádné antropologické výzkumy, které by byly zaměřeny explicitně na ekonomické vztahy mezi Čechy a Rakušany v pohraničí, nebyly před tím mým uskutečněny. Bylo však, jak jsem se již zmínila, uskutečněno několik výzkumů, které se zabývají otázkou vztahů mezi obyvateli dvou států v rámci určité příhraniční oblasti, přičemž některé z nich se více či méně podrobně zabývají také otázkou ekonomiky. Prostřednictvím těchto výzkumů tak lze získat alespoň základní, ač povrchní informace o problematice, kterou se má práce zabývat. V rámci výzkumného projektu *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství českého pohraničí*, realizovaného v r. 2005, bylo uskutečněno celkem 242 tzv. „expertních rozhovorů“. Na jejich základě lze jednoznačně konstatovat, že ekonomika je tím, co nejvýznamněji ovlivňuje charakter českého-rakouského pohraničí.⁴⁶ Jako největší přínos „expertů“, tedy osoby mající dostatečný přehled o situaci v rámci určitého regionu označují rozvoj podnikatelské činnosti, vyšší příjmy při práci za hranicí, výhodné nákupy v zahraničí a rozvoj cestovního ruchu.⁴⁷

K důležitým zjištěním dospěla také Rakouská společnost pro evropskou politiku (ÖGfE) se sídlem ve Vídni, a to prostřednictvím telefonického šetření názorů občanů rakouských pohraničních oblastí s cílem zjistit jejich postoje k sousedním zemím Rakouska. Tento výzkum proběhl r. 2001 a posléze také r. 2004, kdy byl zopakován. Zaměřen byl především na zjištění postojů Rakušanů k otázkám evropské integrace, ale i na to, jak velký zájem projevují Rakušané mj. o Českou republiku a na jaké bázi s Čechy pěstují kontakty. V první i druhé etapě bylo získáno asi 500 respondentů v obou spolkových zemích sousedících s ČR (tedy v Horním a Dolním Rakousku).⁴⁸ Z hlediska mé práce jsou pak významné hlavně poznatky o názorech obyvatel Dolního Rakouska.

⁴⁶ František ZICH, *Názory expertů na přeshraniční vlivy působící na místní společenství českého pohraničí*, in František Zich, et al., c. d., s. 14-25.

⁴⁷ Jindřich KROUS, *Život na hranici*, in František Zich, et al., c. d., s. 104-107.

⁴⁸ Lukáš NOVOTNÝ, *Česko-rakouské vztahy z pohledu občanů rakouského pohraničí*, in František Zich, et al., c. d., s. 195.

Na základě analýzy informací získaných prostřednictvím tohoto výzkumu, provedené Lukášem Novotným, lze konstatovat, že jako nejvíce sporné téma ohledně ekonomické integrace se v rakouské společnosti v době realizace výzkumu jevil přístup občanů z tehdy nových členských zemí (tedy samozřejmě i z České republiky) na rakouský pracovní trh. Sedmileté tzv. přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, uplatňované Rakouskem vůči ČR, vítalo v r. 2004 v Dolním Rakousku okolo 40% dotazovaných občanů.⁴⁹ Sporným toto téma zůstává dodneška, neboť Rakousko svůj trh práce před občany „nových“ členských zemí stále „uzavírá“.

Zajímavé výsledky přinesly v rámci tohoto výzkumu také otázky hodnotící vztahy Rakušanů s Čechy a zkoumající strukturu těchto vztahů. Častější kontakty s Čechy, stejně jako četnější návštěvy do ČR, vykazují oproti „Hornorakušanům“ obyvatelé Dolního Rakouska. Velmi časté má kontakty s Čechy 6% „Dolnorakušanů“, 15% časté, 35% ne moc časté a 44% žádné. Nejčastějším důvodem cest „Dolnorakušanů“ do České republiky jsou nákupy (44%), tedy ekonomické důvody, dále pak zábava a volný čas (30%) a setkání s příbuznými (27%).^{50;51}

O častých cestách zahraničního souseda do České republiky z ekonomických důvodů vypovídá také v rámci své studie Václav Houžvička. Vychází v ní z výzkumu česko-německého pohraničí v oblasti Bavorska, v rámci kterého jsou ve výpovědích respondentů často zmiňovány cesty Němců do ČR z důvodu levných nákupů benzínu, cigaret či zboží v supermarketech. Autor se o těchto ekonomických motivech cest Němců do českého pohraničí zmiňuje sice jen okrajově, v souvislosti se zkoumáním regionální „sebedefinice“ Bavorů a vzájemného vnímání Čechů a Němců, ale prostřednictvím výpovědí uvedených v této studii je jasné, že ekonomické vztahy hrají v tamních vztazích mezi Němci a Čechy důležitou roli.⁵²

Jak podotýká Karel Hlavatý, autor článku *Přeshraniční rozdíly ekonomických potenciálů na českých hranicích a jejich vliv na místní společenství v pohraničí*, rozdíly ekonomických potenciálů na česko-rakouských a česko-německých hranicích jsou takřka srovnatelné.⁵³ I proto tak lze konstatovat, že obdobné ekonomické důvody, jaké mají cesty

⁴⁹ Lukáš NOVOTNÝ, c. d., s. 201-205

⁵⁰ 100% tvoří ti, kteří uvedli, že jezdí někdy do ČR

⁵¹ Lukáš NOVOTNÝ, c. d., s. 199-201

⁵² Václav HOUŽVIČKA, Regionální sebedefinice Bavorů a vzájemné vnímání Čechů a Němců, in Václav HOUŽVIČKA, Lukáš NOVOTNÝ, (eds.), c. d., s. 128-132.

⁵³ Karel HLA VATÝ, Přeshraniční rozdíly ekonomických potenciálů na českých hranicích a jejich vliv na místní společenství v pohraničí, in František Zich, et al., c. d., s. 72-74.

Němců do českého pohraničí, mají také ty, jež podnikají Rakušané, což ostatně potvrzuje i můj vlastní výzkum, jímž se detailně zabývám v dalších kapitolách.

2. Výzkum podoby střetu rakouské poptávky s českou nabídkou

Předpokladem mého výzkumu je, že prostřednictvím analýzy podoby rakouské poptávky a české nabídky a v souvislosti s tím i místa jejich střetu je možné částečně (neboť nezbytná je také druhá část výzkumu, která je zaměřena na trh práce) dosáhnout poznání významu vlivu ekonomiky na konkrétní podobu česko-rakouských vztahů. Aby tato analýza byla co možná nejvíce komplexní, je třeba zkoumat rakouskou poptávku a českou nabídku v rámci více míst, ve kterých k jejich střetu dochází. Proto jsem se zaměřila na výzkum ve velkých obchodních domech ve Znojmě, na znojenském městském trhu a také v restauracích a kadeřnictvích nacházejících se na Znojemsku. Na každém z těchto tří míst dochází k uzavření obchodu, jeho předmětem jsou však odlišné druhy zboží či služeb. Významným rozdílem je ale především to, že v rámci těchto tří míst dochází k uzavírání obchodu za různých podmínek, norem, zvyklostí a očekávaných způsobů chování. Prostřednictvím jejich poznání lze pak komplexněji pochopit a poznat zkoumanou problematiku.

Velké obchodní domy, či supermarkety nebo hypermarkety, jak jsou také často nazývány, představují formu prodeje a nákupu, která je velice anonymní a neosobní. Převážná většina potravin, případně i jiných druhů spotřebního zboží, se v současnosti prodává a nakupuje tímto způsobem. Nejdůležitějšími požadavky zákazníků jsou (samozřejmě kromě toho koupit zboží co nejvyšší kvality za co nejnižší cenu, což je ostatně obecným požadavkem každého zákazníka v rámci uzavírání jakéhokoliv obchodu) velký výběr zboží a rychlá obsluha u pokladny.

Charakteristika a podmínky obchodu, k němuž dochází v rámci malého městského trhu, jímž je i ten nacházející se ve Znojmě, jsou hodně odlišné od těch, kterými jsou typické velké obchodní domy. Nákup a prodej na tomto místě již není tak anonymní, ani neosobní. Ten, kdo na trhu nabízí své zboží, je ve většině případů i tím, kdo ono zboží „vyrobil“, v tomto případě lépe řečeno vypěstoval. Existuje zde tedy přímá odpovědnost prodávajícího za své zboží. Často se také zákazník s prodejcem již více či méně dobře zná.

Velice zde tudíž záleží na osobním přístupu a chování, především pak toho, kdo nabízí své zboží, ale samozřejmě také zákazníka.

Co se týká restaurací a kadeřnictví, je rozdíl oproti předešlým dvěma místům, na kterých dochází k uzavření obchodu, hlavně v tom, že se zde nenabízí zboží, nýbrž služby. Poskytovatel služby se snaží jejím prostřednictvím co nejlépe uspokojit potřeby zákazníka, přičemž kvalita služby není hodnocena pouze (i když především) na základě jejího výsledku, ale i v rámci samotného procesu jejího poskytování. Stejně jako na malém městském trhu, i v případě restaurací a kadeřnictví velmi záleží na osobním přístupu poskytovatele. V kadeřnictvích především, neboť kadeřnice je v užším kontaktu se zákazníkem v tom smyslu, že je přímým poskytovatelem služby. Číšník, se kterým přichází zákazník v restauracích do kontaktu, je zprostředkovatelem a zároveň dílčím poskytovatelem služby, ne však přímým a jediným.

Výše zmíněné charakteristiky obchodu v rámci jednotlivých míst jsou velice důležité pro správné uchopení zkoumané problematiky a pro její analýzu, neboť na jejich základě lze pochopit souvislosti procesu střetu poptávky s nabídkou, především pak jednání zákazníka a prodávajícího či poskytovatele (v případě služby). O dílčích částech výzkumu, jež jsou zaměřeny na rakouského zákazníka, je pojednáno v následujících kapitolách

2.1 Velké obchodní domy ve Znojmě

Při záměru studovat vliv ekonomiky na konkrétní podobu česko-rakouských vztahů byl výzkum v rámci velkého obchodního domu mou první a jasnou volbou. Nejen díky údajům z dřívějších studií, ale také na základě osobních zkušeností a již dříve uskutečněného výzkumu, jenž se stal zdrojem informací pro mou bakalářskou práci, jsem věděla, že Rakušané z pohraniční oblasti Dolního Rakouska jezdí do tzv. supermarketů ve Znojmě často nakupovat.

Prvním, co bylo třeba zjistit, bylo to, ve kterém ze znojemských velkých obchodních domů rakouští zákazníci nakupují nejčastěji. Za tímto účelem jsem provedla tzv. pilotní výzkum v sedmi největších „supermarketech“, a to prostřednictvím strukturovaných rozhovorů se zaměstnanci tzv. oddělení informací pro zákazníky, případně s pokladními, neboť v každém ze zkoumaných obchodů toto oddělení nebylo. Vzhledem k tomu, že výzkumný záměr byl jednoduchý, pokládala jsem jednotlivým respondentům pouze tři otázky, přičemž v každém ze sedmi obchodů jsem rozhovor provedla se dvěma zaměstnanci.

Mými otázkami bylo: 1) „*Nakupují zde také rakouští zákazníci?*“; 2) „*Nakupují zde rakouští zákazníci často, nebo spíše málo často?*“; 3) „*Tvoří rakouští zákazníci malou, nebo spíše velkou část z celkového množství zákazníků?*“

Prostřednictvím analýzy odpovědí na uvedené otázky je možné konstatovat, že rakouští zákazníci nakupují ve větší či menší míře ve všech znojemských „supermarketech“. Ve dvou z nich „málo často“, ve třech „spíše málo často“, v jednom „poměrně často“ a v jednom z obchodů „často“. V šesti z obchodů tvoří rakouští zákazníci spíše „malou“ či „menší část“ zákazníků, v jednom pak (a to v tom, ve kterém zákazníci z Rakouska dle výpovědi respondentů nakupují často) „poměrně velkou část“. V rámci jednotlivých obchodních domů se oba respondenti v odpovědích ve své podstatě shodovali, ačkoliv rozhovor s každým z nich byl proveden tak, aby se svými odpověďmi navzájem neovlivnili.

Na základě těchto poznatků jsem pak vybrala „supermarket“, ve kterém jsem chtěla uskutečnit další výzkum, přičemž tato volba byla vzhledem k dosaženým zjištěním jednoznačná. Jelikož bylo mým záměrem provést zúčastněné pozorování prostřednictvím přijetí úlohy pokladní, byla možnost provedení zkoumání ve vybraném obchodě závislá také na tom, zda zde budu jako brigádnice přijata. Vzhledem k mým zkušenostem s prací u pokladny a také díky tomu, že jsem výzkum prováděla během letních měsíců, kdy je o brigádníky ve velkých obchodních domech největší zájem, jsem místo bez problému získala a pracovala zde necelé čtyři měsíce (od června do září 2008).

Svým nadřízeným i spolupracovníkům, se kterými jsem přicházela do kontaktu, jsem svůj výzkumný záměr sdělila, ovšem přesto, jak se mi jevílo, jsem jimi nebyla nazírána či přijímána jinak, než ostatní brigádníci, kteří tam v danou dobu pracovali. Je to logicky především proto, že jsem plnila svoji práci stejně jako všechny ostatní pokladní a kromě rozhovorů s nimi, které jsem uskutečnila k získání potřebných informací a také několika rozhovorů s rakouskými zákazníky provedenými během přestávky v pracovní době, nebo těsně po skončení pracovní doby, jsem se svým chováním a jednáním nijak nelišila od ostatních pokladních.

Kvůli práci, jež jsem v rámci své „pozice“ samozřejmě musela vykonávat, jsem sice neměla tolik času k pozorování a rozhovorům, kolik bych si v ideálním případě představovala, ale přesto jsem díky tomuto způsobu zkoumání dosáhla poznatků, které bych dle mého názoru jinou formou výzkumu nezískala. Díky tomu, že jsem byla zapojena do samotného tržního procesu a že jsem byla zákazníky a do určité míry i zaměstnanci vnímána jako jedna z těch, jejímž úkolem je zajišťovat, aby tento proces probíhal co

nejlépe (a v souvislosti s prací pokladní také co nejrychleji), jsem měla možnost všímat si situací a okolností, kterým bych v jiném případě nebyla ani přítomna.

Při výzkumu vlivu rakouského zákazníka na ekonomiku na znojenském okrese, jehož výsledky mají vést k následné analýze souvislostí a důsledků tohoto vlivu, je nutné nejdříve alespoň přibližně zjistit, jaké množství Rakušanů na Znojemsku nakupuje a jak se v základních aspektech liší jejich nákupní chování od toho, které je typické pro převážnou většinu ostatních zákazníků. Množství rakouských zákazníků lze jen velmi obtížně určit. Na základě pilotního výzkumu jsem zjistila, že ve všech sedmi největších znojenských obchodních domech Rakušané nakupují, ovšem v rozličné míře.

Zaměstnanci tzv. informací v obchodě, kde jsem následně prováděla zúčastněné pozorování, sledovali množství rakouských zákazníků v poměru k celkovému množství nakupujících poměrně velkým. Prostřednictvím následného výzkumu jsem zjistila, že Rakušané tvoří přibližně jednu dvacetinu až jednu patnáctinu z celkového množství zákazníků, jež nakupují v daném obchodním domě, přičemž tento poměr se v rámci jednotlivých dní různí, jelikož rakouští zákazníci podnikají cesty do Znojma za nákupy převážně o víkendu.

Aby informace o údajích, o nichž zde hovořím, byly co možná nejvíce komplexní, je třeba podotknout, že přesnost (nejen) tohoto mého „výpočtu“, přestože (avšak zároveň i protože) v něm vycházím z vlastních zkušeností získaných prostřednictvím zúčastněného pozorování, může být negativně ovlivněna např. tím, že někteří Rakušané mluví česky, neboť jazyk byl hlavním kritériem, podle kterého jsem odlišovala rakouského zákazníka od českého. Na základě platby určitou měnou, tedy eurem nebo českou korunou, rozlišování zákazníků uskutečňovat nelze, neboť jak Rakušané, tak Češi platí (i když v různé míře) v obou měnách. Samozřejmě se tato problematika netýká zákazníků, se kterými jsem uskutečnila rozhovory či o nichž jsem při výzkumu získala bližší informace jiným způsobem. Ovšem v případě obecnějších údajů, jako je právě ten týkající se poměrného počtu rakouských zákazníků k zákazníkům českým, se okolnosti výzkumu, úzce související s metodou zúčastněného pozorování, promítají do určité nejistoty v jejich přesnosti, přestože samozřejmě bylo mou snahou provádět výzkum takovým způsobem, aby získané informace byly přesné co nejvíce.

Dalším důležitým údajem, tedy rovněž výchozím v otázce ekonomického vlivu Rakušanů na Znojemsko v rámci jejího dílčího studia prostřednictvím velkých obchodních domů, je vedle poměrného počtu rakouských zákazníků k těm českým také rozdíl v základních

aspektech nákupního chování zákazníků z Rakouska a zákazníků ze znojemskeho okresu. Obecně lze říci, že rakouští zákazníci nakupují zboží ve větším množství a vyšší cenové hladiny než ti čeští. Množství nakupovaného zboží je ovšem závislé i na tom, jak často určitý zákazník nakupuje a jak dlouhou cestu musí do daného obchodního domu podniknout, čímž lze logicky vysvětlit skutečnost, že větší nákupy dělají rakouští zákazníci. Velikost nákupu tak kompenzuje jeho četnost, tudíž na základě analýzy množství nakupovaného zboží nelze jednoznačně konstatovat, jestli je rakouských zákazník pro český obchod větším „přínosem“ než ten český.

Pokud však přihlédneme k dalšímu faktu, totiž k tomu, že Rakušané průměrně nakupují v českých obchodech zboží vyšší cenové hladiny, pak můžeme říci, že (samozřejmě v abstraktní rovině) jeden rakouský zákazník je pro český obchod větším ekonomickým přínosem než jeden český zákazník. K tomu, že zákazníci z Rakouska nakupují v České republice dražší zboží (ostatně stejně jako k tomu, že vůbec jezdí do ČR nakupovat), přispívá především rozdílná ekonomická úroveň těchto dvou zemí.

S nákupním chováním souvisí celá řada dalších aspektů. Není nutné a nebylo by ani účelné si všech v rámci této práce všimnout. Je však několik důležitých okolností, které hrají při nákupech zákazníků z Dolního Rakouska ve velkých obchodech ve Znojme významnou roli a tudíž je třeba jim při analýze vlivu ekonomiky na česko-rakouské vztahy věnovat pozornost. Mezi tyto patří především jazyk jako dorozumívací prostředek, způsob jednání rakouského zákazníka a českého zaměstnance k sobě navzájem a okolnosti vztahující se k platbě eurem.

Předpokladem většiny zákazníků z Rakouska je, že zaměstnanci obchodních domů na Znojemsku hovoří německy, případně že alespoň rozumí tomu, co oni sami v němčině říkají. Na základě provedeného zúčastněného pozorování mohu konstatovat, že převážná většina zaměstnanců pracujících na pokladně v daném obchodě, kde jsem výzkum uskutečnila, umí v německém jazyce říci pouze základní fráze, což jim ostatně v rámci jejich práce stačí, pokud se nevyskytne nějaký problém, který je třeba řešit. Zaměstnanci pracující v provozu, tedy ti, kteří v rámci jednotlivých oddělení obchodu poskytují zákazníkům informace a doplňují příslušné zboží, hovoří německy lépe a dá se říci, že ve většině případů, kterým jsem byla přítomna, i dostačujícím způsobem. Přesto někdy dochází k situacím, kdy rakouských zákazník musí dlouho čekat na vysvětlení určité otázky, nebo na vyřešení nějakého problému z důvodu špatné znalosti němčiny ze strany

zaměstnanců, což může negativně ovlivňovat vůli zákazníka z Rakouska nakupovat v obchodě nacházejícím se ve znojemském okrese.

Co se týká interakce mezi rakouským zákazníkem a zaměstnancem v rámci velkého obchodního domu na Znojemsku, kde jsem provedla výzkum, lze na základě informací, jež jsem získala prostřednictvím rozhovorů s pokladními, konstatovat, že rakouský zákazník se z pohledu českých zaměstnanců chová v některých případech zjevně nadřazeným či povýšeným způsobem. Tento způsob chování Rakušanů může částečně souviset právě s nedostatečnou znalostí německého jazyka ze strany zaměstnanců, neboť většina rakouských zákazníků, jak jsem konstatovala již výše, možnost dorozumět se ve velkých obchodních domech na Znojemsku v německém jazyce předpokládá.

Já sama jsem vyloženě povýšené chování ze strany Rakušanů během provádění zúčastněného pozorování nezaznamenala, ovšem také jsem neměla problém se se zákazníky z Rakouska potřebným způsobem v němčině dorozumět, což samo o sobě částečně potvrzuje předpoklad, že nadřazené chování rakouských zaměstnanců vyplývá z faktu, že čeští zaměstnanci pracující na pokladně neumějí (či ne dostatečným způsobem) mluvit německy. Jelikož však o nadřazeném chování rakouských zákazníků v rámci rozhovorů, které jsem uskutečnila, hovořili i dvě pokladní, o nichž jsem věděla, že mluví německy celkem dobře, není možné se s tímto vysvětlením spokojit, přestože je lze považovat vzhledem k poznáním, ke kterým jsem dospěla, za správné.

Faktem je, že o nadřazeném chování Rakušanů vůči Čechům hovořilo také několik respondentů z řad obyvatel znojemského okresu v rámci mého výzkumu, ze kterého jsem vycházela ve své bakalářské práci, přičemž tato „nadřazenost“ jimi byla vysvětlována tím, že Rakušané jsou na tom ekonomicky lépe a nacházejí se v lepší finanční situaci. Některým z těchto respondentů připadalo povýšené chování ze strany Rakušanů jako logické a oprávněné, většina ho však považovala za neadekvátní.⁵⁴ Na základě těchto poznatků z předchozího výzkumu lze předpokládat, že i v případě interakce mezi rakouským zákazníkem a českým zaměstnancem může nadřazené chování Rakušanů vyplývat z jejich lepší ekonomické situace. Je však nutné zohlednit, že toto je předpokladem vycházejícím z pohledu Čechů a tudíž může mít onen povýšený způsob jednání, o němž hovoří mj. také pokladní pracující ve velkém obchodním domě, jiný důvod. Také je třeba brát v potaz další možnost, totiž tu, že nadřazené chování Rakušanů

⁵⁴ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d., s. 25-26.

může být pouhým zdáním Čechů, kteří si do jednání Rakušanů promítají vlastní předpoklady, aniž by si to uvědomili. To se ale nacházíme již v oblasti příliš velké spekulace. Pro možnost vyvození jasnějších závěrů je tedy nutné zohlednit také názory Rakušanů.

Proto, za účelem objasnění této problematiky, jsem uskutečnila rozhovory s patnácti zákazníky z Rakouska. Tyto byly provedeny během zúčastněného pozorování, a to v době přestávek v pracovní době, kdy jsem se mohla volně pohybovat po obchodním domě a přitom hovořit se zákazníky pod záštitou své funkce zaměstnance (vzhledem k pracovnímu oděvu), díky čemuž jsem měla snazší přístup k potřebným informacím. Rakušané mne mnohdy oslovili sami, protože se potřebovali na něco zeptat (např., ve které části obchodu se nachází určité zboží), popřípadě jsem rozhovor zahájila sama, a to otázkou, zda jsou spokojeni s průběhem nákupu.

Přestože účelem těchto rozhovorů bylo zjistit, zda se v chování Rakušanů projevuje určitý nadřazený či povýšený postoj, nebylo samozřejmě možné se jich na to přímo zeptat. Proto jsem otázky směřovala na poznání míry spokojenosti rakouských zákazníků a na zjištění jejich názorů na úroveň českých obchodů a ekonomiky. Jelikož jednotlivá interview musela být co nejkratší, neboť trpělivost a ochota rakouských zákazníků nebyla velká, pokládala jsem jim pouze tři otázky a to včetně té úvodní, prostřednictvím které jsem zahajovala rozhovor v případě, že mě neoslovili oni sami. Těmito otázkami, pokládanými ovšem samozřejmě v německém jazyce, byly: 1) „*Jste spokojeni s průběhem nákupu?*“; 2) „*Myslíte si, že je úroveň obchodů v České republice dobrá, nebo špatná?*“; 3) „*Co si myslíte o úrovni české ekonomiky v porovnání s tou, jež je v Rakousku?*“

Na základě analýzy odpovědí na tyto otázky je v rámci uskutečněných patnácti rozhovorů možné konstatovat, že rakouští zákazníci jsou s nákupy v daném obchodě ve Znojmě spokojeni. Devíti respondentům však vadí špatná úroveň němčiny zaměstnanců, kteří zde pracují. Pět z nich uvedlo, že by uvítalo, kdyby popisy zboží a jednotlivých oddělení byly kromě češtiny i v němčině. Úroveň českých obchodů je respondenty shledávána jako „dobrá“, případně „celkem dobrá“, často byla v odpovědích Rakušanů zmiňována nízká cena zboží. Úroveň rakouské ekonomiky je dle převážné většiny dotázaných zákazníků mnohem lepší než ta v České republice, přičemž pět z nich vyjádřilo názor, že v poslední době se česká ekonomika zlepšuje.

Informace získané prostřednictvím těchto rozhovorů dokládají, že Rakušané jsou si vědomi své určité „ekonomické převahy“ a mluví o ní se samozřejmostí. Samozřejmostí je pro většinu z nich, jak se na základě těchto rozhovorů znovu potvrdilo, také to, že čeští

zaměstnanci hovoří německy, v čemž se samo o sobě do určité míry projevuje jejich nadřazené chování. Lze tedy předpokládat, že větší ekonomická síla Rakouska, stejně jako větší rozšířenost německého jazyka, je důvodem, proč je jednání Rakušanů vůči Čechům v některých případech nadřazené či povýšené. Nelze to však vzhledem ke složitosti uchopení a obtížnosti zkoumání této problematiky jednoznačně tvrdit.

V současné době je ve znojemských velkých obchodních domech samozřejmostí, že je možné za nakoupené zboží platit také v eurech. Eury přitom neplatí jen zákazníci z Rakouska, ale také čeští zákazníci, především pak když je výhodný směnný kurz mezi českou korunou a eurem. Pro pohodlnou platbu eurem musí každá pokladní znát kurz, který je pro daný obchodní dům ten který den či týden (záleží na konkrétním obchodě, jak často onen kurz mění dle toho aktuálního) platný. Ne snad proto, aby byla schopna vrátit zákazníkovi určitou částku, to vypočítá pokladna automaticky, ale z toho důvodu, že se rakouští i čeští zaměstnanci často na daný kurz ptají, mj. i proto, že vracet je v daných obchodech možné pouze v českých korunách.

Průběh platby v eurech probíhá většinou bez problému, avšak ne vždy. K problémům dochází např. v případech, kdy rakouský zákazník neví, že vracet hotovost je možné pouze v korunách a za nákup platí bankovkami, na které je nutné vrátit větší sumu českých korun. V takových situacích dochází k velkému rozhořčení zákazníka a ve většině případů trvá poměrně dlouhou dobu, než se problém vyřeší. Navzdory tomu je pro zákazníka z Rakouska, vedle (z jeho pohledu) nízké ceny zboží, možnost platby eury významným důvodem či motivem nákupu na Znojemsku.

Na závěr této kapitoly je možné konstatovat, že mezi nejvýznamnější poznatky plynoucí z výzkumu střetu rakouské poptávky s českou nabídkou ve znojemských velkých obchodních domech patří to, že přestože nákupy uskutečňované rakouskými zákazníky jsou pro tyto obchody významným zdrojem finančních prostředků, velký počet zaměstnanců (a především pak ti, jež pracují na pokladnách) nehovoří dobře německy, což pro Rakušany představuje při nákupu určitou překážku. Přitom, jak jsem zjistila, nepanuje žádná snaha tuto překážku odstraňovat. Při výběru zaměstnanců k práci na pokladně znalost němčiny nehraje důležitou roli, o kurzech německého jazyka pro zaměstnance se v době konání mého výzkumu také ze strany vedení neuvažovalo.

Důležitým poznatkem je rovněž nadřazený či povýšený způsob chování, který zaměstnanci pracující na pokladně poměrně často připisují Rakušanům. Je mým předpokladem, který

částečně výzkum potvrzuje, že tento postoj souvisí právě se špatnou úrovní znalosti němčiny ze strany zaměstnanců a také s tím, že v Rakousku panuje lepší ekonomická situace než v České republice.

2.2 Městský trh ve Znojmě

Po tom, co jsem uskutečnila výzkum v jednom ze znojenských „supermarketů“, bylo mým úmyslem sřet rakouské poptávky s českou nabídkou zkoumat také na místě, v rámci kterého panují jiná pravidla, rozdílné podmínky a jenž by se svým charakterem zásadně odlišovalo od velkého obchodního domu. Právě malý městský trh, který ve Znojmě funguje, je přesně takovým místem, a proto jsem zde během dubna a května minulého roku provedla zúčastněné pozorování

Pracovala jsem zde jako pomocník jednoho ze zahradníků, jehož totožnost na základě dohody s ním nebudu odkrývat, přičemž má práce spočívala v prodeji jím vypěstovaných sazenic květin a zeleniny. S oním zahradníkem jsem se již před zahájením výzkumu znala a nabídku mé pomoci rád přijal. Na jaře, tedy v období, kdy je zde nejživěji, nabízí své zboží na tomto trhu přibližně dvacet až třicet prodejců, přičemž tento počet závisí hodně na tom, jaký je zrovna den v týdnu. Nejvíce zákazníků a tudíž i prodávajících zde bývá v pátek a především pak v sobotu.

V tomto výzkumu jsem se zaměřila na stejné dílčí výzkumné otázky, jako v případě zúčastněného pozorování provedeného ve velkém obchodním domě. Jednak proto, že jsem poznala, že dané otázky jsou při zkoumání podoby česko-rakouských ekonomických vztahů zásadní a rovněž z toho důvodu, že jsem chtěla provést srovnání charakteristik sřetu rakouské poptávky s českou nabídkou v rámci těchto dvou míst. Primárně jsem tudíž opět zkoumala, jak velké množství rakouských zákazníků na znojenském městském trhu nakupuje a jak se jejich nákupní chování v základních aspektech liší od toho, jež je vlastní většině českých zákazníků.

Jak jsem zjistila během zúčastněného pozorování, celkový počet zákazníků, jež průměrně v určitý den na znojenském městském trhu nakoupí, je obtížné přesně určit vzhledem k charakteru místa a počtu prodávajících. Proto jsem se zaměřila na zjištění počtu zákazníků, jež nakupují konkrétně u zahradníka, kterému jsem pomáhala. Ve všední den (kromě pátku) u něj nakoupilo průměrně asi pětatřicet zákazníků, přičemž v pátek a v sobotu byl tento počet vyšší, mnohdy téměř dvojnásobný. K tomu je třeba podotknout, že

právě u tohoto prodejce (ve srovnání s prodejci ostatními) nakupovalo největší množství zákazníků, neboť nabízel široký výběr zboží. Zákazníci z Rakouska tvořili z celkového průměrného počtu zákazníků ve všední den přibližně jednu dvanáctinu, v pátek a v sobotu pak byl tento poměr vyšší a představoval asi jednu devítinu. Rakouští zákazníci přitom dělají nákupy průměrně dvojnásobné velikosti než zákazníci čeští.

Z výše uvedených údajů je jasné, že zákazníci z Rakouska představují pro „trhovce“, jak se zde prodávajícím na trhu říká, významný zdroj finančních prostředků. Toto zjištění potvrzují i informace, které jsem získala prostřednictvím neformálních rozhovorů s prodávajícími. Ti mají např. velmi dobrý přehled o tom, které dny v roce jsou v Rakousku státními svátky, neboť během nich je předpokládána nadprůměrná tržba vzhledem ke skutečnosti, že o svátcích Rakušané do Znojma často jezdí. Také nabídka zboží, jež je na trhu k dostání, je ovlivněna tím, co dle zkušenosti prodávajících Rakušané obvykle nakupují.

Samozřejmě i v rámci městského trhu je při kontaktu s rakouským zákazníkem tím nejdůležitějším znalost němčiny. Během výzkumu jsem dospěla ke zjištění, že prodejci na trhu umí hovořit německy lépe, než zaměstnanci na pokladnách v daném velkém obchodním domě, v němž jsem provedla zúčastněné pozorování. Úroveň znalosti německého jazyka jednotlivých „trhovců“ je pochopitelně různá, přičemž se nedá říci, že by byla vyloženě dobrá. Zásadní však je, že během mého výzkumu nikdy nedošlo k situaci (tedy alespoň ne v rámci těch, kterých jsem si stačila všímat), kdy by se některý z prodejců nedovedl se zákazníkem z Rakouska domluvit. V případě komunikace Rakušanů se zaměstnanci na pokladně k těmto situacím občas docházelo.

Je ovšem nutné přihlídnout také k tomu, že na schopnost prodejců na trhu domluvit se s rakouským zákazníkem mají kromě úrovně znalosti němčiny (i když tu lze považovat za nejpodstatnější) vliv také další okolnosti, které jsou dány jednak charakterem místa, v rámci něhož dochází k uzavření obchodu a také podmínkami a zvyklostmi, jež na daném místě panují. Jak jsem konstatovala již výše v textu, kontakt prodejce se zákazníkem na trhu je obecně méně anonymní a povrchní než ten, k němuž dochází ve velkém obchodním domě, což má vliv mj. na ochotu zákazníka déle čekat, než se vysvětlí nějaký problém, nebo než dojde k uspokojivému zodpovězení určité otázky.

Jednoznačně tak lze říci, že v otázce komunikace mezi zákazníkem a prodejcem v rámci znojmského městského trhu nedochází vlivem předpokladu většiny Rakušanů, že se na Znojmsku domluví prostřednictvím německého jazyka, k žádným problémům, naopak je

tento předpoklad naplněn. Německý jazyk tak v obchodě s rakouským zákazníkem na městském trhu nepředstavuje žádnou překážku.

Vzhledem ke zjištění, že Češi Rakušanům připisují povýšený způsob jednání, což je poznatek, ke kterému jsem dospěla během zúčastněného pozorování v obchodním domě a rovněž v rámci dříve realizovaných výzkumů zaměřených na poznání podoby česko-rakouských vztahů, jsem také při zkoumání ekonomických vztahů mezi Čechy a Rakušany v rámci městského trhu věnovala pozornost této problematice, abych tak přispěla k jejímu objasnění prostřednictvím získání dalších informací.

Uskutečnila jsem s prodejci na trhu mj. polostrukturované rozhovory zaměřené na získání základních poznatků týkajících se rakouských zákazníků. Ty vždy zahrnovaly minimálně tyto otázky: „*Liší se nějakým způsobem nákupy rakouských zákazníků od těch, jež dělají ostatní zákazníci?*“; „*Liší se nějakým způsobem jednání či chování zákazníků z Rakouska od chování jiných zákazníků?*“; „*Jsou pro Vás rakouští zákazníci důležití?*“ Z osmnácti „trhovců“, s nimiž jsem rozhovory provedla, se v rámci odpovědí na druhou z výše uvedených otázek dva vyjádřili tak, že Rakušané jsou „*povýšení*“. Jeden z prodejců řekl, že pro rakouské zákazníky je „*celkem typické trochu arogantní chování*“. Lze tedy konstatovat, že ačkoliv názor o nadřazeném způsobu chování Rakušanů či zkušenost s tímto chováním není u prodejců na městském trhu nijak častá, u některých z nich se objevuje.

Oněm třem „trhovcům“, kteří se vyjádřili v tom smyslu, že chování Rakušanů je povýšené či arogantní, jsem položila doplňující otázku, jež zněla: „*Proč myslíte, že se chovají povýšeně (arogantně)?*“ Dostala jsem následující tři odpovědi: „*Asi si myslí, že jsou něco víc.*“; „*Nemaj podle mě Čechy moc rádi, nakupujou tady, pač je tu pro ně levno.*“; „*Nevím. Jsou prostě takoví. Nevím proč.*“ V rámci jedné z odpovědí je povýšené chování ze strany rakouských zákazníků tedy částečně spojováno s ekonomikou.

Na základě poznatků z této části výzkumu tak lze znovu konstatovat, že fakt, že Češi připisují Rakušanům nadřazené chování, může souviset s rozdílnou ekonomickou situací panující v České republice a v Rakousku. Také nelze vyvrátit předpoklad, že toto chování Rakušanů může mít souvislost s nedostatečnou znalostí německého jazyka ze strany Čechů, neboť prodávající na trhu hovoří německy o něco lépe než zaměstnanci na pokladnách ve velkém obchodním domě a zároveň si menší počet z nich stěžuje na nadřazené chování Rakušanů. Současně lze vytvořit předpoklad nový a to ten, že jednání

ze strany rakouských zákazníků není označováno za povýšené tak často proto, že v rámci městského trhu dochází k navázání užšího kontaktu se zákazníky.

Co se týká platby za zboží, ani na znojenském městském trhu není problém platit eurem. Tím zde platí pouze zákazníci z Rakouska, Češi nikoliv. Kurz, dle kterého bývá cena přepočítána z českých korun na eura, je více či méně vzdálený od toho aktuálního, je tedy pouze přibližný, zaokrouhlený na celé číslo. Rakouští zákazníci tuto skutečnost přijímají bez námitek a nezdá se, že by jim vadila, což je poměrně překvapivé vzhledem k tomu, že při platbě eurem ve velkém obchodním domě si hodně zákazníků z Rakouska kurz, který je zde v daný den aktuálně používán, pečlivě hlídá.

Typické, ne moc podstatné, avšak zajímavé, je, že Rakušané na trhu platí většinou drobnými, bankovkami pouze zřídka, a to i v případě, že za nakoupené zboží mají zaplatit poměrně vysokou částku. Je to samozřejmě ovlivněno i tím, že mince eur mají nejen vůči české koruně poměrně vysokou hodnotu. Důvodem může být částečně i to, že rakouští zákazníci nechtějí, aby jim prodávající vraceli v korunách. Nelze říci, že by fakt, že Rakušané platí převážně mincemi, „trhovcům“ vadil.

Výzkum podoby střetu rakouské poptávky s českou nabídkou na znojenském městském trhu přinesl poznatky, jejichž prostřednictvím je možné doplnit a upřesnit informace získané z předešlé části výzkumu a také tato zjištění mezi sebou porovnat. Prostředí velkého obchodního domu a podmínky, za kterých zde dochází k prodeji a nákupu, jsou velice odlišné od těch, které jsou typické pro městský trh. Zúčastněné pozorování, jež jsem na obou zmíněných místech provedla, potvrdilo, že tento rozdíl, který se projevuje mj. také rozdílnou podobou a formou kontaktu prodejce se zákazníkem, má vliv i na odlišné vnímání rakouského zákazníka.

V rámci městského trhu nedochází k problémům v komunikaci se zákazníkem z Rakouska, neboť úroveň znalosti němčiny je ze strany prodávajících vzhledem k okolnostem dostatečná. Také při platbě eurem se nevyskytují žádné potíže. Jak bylo konstatováno již výše, kontakt prodejce se zákazníkem na trhu je nutně o něco osobnější než ten, k němuž dochází ve velkých obchodních domech a lze předpokládat, že i proto je chování Rakušanů výrazně méně často hodnoceno jako povýšené, nadřazené či arogantní prodávajícími na trhu než zaměstnanci na pokladně.

2.3 Restaurace a kadeřnictví na Znojemsku

Na konci loňského roku jsem uskutečnila výzkum střetu rakouské poptávky s českou nabídkou v oblasti služeb, a to konkrétně v restauracích a kadeřnictvích. Tyto dva typy zařízení jsem vybrala proto, že bylo mým předpokladem, vycházejícím z vlastních zkušeností a také z poznatků z dříve uskutečněných výzkumů, ať již vlastních nebo těch, jež jsem zmínila výše v rámci zhodnocení dosavadního stavu bádání, že služby v nich nabízené jsou zákazníky ze sousední země v dané pohraniční oblasti České republiky nejvíce využívány.

Prvotním kritériem pro mne při výběru jednotlivých restaurací a kadeřnictví byla jejich geografická poloha, neboť bylo mým záměrem uskutečnit srovnání vybraných zařízení na základě množství rakouských zákazníků, kteří využívají služeb, jež jsou v nich nabízeny a také na základě dalších jevů, které se k problematice česko-rakouských ekonomických vztahů vážou, přičemž nejvýznamnější proměnou je především vzdálenost města či obce, ve které se určitá restaurace či určité kadeřnictví nachází, od státní hranice s Rakouskem a dále pak také velikost tohoto města, resp. obce. Následný výběr jednotlivých zařízení v rámci vybraných měst a obcí jsem provedla prostřednictvím internetového serveru Firmy.cz. Ačkoliv jsem se dle informací zveřejněných na tomto serveru snažila zvolit ta zařízení, která by na základě existence a podoby svých webových stránek, či díky své poloze potenciálně mohla mít hodně zákazníků, byl tento výběr veskrze náhodný.

Z celkového počtu deseti restaurací a stejného počtu kadeřnictví jsem na základě výše popsaného výběru provedla výzkum ve čtyřech restauracích a čtyřech kadeřnictvích ve Znojmě, po jednom z obou typů zařízení ve Chvalovicích, Hrušovanech nad Jevišovkou, Vranově nad Dyjí, Miroslavi a ve dvou restauracích a dvou kadeřnictvích v Moravském Krumlově.⁵⁵

Informace jsem získávala prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů se zaměstnanci, popř. s majiteli jednotlivých zařízení. Interview, pokud s tím respondentem souhlasili, jsem nahrávala na diktafon. První otázkou, již jsem dotazovaným pokládala, jsem zjišťovala, zda danou restauraci či kadeřnictví rakouští zákazníci vůbec navštěvují. Tato otázka zněla: „*Míváte zde také zákaznky z Rakouska?*“ Pokud jsem na ni dostala zápornou odpověď, pokračovala jsem otázkou: „*Setkáváte se či vídáte ve vaší obci (vašem městě) Rakušany?*“ Pokud jsem i na tuto otázku dostala zápornou odpověď, rozhovor jsem ukončila.

⁵⁵ Mapa Znojemska a poloha jednotlivých města a obcí - viz Příloha č. 4

V případě, že dotázaný odpověděl kladně, avšak příliš stručně, položila jsem minimálně ještě otázku: „*Jak často se s nimi setkáváte (popř. je vídáte) ve vaší obci (městě)?*“

Jestliže jsem se prostřednictvím odpovědi na první otázku dozvěděla, že danou restauraci či kadeřnictví rakouští zákazníci navštěvují, pak jsem v rozhovoru pokračovala otázkami následujícími: „*Jsou zde Rakušané častými, nebo spíše málo častými zákazníky?*“; „*Hovoříte německy?*“; „*Máte (Vy a ostatní zaměstnanci) vzhledem ke své úrovni znalosti němčiny někdy problém se s rakouskými zákazníky domluvit?*“; „*Mohou zde zákazníci z Rakouska platit eury?*“; „*Mají rakouští zákazníci nějaké specifické požadavky?*“; „*Dá se říci, že je pro zákazníky z Rakouska typické nějaké chování či jednání?*“

Jelikož jsem rozhovory s respondenty uskutečňovala v podstatě v jejich pracovní době, nemohla být tato interview příliš dlouhá. Maximum času, který mi byli ochotni jednotliví dotázaní věnovat, bylo pět minut. Vzhledem k tomuto omezení jsem tak neměla možnost získat v rámci rozhovorů tolik informací, kolik jsem si představovala. Přesto jsem dospěla k podstatným zjištěním.

2.3.1 Poznatky z výzkumu restaurací

Zaměřím-li nyní pozornost na ta zjištění, jež byla získaná prostřednictvím rozhovorů se zaměstnanci restaurací (tedy s číšníky či číšnicemi), je třeba podotknout, že tato se v rámci jednotlivých měst a obcí hodně liší, což ostatně bylo mým předpokladem, vlivem kterého jsem výběr restaurací uskutečnila výše popsaným způsobem.

Všechny čtyři znojemské restaurace, v nichž jsem provedla výzkum, zákazníci z Rakouska navštěvují. Ve všech případech se jedná o středně velká restaurační zařízení, z nichž dvě se nachází v centru, dvě spíše na okraji Znojma. V jednom z nich, polohou v centru, jsou na základě výpovědi číšníka, který zde pracuje, zákazníci z Rakouska „*hodně častými hosty*“. Ve druhé restauraci nacházející se v centru jsou Rakušané „*poměrně častými*“ zákazníci. V jednom ze dvou zbývajících restauračních zařízení nacházejících se na periferii Znojma jsou „*dá se říci, že častými*“, v druhém „*spíše málo častými*“ zákazníci.

Ve třech případech se číšníci shodovali na tom, že hovoří německy dobře a že nemají v komunikaci s rakouskými zákazníky žádný problém, přičemž i o ostatních zaměstnancích v rámci jednotlivých podniků se vyjadřovali v tom smyslu, že německy umí. V jednom případě pak, a to v restauraci, ve které jsou zákazníci dle výpovědi zaměstnance spíše málo častými hosty, číšník řekl, že německy moc neumí, ale s Rakušany se vždy nějak domluví.

O ostatních číšnicích pracujících v této restauraci se vyjádřil tak, že „*jsou na tom podobně*“. Vzhledem k nedostatku informací však nelze říci, zda málo častá návštěvnost této restaurace ze strany Rakušanů s úrovní znalosti němčiny číšníků nějak souvisí, či nikoliv, natož pak identifikovat co je příčinnou a co důsledkem.

Ve všech zkoumaných znojemských restauracích jsou ceny v jídelních lístcích uvedeny v českých korunách. Ve dvou z nich (a to v těch, v nichž jsou Rakušané častějšími zákazníky než ve zbývajících dvou) lze platit také eury. Úctovaná částka je v jedné z těchto restaurací z korun na eura přepočítávána dle „přibližného“ aktuálního kurzu. V druhé restauraci si prý aktuální denní kurz obsluhující personál pečlivě hlídá. Dle vyjádření číšníků pracujících v restauracích, v nichž je možné platit eury, je ovšem časté, že i zde Rakušané platí v korunách.

Žádný z respondentů v rámci zkoumání znojemských restaurací nezmínil, že by pro zákazníky z Rakouska byl typický nadřazený či povýšený způsob chování. Číšník pracující v jedné z nich naopak řekl, že Rakušané „*jsou takoví víc v pohodě než my Češi. Nekoukaj se tolik na to, co si kdo myslí.*“ Otázka, prostřednictvím níž jsem zjišťovala, zda mají rakouští zákazníci nějaké specifické požadavky, nepřinesla žádné významné informace.

V restauraci ve Chvalovicích, což je obec nacházející v bezprostřední blízkosti bývalého hraničního přechodu česko-rakouské státní hranice, jsou dle zaměstnance, jenž zde pracuje, Rakušané častějšími zákazníky než Češi. Číšník, s nímž jsem provedla rozhovor, řekl, že „*Češi sem moc nechodijou, to si raději zajednou dál od hranice.*“ Německy daný zaměstnanec mluví prý dobře, stejně tak ostatní číšníci. Dotázaný se vyjádřil v tom smyslu, že bez znalosti němčiny by v této restauraci nemohl pracovat. Samozřejmě v ní bylo to, že zákazníci mohou platit eury. V těch jsou uvedeny i ceny v jídelním lístku, v českých korunách nikoliv. Zajímavým poznatkem je, že ačkoliv číšník dle svých slov hovoří dobře německy, přesto na otázku týkající se typického chování či jednání Rakušanů odpověděl, že „*hodně jsou Rakušáci takoví jako odtažití, jakoby nadřazení, nad váma. Přitom jim čouhá sláma z bot.*“ V návaznosti na tuto odpověď jsem se zeptala: „*Proč myslíte, že se tak chovají?*“ Číšník odpověděl: „*Zkrátka se povyšujou. Nevím. Jsou na tom finančně líp.*“ Svým názorem tedy zjevně odkazoval na ekonomické rozdíly.

Dalším místem, v němž jsem pokračovala ve výzkumu, je obec Vranov nad Dyjí, která leží cca 20 km západně od Znojma a kousek od hranice s Rakouskem. Díky Vranovské přehradě a Vranovskému zámku je v letních měsících cílem mnoha turistů. Prostřednictvím rozhovoru s číšnicí pracující v restauraci nacházející se v této obci jsem se dozvěděla, že Rakušané zde nejsou příliš častými zákazníky. Německy dle svého vyjádření ona číšnice

moc dobře neumí, ostatní personál prý také ne. Platit lze v této restauraci pouze v českých korunách. Tato zjištění jsou poměrně zajímavá vzhledem k tomu, že se Vranov nad Dyjí nachází tak blízko od česko-rakouské státní hranice. Zřejmě zde hraje roli skutečnost, že je tato obec malá (má necelých 900 obyvatel) a tudíž Rakušané nemají důvod sem cestovat tak často jako do Znojma.

Dále jsem zjišťovala, jak častými hosty jsou Rakušané v restauraci, jež se nachází v centru Miroslavi, malého města, jež leží 27 km severovýchodně od Znojma. Z rozhovoru se zaměstnancem této restaurace vyšlo najevo, že hosty z Rakouska zde takřka nemívají. Číšník se vyjádřil takto: „*Zákazníky z Rakouska zde nemíváme, (...) ⁵⁶ možná hodně málo. Ale to sou možná taky Němci. Nevím. Málo.*“ S Rakušany se dle svého vyjádření tento respondent nesetkává ani ve městě. Podotkl, že „*Miroslav je malý město. To už spíš jezdijou do Krumlova bych řek.*“

V Moravském Krumlově, městě, jež má přibližně 6 tisíc obyvatel a které leží ve vzdálenosti asi 50 km od hranice s Rakouskem, jsem zjišťovala informace ve dvou restauracích, z nichž jedna se nachází v centru, druhá spíše na okraji města. V obou jsou dle výpovědi zaměstnanců, s nimiž jsem uskutečnila rozhovor, Rakušané velmi málo častými zákazníky. V restauraci v centru mi číšník sdělil, že umí německy „*celkem dobře*“, jak je na tom se znalostí německého jazyka ostatní personál nevěděl. Na jednání rakouského zákazníka neshledával nic zvláštního. Platit zde šlo i v eurech, ale pouze výjimečně, v případech, že zákazník u sebe nemá danou hotovost v českých korunách. Číšnice pracující v restauraci nacházející se na okraji Moravského Krumlova mi řekla, že německy nemluví a ostatní zaměstnanci prý nejspíše také ne. Platit zde bylo možné pouze v českých korunách. O rakouských zákaznících se vyjádřila tak, že „*jsou jako všichni netrpělivý*“, tedy žádné specifické chování u nich také neshledávala.

Ke shrnutí výsledků výzkumu v restauracích na Znojemsku lze říci, že množství zákazníků z Rakouska v daných restauračních zařízeních je přímo úměrné vzdálenosti města či obce, kde se ona restaurace nachází, od státní hranice s Rakouskem. Roli zde ovšem hraje i poloha bývalých hraničních přechodů a velikost toho kterého města, případně obce. Největší množství zákazníků z Rakouska v poměru k celkovému počtu zákazníků má restaurace ve Chvalovicích, neboť tato obec leží v těsné blízkosti bývalého hraničního přechodu. Hodně Rakušanů navštěvuje také restaurace ve Znojmě. Nejspíše vzhledem

⁵⁶ (...) označuje pauzu v rozhovoru

k tomu, že Vranov nad Dyjí je poměrně malá obec, má zdejší restaurace málo rakouských zákazníků, a to i přesto, že se obec nachází blízko hranicím s Rakouskem. Miroslav leží poměrně daleko od hranic (cca 40 km) a zároveň je malým městem, zřejmě z toho důvodu rakouští zákazníci zdejší restauraci takřka nenavštěvují. V restauracích v Moravském Krumlově jsou Rakušané častějšími zákazníky, přestože leží toto město na místě ještě více vzdáleném hranicím než obec Miroslav. Je tomu tak nejspíše proto, že Moravský Krumlov je větším a zároveň turisticky zajímavějším místem.

Pouze v restauraci ve Chvalovicích jsou ceny v jídelním lístku uvedeny v eurech. Zde je tedy možnost platby eury nejen samozřejmostí, ale i nutností, a to i pro Čechy. Ve znojemských restauracích, stejně jako ve všech ostatních, jsou ceny uváděny pouze v českých korunách, přičemž platit v eurech je možné jen v některých z nich. Přesto, že jsem na základě vyjádření číšníků ve dvou znojemských restauracích zjistila, že Rakušané platí často automaticky v korunách i v případě, že nemusí, může skutečnost, že v některých restauracích na Znojemsku nelze platit v eurech, představovat určitou překážku v rozvoji ekonomických vztahů v rámci tohoto typu zařízení. Co se týká znalosti německého jazyka ze strany zaměstnanců, lze říci, že obsluhující personál v restauracích, které se nacházejí blízko hranice a zároveň mají hodně rakouských zákazníků, převážně německy mluvit umí. Lze tak konstatovat, že předpoklad Rakušanů, že se na Znojemsku domluví v německém jazyce, je v rámci restaurací naplněn.

Jelikož výzkum v restauracích byl proveden formou polostrukturovaných rozhovorů, nepřinesl tolik poznatků, jako zúčastněné pozorování ve velkých obchodních domech a na znojemském městském trhu. Zejména zjištění týkajících se vyjádření zaměstnanců restaurací k otázce typického chování, jednání či požadavků zákazníků z Rakouska, přinesl výzkum v restauracích poměrně málo. Lze však říci, že povýšený či nadřazený způsob chování je zaměstnanci restaurací Rakušanům připisován pouze zřídka, přičemž lze vzhledem k dosaženým zjištěním říci, že tento fakt může souviset s poměrně dobrou úrovní znalosti německého jazyka ze strany personálu.

Prostřednictvím rozhovoru s číšníkem pracujícím v restauraci ve Chvalovicích, který nadřazené chování zákazníků z Rakouska dával do souvislosti s obecně lepší finanční situací Rakušanů oproti Čechům, se opět potvrdilo, že tato problematika souvisí s ekonomickými rozdíly panujícími mezi Českou republikou a Rakouskem. Ovšem nelze jednoznačně tvrdit, zda povýšený způsob chování rakouských zákazníků skutečně objektivně reálným, či jestli je Rakušanům pouze připisován ze strany některých Čechů.

2.3.2 Poznatky z výzkumu kadeřnictví

Výzkum kadeřnictví jsem provedla ve stejných městech a obcích jako průzkum restaurací, abych tak získala ucelenější informace o problematice týkající se služeb poskytovaných na Znojemsku a využívaných rakouskými zákazníky a zároveň mohla tato zjištění v rámci jednotlivých míst porovnat.

Ve Znojmě jsem uskutečnila výzkum ve čtyřech kadeřnictvích, z toho dvě se nacházejí v centru, dvě spíše na periferii města. Jak jsem zjistila v průběhu výzkumu, poloha daných kadeřnictví však zřejmě nehraje v tom, jak moc rakouští zákazníci využívají služby v nich nabízené, příliš důležitou roli. Na množství zákazníků z Rakouska v jednotlivých kadeřnictvích má vliv spíše dobrá zkušenost, zvyk, popřípadě pozitivní reference spokojených zákazníků. Prostřednictvím rozhovorů uskutečněných se zaměstnankyněmi či majitelkami jednotlivých zařízení poskytujících kadeřnické služby jsem zjistila, že zatímco v jednom z těch, jež se nacházejí v centru, jsou Rakušané „*hodně častými zákazníky*“, ve druhém využívají služby jen velmi zřídka. V dalším kadeřnictví jsou Rakušané „*spíše málo častými zákazníky*“. Čtvrté rakouští zákazníci nenavštěvují vůbec, zde jsem proto nezjistila žádné další informace.

Kadeřnice, dle které jsou v zařízení, které sama vlastní, Rakušané hodně častými zákazníky, prý umí německy dobře, její zaměstnankyně jsou prý na tom s němčinou různě. O zákazníky z Rakouska se však většinou stará ona, neboť jsou dle jejích slov s jejími službami spokojeni a žádají si ji. Eury zde zákazníci platit mohou. Na mou otázku, zda je pro rakouské zákazníky typické nějaké chování či jednání, respondentka odpověděla, že „*Rakušáci jsou takoví konzervativní. Teda ti staří. Sem chodijou většinou jen starší Rakušáci.*“

Na základě rozhovoru se zaměstnankyní kadeřnictví, jehož služby využívají zákazníci z Rakouska pouze zřídka, jsem se dozvěděla, že dotázaná kadeřnice umí německy „*trochu*“, ostatní zaměstnankyně prý hovořit německy taky moc neumí. Eury zde obvykle platit nelze, pouze v případech, že zákazník z Rakouska u sebe nemá danou hotovost v českých korunách. O rakouských zákaznících respondentka řekla: „*Mě připadají takoví povýšení. (...) Už se mi stalo, že když sem hned nerozuměla co jedna Rakušačka chtěla, tak hned odešla. Přitom když sem chodijou, jako do Čech, tak nevím proč si myslíjou, že s nima musíme mluvit německy.*“ Názor, že je pro Rakušany typické povýšené chování, tak respondentka dává do souvislosti s jejich předpokladem, že se na Znojemsku domluví

prostřednictvím německého jazyka, přičemž tento předpoklad ona respondentka považuje za neoprávněný či nesprávný.

Od jedné ze spolumajitelek kadeřnictví, jež se nachází na okraji Znojma a ve kterém jsou Rakušané spíše málo častými zákazníky, jsem se dozvěděla, že německy moc neumí, ale s rakouskými zákazníky se dle svých slov vždy nějak domluví. Podobně jsou na tom prý také její kolegyně. Platit zde zákazníci z Rakouska mohou i v eurech. Na chování Rakušanů neshledávala tato respondentka nic zvláštního.

V kadeřnictví ve Chvalovicích, v němž jsem také provedla polostrukturovaný rozhovor s jednou ze zaměstnankyň, je počet zákazníků z Rakouska větší než počet českých zákazníků, stejně jako tomu je v případě výše zmíněné restaurace, jež se nachází v této obci. Ono kadeřnictví je součástí obchodní zóny, která vznikla u bývalého hraničního přechodu. Respondentka mi řekla, že ona i ostatní kadeřnice mluví německy dobře. Bez znalosti německého jazyka by prý do tohoto kadeřnictví vůbec nebyla přijata. Samozřejmostí zde je, že ceny za poskytované služby jsou stanoveny i v eurech. V těch platí převážná část klientely tohoto zařízení. Během rozhovoru respondentka konstatovala, že *„ceny tady jsou vyšší než třeba v kadeřnictvích co sou ve Znojmě, a proto sem podle mě moc Čechů nechodí. Rakušani na tom sou líp, pro ně to tu není drahý“*. Na otázku, zda je pro rakouské zákazníky typické nějaké chování či jednání, nebo zda mají nějaké specifické požadavky, respondentka odpověděla: *„Nevím. Nezdá se mi, že by se chovali jinak než Češi.(...) Akorát je hodně rozdíl v tom, že třeba právě Rakušani si víc dopřávají.“* Respondentka se tedy, ačkoliv zdůrazňuje lepší finanční situaci Rakušanů oproti Čechům, nezmiňuje o tom, že by se zákazníci z Rakouska chovali nadřazeným či povýšeným způsobem.

Rozhovory uskutečněné v kadeřnictví v Miroslavi a ve dvou kadeřnictvích v Moravském Krumlově nepřinesli takřka žádné významné informace kromě té, že v žádném z těchto zařízení zákazníci z Rakouska nemívají. Kadeřnice pracující v Miroslavi mi řekla, že do této obce žádní Rakušané ani nejezdí. Obě respondentky v kadeřnictvích v Moravském Krumlově shodně konstatovaly, že Rakušany v tomto městě vídají jen málo. Ve Vranově nad Dyjí jsem žádné kadeřnictví nenašla.

K nejvýznamnějším zjištěním, k nimž jsem prostřednictvím výzkumu v kadeřnictvích dospěla, patří, že kadeřnické služby jsou Rakušany ve znojmském okrese využívány pouze v zařízeních nacházejících se v bezprostřední blízkosti bývalého hraničního přechodu (Chvalovice) a ve Znojmě. Vzhledem k obdobným zjištěním, k nimž jsem

dospěla v rámci výzkumu v restauracích, jejichž služby jsou využívány Rakušany v lokalitách vzdálenějších Znojmu o něco více než služby poskytované v kadeřnictví, neboť návštěvy restaurací často souvisí s turistikou a dalšími volnočasovými aktivitami, lze konstatovat, že zejména pro Znojmo a jeho blízké okolí (zvláště pak to, jenž se nachází v prostoru mezi Znojmem a česko-rakouskými hranicemi) představují zákazníci z Rakouska významný zdroj finančních prostředků. V ostatních lokalitách znojemského okresu je ekonomický přínos plynoucí ze sousedství tohoto okresu s Rakouskem již mnohem menší.

3. Výzkum trhu práce

Trh práce, jenž je charakterizován poptávkou po práci a její nabídkou, je nedílnou součástí tržní ekonomiky. Proto i v rámci analýzy podoby česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojmsku je třeba mu věnovat pozornost a zahrnout tak výzkum aspektů, jež se k němu vztahují, do této analýzy. Vzhledem k výše popsaným ekonomickým rozdílům panujícím mezi Českou republikou a Rakouskem lze předpokládat, že problematika týkající se trhu práce má na česko-rakouské vztahy na Znojmsku velký vliv.

Jak je uvedeno v *Operačním programu přeshraniční spolupráce Rakousko – Česká republika*, který je regionálním operačním programem a představuje jeden z cílů Evropské územní spolupráce, jenž je součástí politiky soudržnosti Evropské unie v rámci let 2007–2013, od roku 1990 má česko-rakouský přeshraniční trh práce podobu buď migrace, nebo dojíždění za prací, a to zvláště z českých regionů do Rakouska. Typickým znakem tohoto trhu práce je jednosměrná ekonomická migrace a dojíždění za prací. Pracovníci z České republiky využívají příležitosti najít zaměstnání v blízkém Dolním Rakousku, Horním Rakousku a Vídni.⁵⁷

Důležité informace týkající se trhu práce a pracovně podmíněné migrace v česko-rakouském pohraničí přineslo poměrně rozsáhlé dotazníkové šetření (zahrnovalo přes 1100 respondentů), které bylo uskutečněno ve čtyřech českých mikroregionech, jež se nacházejí v česko-rakouském pohraničí, a to v Českokrumlovsku, Jemnicku, Hrušovansku a Mikulovsku. Organizován byl tento výzkum geografickými pracovišti v Praze a v Brně a

⁵⁷ *Operační program přeshraniční spolupráce Rakousko – Česká republika 2007-2013*, 2006, s. 17.

Sociologickým ústavem v Praze a proběhl v polovině roku 2000. Výběr respondentů byl náhodný, přičemž v každé obci daného mikroregionu bylo dotázáno jedno až dvě procenta trvale usídlených obyvatel. Z výsledků šetření vyplynulo, že převážná většina respondentů v rámci všech čtyř zkoumaných mikroregionů hodnotí nabídku pracovních příležitostí v oblasti, kde žijí, jako zcela nedostačující. Téměř 42% respondentů by přijalo potencionálně nabízenou práci v Rakousku a 16,3% by o ní uvažovalo. Pouhých 24,5% respondentů o práci v Rakousku nemá zájem.⁵⁸ V samotném Hrušovansku, tedy mikroregionu, jenž se nachází ve znojenském okrese, by potencionální nabídku práce v Rakousku přijalo 47,5% respondentů, 13,9% by o této práci uvažovalo a 21,3% o ní nejeví zájem.⁵⁹

Rakousko však (nejen) vůči České republice, jak bylo konstatováno již výše, stále uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, což Čechům získání práce v Rakousku znesnadňuje.

3.1 Přechodné období pro volný pohyb pracovních sil uplatňované ze strany Rakouska

Volný pohyb osob, jenž je jednou ze čtyř základních svobod vnitřního trhu EU (těmi zbývajícími jsou volný pohyb zboží, volný pohyb služeb a volný pohyb kapitálu), znamená zejména odstraňování jakýchkoliv právních nebo praktických překážek, které by někomu mohly bránit v přesunu do jiného členského státu, ať už za prací, podnikáním, studiem či např. turistikou. Volný pohyb osob platí podle shodných pravidel v celé Evropské unii a také v zemích Evropského hospodářského prostoru (tj. v zemích EU a dále v Norsku, na Islandu a v Lichtenštejnsku). Švýcarská konfederace má s EU sjednanou zvláštní bilaterální úpravu obdobného obsahu.⁶⁰

Za základ volného pohybu osob je označován volný pohyb pracovníků, resp. pracovních sil, neboť touto svobodou byla evropská integrace v rámci vytváření společného trhu započata. Jejím prostřednictvím je zaručeno, že občané EU a jejich rodinní příslušníci (pokud občan EU či Evropského hospodářského prostoru, od něhož odvozují svoje práva, uplatňuje právo volného pohybu) mají stejný přístup na trh práce jakéhokoliv členského státu jako vlastní občané tohoto státu, tedy bez jakýchkoli omezení, povolení nebo dalších podmínek,

⁵⁸ Zbýlých 17,2% respondentů odpovědělo, že se jich tato problematika netýká

⁵⁹ Tomáš, HAVLÍČEK, *Trh práce a pracovně podmíněná migrace v česko-rakouském pohraničí*, Praha.

⁶⁰ <http://www.mpsv.cz/cs/1280>, 4. 5. 2009.

kteře vlastní občané plnit nemusí. Stejně zacházení se vztahuje nejen na přístup na trh práce, ale týká se i samotného hledání práce, využívání veřejných služeb zaměstnanosti či nakládání při odměňování nebo propouštění.⁶¹

K rozšíření EU roku 2004 se však vážou tzv. přechodná období, jimiž se rozumí „*dočasná opatření, která určují odchýlné normy oproti primárnímu nebo sekundárnímu právu EU/ES*“^{62,63}, která byla vůči nově přistoupivším státům vyjednána členskými státy tzv. EU-15, tedy těmi, jež byly součástí EU již před rokem 2004. Mezi tato přechodná období patří i to, jež se vztahuje na volný pohyb pracovních sil. Občané států, vůči nimž je toto přechodné období uplatňováno (tedy i Češi), mohou vstoupit na pracovní trhy zemí, které ho aplikují, pouze na základě platného pracovního povolení. Základní časové rozmezí přechodného období bylo stanoveno na dva roky, přičemž smělo být prodlouženo až na 5 let, tedy do května 2009. V případě vážných narušení trhu práce je povoleno daná specifická opatření uplatňovat v průběhu dalších dvou let, tedy až do května 2011.⁶⁴ Této poslední možné etapy, v rámci níž lze omezovat volný pohyb pracovníků, v současnosti využívají pouze dva členské státy EU, a to Rakousko a Německo.

Důvody, jež jsou českým Ministerstvem práce a sociálních věcí uváděny jako ty, které vedly Rakousko k rozhodnutí zavést přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, jsou především obavy z přílivu levné pracovní síly ze zemí přistupujících do EU a také blíže nespecifikované „politické tlaky“.⁶⁵ Oprávněnost obav Rakouska z toho, že jeho pracovní trh by byl bez uplatňování přechodného období negativně ovlivněn přílivem levné pracovní síly z nových členských států EU, je však snadno zpochybnitelná.

Jak totiž vyplývá z první fáze analýzy Evropské komise, jež byla zaměřena na zjištění dopadu volného pohybu pracovníků v kontextu rozšíření EU a která vycházela z poznatků o procesech na trhu práce EU, k nimž docházelo během let 2007 a 2008, mobilní pracovníci ze zemí, které k EU přistoupily v roce 2004 a v roce 2007, ovlivňují ekonomiky členských států pozitivně a nenarušují „závažným způsobem“ jejich trhy práce. Pracovníci ze zemí tzv. EU-8⁶⁶ a rovněž pracovníci z Bulharska a Rumunska významně přispívají k

⁶¹ <http://www.mpsv.cz/cs/1280>, 4. 5. 2009.

⁶² ES je zkratkou pro Evropské společenství

⁶³ Ivo, ŠLOSARČÍK, Přechodná období jako nástroj flexibility při rozšiřování Evropské unie, Mezinárodní vztahy – Issue no. 01/2004, Praha: Ústav mezinárodních vztahů, 2004. s. 50.

⁶⁴ Dana, KUBÁTOVÁ, Zuzana, CEMPÍRKOVÁ, *Volný pohyb kapitálu a osob v Evropské unii*, 2009, s. 5-10.

⁶⁵ http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/rakousko

⁶⁶ Označení EU-8 se užívá pro státy, jež přistoupily do EU v roce 2004, ovšem vyjma Kypru a Malty, vůči nimž přechodné období pro volný pohyb pracovních sil nebylo a není uplatňováno

udržitelnému hospodářskému růstu, aniž by z trhu práce výrazně vytlačovali místní pracovníky nebo snižovali jejich mzdy. Pokud jde o EU jako celek i o většinu jednotlivých zemí, je pohyb pracovních sil z těchto zemí v porovnání s velikostí trhů práce a s přílivem pracovníků z nečlenských zemí EU omezený.⁶⁷

Ředitelka odboru realizace služeb zaměstnanosti Ministerstva práce a sociálních věcí Ladislava Steinichová konstatuje, že nejen tato zpráva Evropské komise, ale i některé další studie a také informace, které vyplývají z její praxe, potvrzují, že obavy Rakouska a dalších zemí tzv. EU-15 z přílivu levné pracovní síly jsou neopodstatněné. Steinichová podotýká, že mezi Českou republikou a Rakouskem bylo sice podepsáno několik bilaterálních smluv, prostřednictvím kterých došlo ke zjednodušení přístupu některých skupin českých obyvatel na rakouský trh práce, pro většinu Čechů však zůstává tento trh do značné míry uzavřen.⁶⁸

Z existujících bilaterálních smluv, uzavřených mezi Českou republikou a Rakouskem, je z hlediska výzkumu česko-rakouských ekonomických vztahů na Znojemsku významná především *Dohoda o zaměstnávání pracovníků v příhraničí*, prostřednictvím níž je stanoven specifický postup pro zaměstnávání tzv. pendlerů (tzv. dohoda o pendlerech). Pendler je v rámci této dohody definován jako osoba, která má minimálně 1 rok trvalý pobyt v některém z českých regionů sousedících s Rakouskem (tedy v okrese Břeclav, Znojmo, Jindřichův Hradec, České Budějovice, Český Krumlov či Prachatice), pracuje v jednom z rakouských okresů, jenž má společnou hranici s Českou republikou (v Horním Rakousku jsou to okresy Regionalgeschäftsstelle Freistadt, Rohrbach a Urfahr-venkov; v Dolním Rakousku se jedná o okresy Gänserndorf, Gmünd, Hollabrunn, Horn, Mistelbach a Waidhofen / Thaya) a do místa trvalého pobytu se vrací denně. Povolení pro tyto osoby může být vydáno až na jeden rok s možností opakovaného prodloužení o další rok.⁶⁹ Praktická realizace této dohody byla zahájena v lednu 2006.

⁶⁷ http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/08081729_cs.htm, 12. 12. 2009.

⁶⁸ Peter, GABAL', Princip volného pohybu pracovních sil nezpochybnila ani krize, www.radio.cz.

⁶⁹ Peter, GABAL', c. d.

3.2 Možnost a podoba uplatnění obyvatel Znojemska na rakouském trhu práce a zájem dolnorakouských podniků o zaměstnance z pohraničí České republiky

Po studiu příslušných dokumentů a článků vztahujících se ke zkoumanému tématu (přičemž nejvýznamnější fakta, k nimž jsem jeho prostřednictvím dospěla, jsem uvedla v předešlé kapitole) jsem přistoupila k vlastnímu výzkumu. Informace týkající se vlivu trhu práce na česko-rakouské vztahy na Znojemsku jsem získávala prostřednictvím dvou dílčích terénních výzkumů. Nejdříve jsem uskutečnila polostrukturované rozhovory s obyvateli Znojemska, kteří v současné době pracují v Dolním Rakousku, posléze jsem prostřednictvím strukturovaných interview sbírala poznatky v dolnorakouských podnicích.

3.2.1 Poznatky z rozhovorů s obyvateli Znojemska

Jednotlivé respondenty pracující v Dolním Rakousku jsem získávala metodou tzv. „sněhové koule“. Ze svého okolí jsem před zahájením výzkumu znala tři osoby, jež žijí na Znojemsku a mají zaměstnání v dolnorakouském pohraničí. Od nich jsem dostala kontakty na další potenciální respondenty, přičemž v průběhu zkoumání jsem jich získala celkem dvacet. Rozhovory jsem uskutečňovala pod příslibem anonymity a ve většině případů, přičemž pouze za podmínky, že s tím dotazovaní souhlasili, jsem je nahrávala na diktafon. Otázky, které jsem v rámci polostrukturovaných rozhovorů dotazovaným pokládala vždy a jež jsem na základě výpovědí jednotlivých respondentů doplňovala dalšími individuálními dotazy, byly následující: „*Jak dlouho pracujete v Rakousku?*“; „*Z jakých důvodů pracujete v Rakousku?*“; „*Má dle Vašeho názoru práce v Rakousku obecně nějaké výhody či nevýhody? Pokud ano, jaké?*“; „*Má dle Vašeho názoru zájem o práci v Rakousku velký, či spíše malý počet obyvatel Znojemska. Proč velký, popřípadě proč malý?*“; „*Mají dle Vašeho názoru rakouští zaměstnavatelé zájem o zaměstnance z České republiky? Proč ano, popřípadě proč ne?*“; „*Myslíte si, že se po vstupu České republiky do EU zlepšili podmínky pro to získat, případně mít, práci v Rakousku?*“; „*Myslíte si, že se po vstupu České republiky do Schengenského prostoru zlepšili podmínky pro to získat, případně mít, zaměstnání v Rakousku?*“; „*Z jakých důvodů podle Vás uplatňuje Rakousko vůči České republice přechodné období pro volný pohyb pracovních sil?*“ Na závěr rozhovoru jsem respondentům pokládala dvě identifikační otázky: „*Kolik je Vám let?*“; „*V jakém městě či obci bydlíte?*“

Prostřednictvím jednotlivých interview jsem získala zajímavé a důležité informace. Vzhledem k tomu, že se otázky, které jsem v rozhovorech respondentům pokládala, dotýkají mnoha dílčích témat, jež jsou vzájemně provázané, přičemž problematika vztahující se k některým z nich je poměrně složitá, považuji ve snaze o co nejlepší interpretaci dosažených zjištění za účelné stručně pojednat alespoň o některých z rozhovorů zvlášť (neboť vzhledem k poměrně velkému počtu interview, jež tato část výzkumu zahrnuje, nelze individuálně rozebírat každé z nich) a až poté přistoupit k celkovému shrnutí základních informací vztahujících se k vlivu trhu práce na česko-rakouské vztahy.

V následujících odstavcích proto předkládám poznatky ze čtyř konkrétních rozhovorů, které byly co do rozsahu a hloubky získaných informací velmi přínosné, a to zejména díky velké vstřícnosti dotyčných respondentů.

Žena, 34 let, Znojmo: Tato respondentka pracuje v rakouském okrese Hollabrunn, a to již devět let. Jak konstatovala, důvodem toho, že si začala hledat zaměstnání v Rakousku, byl fakt, že jsou v Rakousku vyšší platy. Vysokou mzdu také označila jako největší výhodu práce v Rakousku. Podotkla: „*Kdybych tam za svoji práci nedostala víc peněz, než bych dostala tady, tak bych tam nepracovala. [...]*⁷⁰ *Je pravda, že s tou mzdou už to není takový jako dřív. Jako ten rozdíl. Dřív to byl mnohem větší rozdíl. Mezi platama. Ale furt to rozdíl je velkej.*“ Nevýhodou jsou podle ní předpisy, které se k zaměstnání za hranicemi vážou. Když jsem však ženu vyzvala, aby mi o oněch předpisech řekla víc, podotkla, že „*o tom nemá cenu mluvit (...) To prostě tak je. Ted' aspoň platí ty předpisy pro pendlery. Tak je to lepší.*“ V rámci odpovědi na otázku, zda si myslí, že je ze strany obyvatel Znojemska velký zájem o práci v Rakousku, či nikoliv, respondentka konstatovala: „*Zdá se mi, že kdyby mohl, tak by tam dělal každej, protože tady je práce málo a navíc málo placená. Ale každému se nechce dojíždět. (...) Každý taky neumí německy. To je většinou nutný.*“ Naopak zájem o práci Čechů v Rakousku se jí zdá (zjednodušeně řečeno) velmi malý. Podotkla, že „*většina Rakušáků Čechy nemá ráda. Třeba když jsem začala dělat tam, kde ted' pracuju, tak ostatní zaměstnanci se se mnou moc nebavili. [...]*Německy jsem uměla, ale stejně se se mnou nebavili.“

Vstupem České republiky do EU a posléze i do Schengenského prostoru se toho pro Čechy, jež chtějí pracovat v Rakousku, dle názoru respondentky moc nezměnilo.

⁷⁰ [...] označuje, že část rozhovoru byla vynechána

Dotazovaná uvedla, že „změnou je v podstatě hlavně to zjednodušení okolností pro pendlery, tedy pro ty, co bydlí tady v pohraničí, [...] no a po Schengenu pak samozřejmě prostupnost hranice.“ Důvodem, proč Rakousko vůči České republice stále uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, je podle respondentky to, že „v dnešní době se každé bojí, že přijde o práci a tak asi proto. (...) Taky si nemyslím, že by Čechy měli nějak moc rádi, jak sem už říkala.“

Muž, 52 let, Znojmo: Tento dotazovaný pracuje v rakouském okrese sousedícím se Znojemskem šestnáct let. Zaměstnání v Rakousku mu nabídla firma, pro kterou před tím pracoval na Znojemsku. Řekl: „Uměl jsem dobře německy a znal jsem, co a jak se v provozu dělá, tak mi bylo nabídnuto to stejné místo v pobočce v Rakousku. Tak jsem to vzal.(...) Dělán tam do teď.“ Největší výhodou práce v Rakousku je také z pohledu tohoto respondenta vysoký plat, nevýhodou pak každodenní dojíždění, na které si však dle svých slov již zvykl.

Na otázku, zda podle něj má o práci v Rakousku zájem velký, či spíše malý počet obyvatel Znojemska, dotazovaný odpověděl, že „spíš velký počet. Ale každý tam dělat nechce. Znáám hodně lidí, co by do Rakouska nešlo prostě proto, že jsou zvyklí dělat tady a nechce se jim jezdit za hranice. [...] Přitom třeba mi pak řeknou, že se mám, že dělám za hranicema.“ Zájem rakouských zaměstnavatelů o práci Čechů prý je, ale „musí být ten Čech pro práci lepší (...) jako schopnostma, než nějaký ten konkrétní Rakušan (...) Nebo když na něco nemají dost svých lidí, nebo to nechcú dělat. Třeba znám jednoho kluka, co tam roznášá tisk.“

Po vstupu České republiky do EU a posléze do Schengenského prostoru nedošlo dle respondenta k žádným změnám. Řekl: „Já jsem už před rokem 2004 měl vyřízený pracovní povolení (...) pro mě se nestala změna. A nemyslím si, že by se něco nějak moc změnilo“ K faktu, že Rakousko vůči České republice stále uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil, dotazovaný podotkl: „To je právě to, že se nic moc nezoměnilo. Nevím proč. (...) Asi si prostě chrání trh. Nevím.“

Muž, 21 let, Dobšice: Tento respondent začal pracovat v Dolním Rakousku před dvěma lety, a to prý proto, že ho zaujala nabídka práce, jež byla uvedena na jednom z internetových serverů, přičemž za množství práce, kterou vykoná, dostane prý v Rakousku mnohem vyšší mzdu, než by dostal v České republice. Také řekl, že: „Je lepší pracovat v Rakousku, protože i když nedělám žádnou nijak honosnou práci, tak tím, že dělám v zahraničí, získávám nové zkušenosti (...) a ty pak můžu využít. (...) Taky je to lepší

kvůli tomu, že prostě práce v Rakousku má, jak se říká, jinej zvuk.“ Čímž respondent zřejmě chtěl říci to, že mít zaměstnání v Rakousku je mezi obyvateli Znojemska hodnoceno (převážně) pozitivně, což částečně vyplývá i z předešlého rozhovoru. Nevýhody dle jeho názoru práce v Rakousku nemá.

Názorem dotazovaného je, že o zaměstnání v Rakousku má zájem velký počet obyvatel Znojemska. Je to prý zejména tím, že tam jsou vysoké platy a „vyšší úroveň“. Také zmínil, že důvodem je i to, že je na Znojemsku „hodně velká nezaměstnanost“. Na otázku, zda rakouští zaměstnavatelé mají zájem o zaměstnance z Čech, respondent odpověděl: „Celkem mají, si myslím. (...) Ale ne zas tak moc, protože přece jenom si myslím, že určitě zaměstnají radši své než Čechy.“

Respondent uvedl, že v souvislosti se vstupem České republiky do EU se zjednodušili podmínky pro vyřízení povolení k zaměstnání v Rakousku pro ty, jež žijí v pohraničí a každodenně za prací dojíždí, tedy pro tzv. pendlery, což je dle jeho názoru velkým přínosem. Vstupem do Schengenského prostoru, jak se tento dotazovaný vyjádřil, se změnilo zejména to, že „zmizela kontrola na hranicích, takže pro ty, co dojíždí za prací, je to lepší“. S okolnostmi týkajícími se přechodného období pro volný pohyb pracovních sil nebyl respondent podle svých slov obeznámen, a proto se k důvodu jeho uplatňování nevyjadřoval.

Žena, 47 let, Prosiměřice: Hlavním motivem pro to, začít pracovat v Rakousku, byl i pro tuto respondentku fakt, že „rakouské mzdy jsou vyšší než ty, co jsou v Česku (...) Je to tady kousek, tak proč té příležitosti nevyužít. [...] Ten kdo je šikovnej, tak se v Rakousku uchytí.“ V Dolním Rakousku pracuje tato žena přibližně sedm let, před tím měla zaměstnání ve Vídni. Výhodou práce v Rakousku je vedle vysokého platu podle respondentky také to, že „jsou tam lepší pracovní podmínky než tady v Česku (...) Mám tam třeba nárok na víc dní dovolené“. Nevýhodou práce v Rakousku jsou pak dle názoru dotazované „složitější pravidla, třeba povolení k práci, který je třeba mít. To by teď, když je Česká republika v EU, už být nemuselo“.

Podle respondenty nelze říci, zda má o práci v Rakousku zájem velký či malý počet obyvatel Znojemska. Podotkla: „Některý to láká, jiný zase ne.(...) Hrajou v tom roli peníze.“ Rakouští zaměstnavatelé mají dle dotazované spíše malý zájem o zaměstnance z České republiky. Konstatovala, že „důležitý je, aby Češi uměli dobře německy a byli dobří v tom, co dělají. Pak proti nim podle mě nic nemají“.

Vstupem České republiky do EU a Schengenského prostoru se toho dle názoru této respondentky změnilo jen málo. I ona zmínila existenci tzv. dohody o pendlerech a dále pak také skutečnost, že v případě některých profesí si stačí vyřídit zjednodušenou formu pracovního povolení.⁷¹ Přechodné období pro volný pohyb pracovních sil Rakousko vůči České republice dle dotazované stále uplatňuje z toho důvodu, že je v současné době ekonomická krize, a proto také nedostatek pracovních míst.

Na základě shrnutí poznatků získaných ze všech dvaceti uskutečněných rozhovorů lze konstatovat, že ti obyvatelé Znojemska, kteří pracují v Dolním Rakousku, tak vždy činí z důvodu vyšších mezd, jež jsou v Rakousku ve srovnání s Českou republikou. Pro některé respondenty je tento důvod tím jediným, další dotazovaní uvádějí i motivy jiné. Mezi nimi pak nejčastěji nedostatek nabídek práce na Znojemsku, dále pak určitou prestiž, kterou prý pracujícím v Rakousku místo výkonu jejich zaměstnání přináší, také lepší pracovní podmínky, jež dle názoru některých dotazovaných v Rakousku jsou, snahu zlepšit si německý jazyk či získat nové zkušenosti.

Z hlediska výzkumu vlivu ekonomiky na česko-rakouské vztahy je pak významné především zjištění, že práce v Rakousku je zdrojem prestiže, což pravděpodobně souvisí s vyšší příjmu těch, jež jsou v Rakousku zaměstnaní. Rovněž v této problematice může hrát roli fakt, že uspět na rakouském trhu práce je těžší, než získat zaměstnání v České republice a také okolnost, že je ve většině případů pro získání zaměstnání v Rakousku nutné umět dobře německy.

Případný nezájem o práci v Rakousku, jež je dle názorů většiny respondentů vlastní spíše malé části obyvatel Znojemska, souvisí podle dvanácti z dvaceti dotazovaných především s nutností znalosti německého jazyka, často také s neschopností některých Čechů se na rakouském trhu práce prosadit, či s jejich neochotou za prací dojíždět. Tyto důvody jsou v podstatě těmi samými, jež respondenti uváděli v souvislosti s často zmiňovaným malým zájmem rakouských zaměstnavatelů o práci Čechů.

Dle dotazovaných je pro zaměstnavatele v Rakousku při rozhodování o přijetí či nepřijetí Čecha na určité pracovní místo rozhodující především dobrá úroveň němčiny daného uchazeče, dále pak také malá vzdálenost jeho trvalého bydliště od místa výkonu zaměstnání a rovněž to, zda daný Čech má schopnosti potřebné pro výkon určité profese či pro jeho umístění na určitou pracovní pozici. U sedmi respondentů jsem se také setkala

⁷¹ Seznam profesí, pro které je stanoven zjednodušený postup pro získání pracovního povolení, vešel v platnost 1. 1. 2008.

s názorem, že rakouští zaměstnavatelé o práci Čechů mají malý zájem i z toho důvodu, že jsou Češi cizinci. Dvěma dotazovanými mi bylo sděleno, že Češi jsou Rakušanům (z blíže nespécifikovaných důvodů) nesympatičtí.

Vstupem České republiky do EU a o tři a půl roku později do Schengenského prostoru se toho dle názoru většiny respondentů pro Čechy, jež mají zájem v Rakousku pracovat, i pro ty, kteří zde již pracují, moc nezměnilo, což se u dotázaných obyvatel Znojemska setkává s nepochopením, velmi často pak také s rozhořčením. Nejčastěji zmiňovanou změnou, jejímž prostřednictvím došlo ke zjednodušení postupu v rámci přístupu Čechů na rakouský trh práce, je uzavření tzv. dohody o pendlerech (uvedlo ji osmnáct z celkového počtu dvaceti respondentů). Pět dotazovaných zmínilo existenci seznamu profesí, pro které je stanoven zjednodušený postup pro získání pracovního povolení. Tři respondenti podotkli, že je mezi Českou republikou a Rakouskem uzavřena Dohoda o výměně zaměstnanců za účelem rozšíření jejich odborných a jazykových znalostí (tzv. dohoda o stážistech).⁷² Jeden z dotázaných zdůraznil, že existuje specifický postup pro osoby pracující jako pečovatelé/pečovatelky v rakouských domácnostech.⁷³

Uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil, prostřednictvím kterého je Čechům omezován přístup na rakouský trh práce, spojuje velký počet respondentů (konkrétně devět z celkového počtu dvaceti) s ekonomickou krizí. Dle názoru sedmi respondentů souvisí jeho uplatňování s faktem, že Rakušané o práci Čechů, či obecně o práci cizinců, nemají zájem, přičemž již blíže nespécifikovali proč. Dva z dotazovaných podotkli, že Rakušané vůči Čechům nechovají sympatie. Dva uvedli, že Rakušané nemají důvěru ve schopnosti Čechů. Názorem jednoho respondenta je, že je přechodné období pro volný pohyb pracovních sil vůči České republice uplatňováno z politických důvodů. Podotkl, že v tom hraje roli „*populismus rakouských politických stran*“. Z čehož by samozřejmě vyplývalo, že proti tomu, aby Češi participovali na rakouském trhu práce, jsou sami rakouští občané.

3.2.2 Poznatky z rozhovorů s dolnorakouskými zaměstnavateli

Prostřednictvím polostrukturovaných rozhovorů s obyvateli Znojemska pracujícími v Dolním Rakousku jsem získala mnoho významných poznatků. Avšak aby výzkum trhu

⁷² Praktická realizace této dohody byla zahájena v lednu 2006.

⁷³ Od ledna 2008 existují dva možné způsoby, jak v Rakousku jako pečovatel /pečovatelka v domácnosti pracovat

práce v rámci analýzy podoby česko-rakouských ekonomických vztahů byl komplexní, bylo třeba tyto informace doplnit názory dolnorakouských zaměstnavatelů. Ty byly zjišťovány pomocí metody strukturovaných rozhovorů s otevřenými otázkami. Uskutečněno bylo celkem šest interview, a to v podnicích, jejichž výběr byl proveden na základě informací poskytnutých respondenty z předešlé části výzkumu. Tyto informace mi byly dotázanými sděleny mimo vlastní, výše analyzované rozhovory.

Svoji pozornost jsem zaměřila na zaměstnavatele v rámci „menších“ podniků. K tomuto vymezení je třeba podotknout, že existuje množství definic drobných, malých a středních podniků, přičemž většinou se firmy klasifikují podle počtu zaměstnanců, výše ročního obrátu, celkové hodnoty aktiv, nebo hodnoty majetku.⁷⁴ Já užívám výraz „menší“ pro ty podniky, jež mají méně než padesát zaměstnanců, avšak počet lidí pracujících v jednotlivých firmách, v nichž jsem provedla výzkum, je pouze přibližným odhadem uskutečněným respondenty, kteří jsou v daných podnicích zaměstnáni.

Důvodem tohoto mého vymezení je předpoklad, že v menších firmách panují méně anonymní vztahy mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem (a samozřejmě také mezi zaměstnanci navzájem) než v podnicích velkých, přičemž čím je menší anonymita v rámci těchto vztahů, tím přínosnější informace lze prostřednictvím tohoto výzkumu získat. Také jsem vycházela z předpokladu, že v „menších“ podnicích budou daní zaměstnavatelé v rozhovorech otevřenější.

Rozhovory byly uskutečněny pod příslibem anonymity. Většina interview nebyla nahrávána, a to z toho důvodu, že si to respondenti nepřáli. Otázky, které jsme jim pokládala (ovšem samozřejmě v německém jazyce), jsou následující: 1) „*Pracují v tomto podniku nějakí zaměstnanci, jež jsou z České republiky?*“; 2) „*Kolik jich zde pracuje?*“; 3) „*Zaměstnáváte Čecha / Čechy z nějakého konkrétního důvodu?*“ *Pokud ano, z jakého?*; 4) „*Mají dle Vašeho názoru rakouští zaměstnavatelé zájem o zaměstnance z České republiky? Proč ano, popřípadě proč ne?*“; 5) „*Myslíte si, že má zájem o práci v Rakousku velký, či spíše malý počet Čechů? Proč malý, popřípadě proč velký?*“; 6) „*Z jakých důvodů podle Vás uplatňuje Rakousko vůči České republice přechodné období pro volný pohyb pracovních sil? Souhlasíte s jejím uplatňováním?*“

První otázku jsem respondentů pokládala pouze z důvodu patřičného zahájení rozhovoru. Díky interview uskutečněným s obyvateli Znojemska pracujícími v Dolním Rakousku

⁷⁴ <http://www.podnikatel.cz/rozjezd/zacinajici-podnikatel/male-a-stredni-podniky-msp/>

jsem již předem věděla, že v daných šesti podnicích, v nichž jsem provedla další část svého výzkumu, jeden či více Čechů žijících ve znojenském okrese pracuje. Avšak vzhledem k tomu, že dané informace mi respondenti poskytli pod příslibem anonymity, bylo nutné interview se zaměstnavateli ve všech firmách zahájit otázkou, zda v nich nějakí Češi vůbec pracují.

V prvním ze zkoumaných podniků v době konání výzkumu pracovalo dle informací poskytnutých „vedoucím pracovníkem“ pět zaměstnanců z České republiky. Respondent mi sdělil, že Čechy nezaměstnává z žádného konkrétního důvodu. Je prý s jejich prací spokojen. Rakouští zaměstnavatelé o práci Čechů mají dle respondenta spíše malý zájem. Dotazovaný se vyjádřil v tom smyslu, že je to z toho důvodu, že jsou Češi cizinci. Zájem Čechů o práci v Rakousku je prý naopak velký, a to zejména vlivem skutečnosti, že si zde mohou vydělat „*mnohem více peněz*“⁷⁵. Přechodné období pro volný pohyb pracovních sil Rakousko vůči České republice dle respondenta uplatňuje z toho důvodu, že existuje obava, že by vzrostla v Rakousku nezaměstnanost. Dotazovaný s jejím uplatňováním souhlasí, což je vzhledem k tomu, že zaměstnává poměrně velký počet Čechů, zajímavým zjištěním.

V další firmě, v níž jsem prováděla výzkum, mi bylo respondentem (zřejmě majitelem dané firmy) sděleno, že v současné době zaměstnává dva Čechy. Oba prý přijal z toho důvodu, že měli pro práci, jíž nyní vykonávají, dobrou kvalifikaci. Zájem o práci Čechů, kteří mají dobré schopnosti a dovednosti v určitém oboru, je prý ze strany rakouských zaměstnavatelů „*poměrně velký*“, přičemž v Rakousku dle jeho názoru chce pracovat velký počet obyvatel České republiky, a to prý proto, že je to pro ně výhodné. Uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil respondent zdůvodňoval tím, že si Rakousko snaží hlídat svůj trh práce před cizinci. Uvedl, že sám s jeho uplatňováním „*spíše*“ nesouhlasí.

Ve třetím podniku, s jehož majitelem jsem provedla rozhovor, byl v době uskutečnění výzkumu zaměstnán jeden Čech. Respondent mi sdělil, že on osobně ho nepřijal, avšak je s jeho prací spokojen. Zdůrazňoval především to, že daný Čech umí dobře německy. Rakouští zaměstnavatelé o zaměstnance z České republiky dle dotazovaného „*příliš nestojí*“, avšak dodal, že záleží na konkrétním podniku. Zájem Čechů o práci v Rakousku je prý velký, a to z toho důvodu, že jsou v Rakousku vyšší mzdy než v České republice a

⁷⁵ Citace v rámci prezentace informací získaných z rozhovorů s rakouskými zaměstnavateli jsou doslovným překladem výroků respondentů z německého jazyka

také proto, že je v českém pohraničí vysoká míra nezaměstnanosti. Uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil dle názoru tohoto respondenta nemá smysl, a proto s ním nesouhlasí.

V další firmě jsem hovořila s ženou, jež zde měla na starosti personální agendu. Řekla mi, že v současné době je v daném podniku zaměstnáno sedm Čechů. Jednalo se o firmu nacházející se v bezprostřední blízkosti hranic. Práce zaměstnanců z České republiky, kteří umí dobře německy, je prý pro daný podnik důležitá kvůli komunikaci s dodavateli. Dle názoru respondentky nelze říci, zda obecně rakouští zaměstnavatelé mají zájem o práci Čechů. Také ona konstatovala, že záleží na konkrétní firmě. Přechodné období Rakousko dle vyjádření dotazované uplatňuje vůči České republice z toho důvodu, že zájem Čechů pracovat v Rakousku je velký, a tudíž zde hrozí růst nezaměstnanosti. Svůj názor k jeho prosazování nevyjádřila

Respondent, který pracoval jako „vedoucí oddělení“ v jednom z dalších dolnorakouských podniků, mi sdělil, že v dané firmě pracuje jeden Čech. Ten byl přijat prý proto, že má dobré zkušenosti v oboru. Ze strany rakouských podniků je dle dotazovaného o práci Čechů spíše malý zájem, což respondent zdůvodnil tvrzením, že firmy dávají přednost tomu, zaměstnat Rakušany. V Rakousku by dle názoru respondenta chtěl pracovat velký počet Čechů. Důvodem je prý značný rozdíl ve výši českých a rakouských platů a také to, že v České republice vysoká míra nezaměstnanosti. Dle dotazovaného je uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovní sil nutné, a to kvůli „ochraně rakouské ekonomiky“.

Poslední z rozhovorů jsem uskutečnila s majitelkou podniku, ve kterém byly v době provádění výzkumu zaměstnány dvě Češky. Ty dle svých slov respondentka přijala z toho důvodu, že se její firma nachází blízko hranic s Českou republikou, přičemž více tento motiv již nekonkretizovala. Zda rakouští zaměstnavatelé mají o práci Čechů zájem, či nikoliv, nelze dle dotazované jednoznačně říci. Počet Čechů, kteří by potenciálně stáli o to pracovat v Rakousku, je prý „spíše velký“, což i tato respondentka zdůvodňuje tím, že jsou v České republice nižší mzdy než v Rakousku. Na otázku týkající se přechodného období pro volný pohyb pracovních sil mi dotazovaná odpověděla, že se jí to netýká, neboť v pohraničí Češi pracovat mohou.

Výše uvedené rozhovory přinesli několik základních zjištění. Fakt, že jsou ve zkoumaných dolnorakouských podnicích Češi zaměstnáváni, je respondenty nejčastěji zdůvodňován tím, že se daná firma nachází v blízkosti hranice s Českou republikou,

příčemž k této skutečnosti se váže mj. potřeba některých podniků komunikovat s českými klienty či dodavateli. Při rozhodování o přijetí určitého Čecha do pracovního poměru je pro rakouské zaměstnavatele určující jeho schopnost hovořit německy a zásadní je rovněž to, zda má dovednosti a znalosti potřebné pro výkon dané profese. K těmto zjištěním bylo ostatně dospěno i prostřednictvím rozhovorů s obyvateli Znojemska pracujícími v Rakousku.

Na základě dosažených poznatků lze konstatovat, že názorem většiny dolnorakouských zaměstnavatelů je, že zájem Rakušanů o práci Čechů je spíše malý. Jednoznačné tvrzení však nevyjádřil ani jeden z respondentů. Všichni dotazovaní se shodli v tom, že počet Čechů, kteří stojí o to mít zaměstnání v Rakousku, je velký, a to z toho důvodu, že rakouské mzdy jsou mnohem vyšší než ty české. Dva z respondentů uvedli, že Češi mají zájem o práci v Rakousku také proto, že je v České republice vysoká míra nezaměstnanosti. Tato zjištění rovněž korespondují s těmi, jež jsem získala z rozhovorů se znojemskými obyvateli.

Přechodné období pro volný pohyb pracovní sil Rakousko vůči České republice uplatňuje dle vyjádření většiny rakouských zaměstnavatelů z toho důvodu, že je to z ekonomického hlediska nutné. Obyvateli Znojemska často zmiňovaný názor, že prosazování přechodného období souvisí s ekonomickou krizí, žádný z Rakušanů přímo nevyjádřil. S jeho uplatňováním souhlasili dva dolnorakouští zaměstnavatelé, stejný počet s ním nesouhlasil a zbývající respondenti se k jeho uplatňování nevyjádřili.

IV. Vliv ekonomiky na podobu česko-rakouských vztahů na Znojemsku na základě dosažených zjištění

Výzkum podoby rakouské poptávky a české nabídky i bádání v oblasti trhu práce přineslo mnoho zásadních informací. V předchozích kapitolách jsem představila všechny poznatky, které byly získány. Na jejich základě je nyní možné zhodnotit význam ekonomických vztahů s Rakouskem pro obyvatele znojemského okresu a také shrnout získané informace týkající se toho, jakým způsobem jsou v rámci této problematiky provázány sociální vztahy se vztahy ekonomickými. Prostřednictvím těchto zjištění pak lze konstatovat, jaký vliv má ekonomika na konkrétní podobu česko-rakouských vztahů ve znojemském okrese a zodpovědět tak ústřední výzkumnou otázku této diplomové práce.

1. Význam ekonomických vztahů s Rakouskem pro obyvatele znojemského okresu

Ekonomické vztahy s Rakouskem mají pro obyvatele Znojemska jednoznačně velký význam. To bylo ostatně mým předpokladem, ze kterého jsem vycházela a k němuž jsem dospěla především na základě informací získaných z výzkumu, který byl součástí mé bakalářské práce. Zkoumáním podoby rakouské poptávky a české nabídky na několika odlišných místech, v rámci nichž dochází k jejich střetu a pomocí rozhovorů týkajících se trhu práce, jsem pak dosáhla zjištění, která nejen potvrzují tento předpoklad, ale také objasňují zkoumanou problematiku a tím přispívají k jejímu bližšímu poznání i k jejímu pochopení. Tato zjištění shrnuji v následujících odstavcích.

Zákazníci z Rakouska nakupují ve větší či menší míře ve všech velkých obchodních domech nacházejících se ve Znojmě. Zúčastněné pozorování uskutečněné v tom, ve kterém Rakušané dle informací získaných prostřednictvím tzv. pilotního výzkumu nakupují nejčastěji, přineslo poznání, že nákupy rakouských zákazníků představují pro tento obchod významný zdroj finančních prostředků. Rakušané totiž tvoří poměrně velkou část (asi

jednu dvacetinu až jednu patnáctinu) z celkového množství zákazníků. Zároveň také kupují zboží průměrně vyšší cenové hladiny než Češi.

Rakouští zákazníci jsou velice důležití pro prodejce nabízející své zboží na znojenském městském trhu. Prostřednictvím zúčastněného pozorování, které jsem zde uskutečnila, jsem zjistila, že konkrétně pro „trhovce“, jemuž jsem během výzkumu pomáhala s prodejem a jenž nabízel široký výběr zboží, což pozitivně ovlivňuje zájem zákazníků u určitého prodejce nakupovat, představuje počet zákazníků z Rakouska, který u něj (konkrétně v období jara) v daný den nakoupí, jednu dvanáctinu až jednu devítinu celkového množství zákazníků. Nákupy Rakušanů jsou navíc průměrně dvakrát tak velké jako ty, jež dělají Češi.

Na základě informací získaných z rozhovorů se zaměstnanci deseti restaurací nacházejících se na Znojemsku je možné konstatovat, že také pro restaurační zařízení jsou rakouští zákazníci důležitým zdrojem finančních prostředků. Ovšem pouze pro ty, které se nacházejí ve městě či obci, jenž leží blízko hranic s Rakouskem a současně v malé vzdálenosti od některého z bývalých hraničních přechodů. Největší počet zákazníků z Rakouska tak v poměru k celkovému množství zákazníků navštěvuje restauraci ve Chvalovicích, což je obec ležící v těsné blízkosti bývalého hraničního přechodu Hatě – Kleinhaugsdorf. Hodně Rakušanů také navštěvuje restaurace ve Znojmě.

Zákazníci z Rakouska využívají ve znojenském okrese i kadeřnických služeb, avšak o poznání v menší míře než služeb restauračních a pohostinských. V případě kadeřnictví je množství rakouských zákazníků, jež je navštěvují, ještě více závislé na tom, v jaké vzdálenosti leží město či obce, v němž se jednotlivá zařízení nacházejí, od hranice s Rakouskem a od bývalých hraničních přechodů. Bylo zjištěno, že ze všech deseti zkoumaných kadeřnictví navštěvují Rakušané pouze to, které je ve Chvalovicích a také některé z těch, jež se nacházejí ve Znojmě.

Co se týká ekonomických vztahů s Rakouskem v oblasti trhu práce, bylo zjištěno, že o práci v Rakousku má zájem velký počet obyvatel znojenského okresu, neboť je jejím prostřednictvím možno si v rámci stejné profese či na obdobné pracovní pozici vydělat mnohem více peněz než v České republice. Rakouští zaměstnavatelé o práci Čechů, i když na základně získaných informací spíše malý, také zájem mají.

Množství lidí žijících na Znojemsku a zároveň pracujících v Dolním Rakousku je částečně omezováno přechodným obdobím pro volný pohyb pracovních sil, jenž Rakousko vůči České republice uplatňuje. To, že je omezováno částečně, konstatuji především proto, že

existuje *Dohoda o zaměstnávání pracovníků v příhraničí*, prostřednictvím níž je stanoven zjednodušený postup pro zaměstnávání tzv. pendlerů, což pozitivně ovlivňuje možnost obyvatel žijících v okrese Znojmo pracovat v Dolním Rakousku. Blízkost hranic s Rakouskem je tak z hlediska možnosti uplatnění se na rakouském trhu práce pro obyvatele Znojemska (i přes zmiňované přechodné období pro volný pohyb pracovních sil) ekonomicky významná.

2. Provázanost sociálních vztahů se vztahy ekonomickými

Poznatky získané z jednotlivých částí výzkumu vypovídají nejen o tom, že ekonomické vztahy s Rakouskem jsou pro obyvatele znojemského okresu velmi důležité, ale také o faktu, že vztahy související s ekonomikou jsou provázány se vztahy sociálními. To je ostatně skutečnost, ze které jsem ve svém výzkumu vycházela, neboť, jak vedle řady dalších antropologů, podotýká Thomas H. Eriksen, ekonomika je sociálním a kulturním produktem a jako takový ho nelze studovat jako izolované odvětví.⁷⁶

Na základě zjištění, k nimž jsem dospěla během svého výzkumu, lze konstatovat, že v rámci česko-rakouských ekonomických vztahů se provázanost ekonomiky s ostatními oblastmi sociálního života projevuje v několika dílčích aspektech. Tyto všechny však vyplývají z jedné základní okolnosti, kterou je fakt, že mezi Českou republikou a Rakouskem existují značné ekonomické rozdíly. Ze získaných informací, o nichž pojednávám v následujících odstavcích, je jasné, že „ekonomická převaha“ Rakušanů neovlivňuje pouze podobu jednání a vztahů mezi Čechy a Rakušany, ale má vliv také na vztahy mezi obyvateli znojemského okresu.

V rámci zúčastněného pozorování uskutečněného ve velkém obchodním domě jsem zjistila, že někteří zaměstnanci, kteří zde pracují na pokladnách, označují způsob chování rakouských zákazníků jako zjevně nadřazený či povýšený, což na základě mých dalších poznatků týkajících se této problematiky souvisí především s tím, že v Rakousku panuje lepší ekonomická situace. Je třeba podotknout, že nelze vzhledem k obtížnosti zkoumání této problematiky jednoznačně tvrdit, zda se někteří Rakušané skutečně chovají povýšeně,

⁷⁶ Thomas Hylland ERIKSEN, *Sociální a kulturní antropologie*, Praha, 2008, s. 217.

či nikoliv (i když vzhledem k dosaženým zjištěním lze předpokládat, že je tento způsob jednání určité části zákazníků z Rakouska skutečně vlastní). Faktem však je, že již to, že Češi povýšené chování rakouským zákazníkům připisují, má na česko-rakouské vztahy významný vliv.

„Trhovci“ nabízející své zboží na znojenském městském trhu i zaměstnanci restaurací a kadeřnictví, nacházejících se na Znojemsku, připisují Rakušanům nadřazený způsob chování také, avšak již mnohem méně často. Vzhledem ke zjištěním, k nimž jsem prostřednictvím výzkumu, uskutečněném na městském trhu, v restauracích a v kadeřnictvích dospěla, je zřejmé, že důležitou roli v této problematice hraje i úroveň znalosti německého jazyka ze strany Čechů a také další, avšak již méně významné okolnosti, mezi které patří např. podoba či forma kontaktu prodávajícího (popř. poskytovatele) s rakouským zákazníkem.

Ekonomické rozdíly, existující mezi Českou republikou a Rakouskem, mají na vzájemné vztahy mezi obyvateli Znojemska a Dolního Rakouska významný vliv také v rámci trhu práce. Skutečnost, že jsou v Rakousku asi třikrát vyšší mzdy⁷⁷ než v České republice, je hlavním důvodem toho, že velký počet obyvatel Znojemska má zájem zde pracovat, přičemž Rakousko se participací velkého počtu Čechů na svém trhu práce brání tím, že vůči České republice uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil.

Jak vyplývá z rozhovorů uskutečněných s obyvateli znojenského okresu pracujícími v Dolním Rakousku, jen necelá polovina z těchto respondentů spojuje uplatňování daného přechodného období s ekonomickými motivy, a to konkrétně s ekonomickou krizí. Třetina dotazovaných vyjádřila názor, že Rakušané o práci Čechů, či obecně cizinců (z blíže nespécifikovaných důvodů) nestojí a téměř čtvrtina respondentů si myslí, že Rakušané nemají důvěru ve schopnosti Čechů, či že jsou jim Češi nesympatičtí.

Většina dolnorakouských zaměstnavatelů, jak lze konstatovat na základě rozhovorů, které jsem s nimi provedla, přitom považuje uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil za nutné z ekonomických důvodů. Názor, že je třeba rakouský trh práce „chránit před cizinci“, zastával pouze jeden z nich. Žádný z rakouských zaměstnavatelů nevyjádřil negativní postoj k pracovním schopnostem Čechů, či k Čechům samotným. Důležité je také zjištění, že s uplatňováním přechodného období pro volný pohyb pracovních sil souhlasili „pouze“ dva ze zaměstnavatelů.

⁷⁷ Což vyplývá ze statistiky Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD), http://www.oecd.org/document/60/0,3343,en_2649_34533_1942460_1_1_1_1,00.html

Presumpce velkého počtu obyvatel Znojemska, že aplikování zmiňovaného přechodného období nesouvisí s ekonomickými motivy, ale s negativním postojem Rakušanů k Čechům, případně obecněji k cizincům, tak rozhovory s rakouskými zaměstnavateli nepotvrdili a lze předpokládat, že nemá žádný objektivní důvod, ačkoliv to nelze přímo konstatovat, neboť k tomu by bylo nutné provést rozsáhlejší výzkum. Co však jednoznačně z těchto zjištění vyplývá a je důležité z hlediska tématu této práce, je, že tato presumpce, jenž je vlastní obyvatelům okresu Znojmo a která souvisí s rozdíly v ekonomické úrovni panujícími mezi Českou republikou a Rakouskem, potvrzuje skutečnost, že ekonomické vztahy mají velký vliv na obecnou podobu a charakter česko-rakouských vztahů.

Dalším důležitým zjištěním, k němuž jsem prostřednictvím rozhovorů s respondenty žijícími ve znojemském okrese a zároveň pracujícími v Dolním Rakousku dospěla, je to, že mít zaměstnání v Rakousku je zdrojem prestiže, což má vliv především na vztahy mezi obyvateli Znojemska. V rámci odpovědi na některou z otázek, které byly součástí uskutečněných interview, se šest z celkového počtu dvaceti dotazovaných vyjádřilo v tom smyslu, že se ve svém okolí setkalo či setkávají s kladným hodnocením faktu, že pracují v Rakousku, případně také se závistivými reakcemi.

Z jednotlivých interview rovněž vyplývá, že velká část obyvatel Znojemska má o práci v Rakousku zájem a pokud ne, pak nejčastěji z důvodu neznalosti či špatné úrovně německého jazyka, nebo také kvůli (respondenty často zmiňované) neschopnosti některých Čechů se na rakouském trhu práce prosadit. Tyto motivy jsou tak dány spíše omezeními, než skutečným nezájmem, což je důležité z hlediska způsobu hodnocení práce v Rakousku těmi, jež zde nepracují.

Na základě poznatků, které jsem získala, lze konstatovat, že fakt, že mít zaměstnání v Rakousku přináší daným obyvatelům Znojemska určitou míru prestiže, je pravděpodobně zapříčiněn zejména výší příjmů těch, jež v Rakousku pracují, neboť vysoké mzdy jsou dle vyjádření respondentů hlavní výhodou a zároveň motivem k tomu, zde pracovat. Rovněž v této problematice zjevně hraje roli skutečnost, že uspět na rakouském trhu práce je těžší, než získat zaměstnání v České republice, s čímž souvisí další okolnost a to ta, že je ve většině případů pro získání zaměstnání v Rakousku nutné umět dobře německy, případně si osvojit další specifické znalosti či dovednosti.

3. Zhodnocení vlivu ekonomiky na konkrétní podobu česko-rakouských vztahů

V předešlých kapitolách bylo konstatováno, že ekonomika hraje v česko-rakouských vztazích velice důležitou roli a také byla shrnuta základní zjištění týkající se toho, v jakých aspektech se projevuje provázanost ekonomických a sociálních vztahů. Aby bylo nyní možné prostřednictvím všech získaných poznatků zodpovědět ústřední otázku této práce, je třeba alespoň velice stručně popsat základní okolnosti, které mají vliv na česko-rakouské vztahy a jež zásadním způsobem určují jejich povahu a charakter. Jelikož jsem se vztahy mezi Čechy a Rakušany v oblasti pohraničí jižní Moravy zabývala v bakalářské práci, vycházím z informací v rámci ní zjištěných.

V souvislosti s česko-rakouskými vztahy se v médiích a také na politické scéně v posledních několika letech nejvíce řeší především dvě témata, a to problematika týkající se tzv. Benešových dekretů a fungování Jaderné elektrárny Temelín. Tato jsou v mediálních zprávách a politických debatách označována jako „spory“, které významným způsobem narušují vzájemné vztahy mezi Českou republikou a Rakouskem. Prostřednictvím svého výzkumu jsem zjistila, že konkrétně v oblasti pohraničí jižní Moravy nemá problematika související s fungováním Jaderné elektrárny Temelín a už vůbec ne ta, jenž se týká tzv. Benešových dekretů, na podobu a charakter česko-rakouských vztahů žádný negativní vliv. Většina obyvatel pohraničí jižní Moravy označuje tematiku vztahující se k fungování Temelínu za politický problém, který je také v rámci politiky třeba vyřešit. Tzv. Benešovým dekretům a záležitostem s nimi spojeným většina obyvatel v rámci zkoumané oblasti dle mých zjištění nepřikládá žádný význam a nijak se jich v současné době nedotýkají.⁷⁸

Na základě vlastní zkušenosti považují Češi žijící v pohraničí jižní Moravy česko-rakouské vztahy za dobré. Negativně hodnotili pouze způsob chování některých Rakušanů, jenž je prý nadřazený a povýšený. Tím dle názoru Čechů dávají Rakušané najevo, že jsou na vyšší úrovni, a to v souvislosti s ekonomickými rozdíly panujícími mezi Českou republikou a Rakouskem. U mladých lidí žijících v pohraničí jižní Moravy jsem se během výzkumu v rámci bakalářské práce setkala také s negativním hodnocením skutečnosti, že je v této oblasti hodně užíván německý jazyk. Němčina je jim nesympatická a nechtějí se jí učit, což je ovšem vzhledem k blízkosti hranice s Rakouskem žádoucí, a to zejména

⁷⁸ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d., s. 8-41.

z ekonomických důvodů. Největší výhodu svého sousedství s Rakouskem vidí obyvatelé jihomoravského pohraničí právě v ekonomických přínosech, jež z něho plynou.⁷⁹

Z výše uvedených poznatků je tedy zřejmé, že česko-rakouské vztahy na Znojemsku jsou zjednodušeně řečeno dobré a že významnou roli v nich hraje ekonomika. Otázka, která v souvislosti s těmito zjištěními vyvstává, je, jakou podobu má vliv ekonomiky na vztahy mezi Čechy a Rakušany a jakým konkrétním způsobem jsou jí tyto vztahy ovlivněny. Prostřednictvím předešlých kapitol byla tato otázka v podstatě již zodpovězena, nyní je však třeba zhodnotit význam získaných poznatků v přímé souvislosti s ní.

Bylo zjištěno, že ve velkém obchodním domě, v němž bylo uskutečněno zúčastněné pozorování, rovněž na znojenském městském trhu a také v restauracích nacházejících se na Znojemsku jsou Rakušané velice vítanými zákazníci, neboť uspokojení jejich poptávky je významným zdrojem finančních prostředků. Zejména z finančních důvodů je také obyvateli Znojemska pozitivně hodnocena možnost získat práci v Rakousku, přičemž bylo zjištěno, že zaměstnání v Dolním Rakousku je pro Čechy žijící na Znojemsku zdrojem prestiže (samozřejmě v rámci české komunity, v níž žijí), a to právě především z důvodu předpokladu vysokých výdělků. Lze tedy jednoznačně konstatovat, že z hlediska finančních příjmů je vliv ekonomiky na podobu česko-rakouských vztahů ve znojenském okrese jednoznačně pozitivní.

Zohlednit je však třeba také další okolnosti, které se k česko-rakouským ekonomickým vztahům vážou. Významným zjištěním je především to, že Češi žijící na Znojemsku také v rámci ekonomických vztahů připisují Rakušanům nadřazený, povýšený či arogantní způsob chování, přičemž kromě dalších okolností, o nichž jsem se zmiňovala již v předešlých kapitolách, je toho důvodem především ekonomická převaha Rakouska nad Českou republikou. V tomto ohledu má tedy ekonomika (zjednodušeně vyjádřeno) na česko-rakouské vztahy vliv negativní, i když je zřejmé, že i přesto převážná většina obyvatel okresu Znojmo ekonomické vztahy s Rakouskem hodnotí pozitivně.

Důležitým poznatkem, který se váže k této problematice a jenž se týká trhu práce, je také to, že dle názoru velkého počtu obyvatel Znojemska souvisí fakt, že Rakousko vůči České republice uplatňuje přechodné období pro volný pohyb pracovních sil s negativním postojem Rakušanů k Čechům. Přestože rozhovory s dolnorakouskými zaměstnavateli tento předpoklad obyvatel znojenského okresu nepotvrdily, neboť ti jeho aplikaci spojují s

⁷⁹ Jitka DVOŘÁKOVÁ, c. d., s. 8-41.

ekonomickými motivy, je zřejmé, že uplatňování daného přechodného období má na česko-rakouské vztahy negativní vliv. Nutné je ovšem podotknout, že tomu tak dle dosažených zjištění je (zejména vlivem existence Dohody o zaměstnávání pracovníků v příhraničí) z důvodu samotného omezení přístupu Čechům na rakouský pracovní trh pouze částečně. Významnější roli i v této problematice totiž hraje ekonomická převaha Rakouska nad Českou republikou.

V. Závěr

Již z prvních poznatků, k nimž jsem během svého výzkumu česko-rakouských vztahů v pohraničí jižní Moravy dospěla, bylo zřejmé, že ekonomika a okolnosti, jež se k ní vážou, hrají v těchto vztazích velice důležitou roli. Počátečních šetření, která jsem v této oblasti provedla v rámci své bakalářské práce, přinesla o česko-rakouských ekonomických vztazích informace, jež byly sice velice povrchní, ale přesto rozhodujícím způsobem určily směr mého dalšího výzkumu.

Zjistila jsem, že převážná většina interakcí, k nimž ve znojemském okrese mezi Čechy a Rakusy dochází, je ekonomické povahy, k čemuž přispívá zejména fakt, že mezi Českou republikou a Rakouskem jsou značné ekonomické rozdíly. Také jsem dospěla k poznání, že s ekonomikou je lidmi žijícími na jižní Moravě spojován způsob chování Rakušanů k Čechům. Vzhledem k těmto zjištěním jsem se posléze rozhodla získat o této problematice více informací. Takových, pomocí nichž by bylo možné důkladně objasnit podobu a význam vlivu ekonomiky na česko-rakouské vztahy.

Prostřednictvím studia příslušné literatury, analýzy dokumentů pojednávajících převážně o legislativních pravidlech vztahujících se k EU a především poměrně rozsáhlého terénního výzkumu, jsem skutečně získala mnoho důležitých poznatků. Ty velice stručně shrnuji v následujících odstavcích.

V první části výzkumu jsem se zaměřila na zjištění toho, jakou podobu má rakouská poptávka a česká nabídka a za jakých okolností a v jaké formě dochází k jejich pomyslnému střetu. Abych získala co nejvíce komplexní informace, provedla jsem bádání v rámci třech odlišných míst, a to ve velkém obchodním domě, městském trhu a restauracích a kadeřnictvích. Zjistila jsem, že zákazníci z Rakouska jsou důležití zejména pro prodejce na znojemském městském trhu. Avšak také pro daný „supermarket“, v němž jsem provedla výzkum, a rovněž pro restaurace nacházející se na Znojemsku, je uspokojení poptávky rakouských zákazníků významným zdrojem finančních prostředků. V kadeřnictvích pak důležitost rakouských zákazníků již není tak velká.

Druhá část výzkumu spočívala v získávání informací týkajících se možnosti a podoby uplatnění Čechů na rakouském trhu práce. Provedla jsem rozhovory s obyvateli znojemského okresu majícími zaměstnání v Dolním Rakousku a také jsem uskutečnila interview s dolnorakouskými zaměstnavateli. Velice zjednodušeně lze říci, že o práci

v Rakousku má zájem velký počet obyvatel Znojemska, a to zejména z toho důvodu, že jsou v Rakousku mnohem vyšší mzdy než v České republice, zatímco zájem rakouských zaměstnavatelů o práci Čechů je spíše malý.

Nejvýznamnější poznatky, jichž jsem dosáhla, jsou ty, které souvisí s provázaností ekonomických vztahů se vztahy sociálními. Prostřednictvím výzkumu „šťetu“ rakouské poptávky s českou nabídkou jsem zjistila, že Češi rakouským zákazníkům poměrně často připisují nadřazený či povýšený způsob chování. Na základě informací, jež jsem získala, lze konstatovat, že nejdůležitější roli v této problematice hraje ekonomická převaha Rakouska nad Českou republikou, určitý vliv má však také úroveň znalosti německého jazyka ze strany obyvatel Znojemska a také forma či podoba kontaktu prodejce či poskytovatele s rakouským zákazníkem, jenž je dán především charakterem jednotlivých míst, v rámci kterých k tomuto kontaktu dochází.

Mezi nejvýznamnější zjištění týkající se trhu práce patří zejména to, že pro obyvatele znojemského okresu je zaměstnání v Rakousku zdrojem nejen vysokých výdělků, ale také prestiže, která je těm, jež pracují v Rakousku, připsána ostatními obyvateli Znojemska. Důležitým poznatkem je i to, že malý zájem rakouských zaměstnavatelů o práci Čechů, stejně jako uplatňování přechodného období pro volný pohyb pracovních sil, souvisí dle názoru velkého počtu dotázaných obyvatel okresu Znojmo s negativním postojem Rakušanů k Čechům a také s tím, že rakouští zaměstnavatelé nemají důvěru v jejich schopnosti.

Základní výzkumná otázka této diplomové práce byla tedy zodpovězena. Z poznatků, jež jsem získala, je zřejmé, že ekonomika má na česko-rakouské vztahy na Znojemsku skutečně zásadní vliv. Podoba a charakter tohoto vlivu jsou určeny mnoha okolnostmi, přičemž tou nejpodstatnější je skutečnost, že mezi Českou republikou a Rakouskem panují značné ekonomické rozdíly. Velice důležité, jak potvrzuje provedený výzkum, jsou ovšem také politické aspekty, a to jak ty, jež jsou spjaty s národními politikami obou zemí, tak i ty, které souvisejí s EU. Je ovšem mnoho dalších faktorů, které v problematice česko-rakouských ekonomických vztahů hrají roli. Mezi ně patří historické zkušenosti Čechů a Rakušanů, jejich etnické stereotypy a rovněž okolnosti vztahující se k pohraničí jako specifickému prostoru.

V průběhu vlastního zkoumání a během následné analýzy získaných dat jsem objevila mnoho dílčích otázek, které ještě zůstaly nezodpovězeny a k jejichž objasnění by bylo

nutné provést velké množství dalších výzkumů a analýz. Těmi, jejichž zodpovězení považuji ve vztahu k dalšímu možnému rozvoji poznatků o zkoumané problematice za nejdůležitější, jsou následující:

Mají na zájem rakouských zaměstnavatelů o práci Čechů vliv etnické stereotypy? Pokud ano, jaké to jsou a jak významný je jejich vliv?; Jaká je podoba a význam vlivu rakouských firem nacházejících se ve znojenském okrese na ekonomickou situaci této oblasti?; Jaký vliv má na česko-rakouské vztahy na Znojensku problematika spjatá s prostitucí?; Má na ekonomickou situaci v okrese Znojmo nějaký vliv politika euroregionu Weinviertel – Pomoraví – Záhorie? Pokud ano, jaký?

Bylo mým záměrem podat prostřednictvím této práce poznatky o podobě a významu vlivu ekonomiky na česko-rakouské vztahy na Znojensku objektivním a zároveň srozumitelným způsobem, aby se tak mohla stát hodnotným zdrojem informací pro ty, jež se touto tématikou zabývají či o ní mají zájem a jsem přesvědčena o tom, že v tomto smyslu se mi podařilo svůj záměr naplnit.

VI. Použitá literatura

Monografie

BAUMOVÁ, Eva. *Přeshraniční spolupráce v regionech sousedících s členskými zeměmi EU*. Pardubice, 2001. 46 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

DURKHEIM, Émile. *Společenská dělba práce*. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 375 s. ISBN 80-7325-041-1.

DVOŘÁKOVÁ, Jitka. *Současné česko-rakouské vztahy v pohraničí jižní Moravy pohledem Čechů*. Pardubice, 2008. 54 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

DYTRYCHOVÁ, Linda. *Zásady přeshraniční a příhraniční spolupráce*. Pardubice, 2000. 40 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.

ĎATKO, Rudolf. *Význam přeshraniční spolupráce v regionální politice Evropské unie*. Pardubice, 1999. 77 s. Diplomová práce. Univerzita Pardubice.

ERIKSEN, Thomas Hylland. *Sociální a kulturní antropologie : příbuzenství, národnostní příslušnost, rituál*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-465-6.

HAVLÍČEK, Tomáš. *Trh práce a pracovně podmíněná migrace v česko-rakouském pohraničí*. Praha : Univerzita Karlova v Praze, Fakulta Přírodovědecká, Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje. [cit. 2010-02-19]. Dostupné z WWW: <<http://www.kge.zcu.cz/veda/migrace/trh.htm>>.

HEISS, Gernot, et al. *Česko a Rakousko po konci studené války : různými cestami do nové Evropy*. Ústí nad Labem : Albis international, 2008. 516 s. ISBN 978-80-86971-95-7.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum : základní teorie, metody a aplikace*. 2., aktualiz. vyd. Praha : Portál, 2008. 407 s. ISBN 978-80-7367-485-4.

HOUŽVIČKA, Václav; NOVOTNÝ, Lukáš. *Otisky historie v regionálních identitách obyvatel pohraničí : sebedefinice a vzájemné vnímání Čechů a Němců v přímém sousedství*. Vyd. 1. Praha : Akademie věd České republiky, Sociologický ústav, 2007. 170 s. ISBN 978-80-7330-109-5.

KEŘKOVSKÝ, Miloslav; KEŘKOVSKÁ, Alena. *Evropská unie : historie, instituce, ekonomika a politiky*. Vyd. 1. Praha : Computer Press, 1999. 142 s. ISBN 80-7226-196-7.

- KUBÁTOVÁ, Dana; CEMPÍRKOVÁ, Zuzana. *Volný pohyb kapitálu a osob v Evropské Unii*. Vysoká škola finanční a správní, o.p.s., 2009 [cit. 2010-02-27] Dostupné z WWW: <www.volny.cz/vsfs.info/2semestr/Podnikani_v.../09_Cempirkova.doc>.
- LOEWENSTEIN, Bedřich. *My a ti druzí : dějiny, psychologie, antropologie*. Vyd. 1. Brno : Doplněk, 1997. 354 s. ISBN 80-85765-64-0.
- MACH, Petr. *Úskalí evropské integrace*. Vyd. 1. Praha : CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2002. 75 s. ISBN 80-86547-09-4.
- MALINOWSKI, Bronislaw. *Argonauts of the Western Pacific*. Prospect Heights, Illinois : Waveland Press, 1984. 527 s. ISBN 9780881330847.
- MAUSS, Marcel. *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech*. Vyd. 1. Praha : Sociologické nakladatelství, 1999. 201 s. ISBN 80-85850-77-X.
- MITEVOVÁ, Gabriela. *Trh práce a zaměstnanost v ČR po vstupu do EU*. Pardubice, 2005. 93 s. Diplomová práce. Univerzita Pardubice, Ústav ekonomie.
- POLANYI, Karl. *Velká transformace*. Vyd. 1. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006. 299 s. ISBN 80-7325-096-9.
- PROCHÁZKOVÁ, Jana. *Aspekty česko-německých vztahů po roce 1989*. Pardubice, 2002. 68 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.
- PRŮCHA, Jan. *Interkulturní psychologie : sociopsychologické zkoumání kultur, etnik, ras a národů*. Vyd. 1. Praha : Portál, 2004. 199 s. ISBN 80-7178-885-6.
- SAHLINS, Marshall David. *Stone age economics*. London : Routledge, 2004. 348 s. ISBN 0-415-32010-0.
- SPALOVÁ, Barbora; GRYGAR, Jakub, et al. *Anthropology at borders : power, culture, memories*. Prague : Univerzita Karlova, Fakulta humanitních studií, 2006. 88 s. ISBN 80-239-8391-1.
- STIERANDOVÁ, Renata. *Přeshraniční spolupráce na evropském kontinentu: teoretické koncepce a současná realita*. Pardubice, 1998. 55 s. Diplomová práce. Univerzita Pardubice.
- SUCHÁ, Klára. *Česko-slovenské vztahy v pohraničí Bílých Karpat*. Pardubice, 2006. 51 s. Bakalářská práce. Univerzita Pardubice.
- SZALÓ, Csaba. *Transnacionální migrace : proměny identit, hranic a vědění o nich*. Vyd. 1. Brno : Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 175 s. ISBN 978-80-7325-136-9.
- WILK, Richard R.; CLIGGETT, Lisa C. . *Economies and cultures : foundations of economic anthropology*. 2nd ed. Boulder : Westview Press, 2007. 236 s. ISBN 978-0-8133-4365-5.

ZICH, František, et al. *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky : 1., Výsledky expertního dotazování*. Ústí nad Labem : Univerzita J.E. Purkyně, 2005. 143 s. ISBN 80-7044-721-4.

ZICH, František, et al. *Přeshraniční vlivy působící na místní společenství pohraničí České republiky : 2., Sborník podkladových studií*. Ústí nad Labem : Univerzita J.E. Purkyně, 2005. 206 s. ISBN 80-7044-722-2.

Články v periodikách

ŠIPOŠOVÁ, Denisa; DUŠKOVÁ, Markéta. Češi a Rakušané si vyměňují zkušenosti z cestovního ruchu. *Znojenské listy : čtrnáctideník města Znojma*. 5.11.2009, roč. XVIII., č. 20, s. 2.

ŠIPOŠOVÁ, Denisa; DUŠKOVÁ, Markéta. Projekty propojují moravské Znojmo a rakouský Retz. *Znojenské listy : čtrnáctideník města Znojma*. 22.11.2009, roč. XVIII., č. 19, s. 2.

ŠLOSARČÍK, Ivo. Přechodná období jako nástroj flexibility při rozšiřování Evropské unie. *Mezinárodní vztahy*. 2004, no. 01, s. 50-69.

Elektronické články

GABAL', Peter. Princip volného pohybu pracovních sil nezpochybnila ani krize. *Radio.cz* [online]. 30.4.2009, [cit. 2010-03-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.radio.cz/cz/clanek/115824>>.

GOLA, Petr. České mzdy jsou jedny z nejnižších. *Měšec.cz* [online]. 9.5.2005, [cit. 2010-02-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/ceske-mzdy-jedny-z-nejnizsich/>>.

GOLA, Petr. České mzdy jsou proti rakouským poloviční. *Měšec.cz* [online]. 8.8.2005, [cit. 2010-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/ceske-mzdy-jsou-proti-rakouskym-polovicni/>>.

GOLA, Petr. Rakouská ekonomika těžší z geografické polohy země. *Měšec.cz* [online]. 17.9.2007, [cit. 2010-02-08]. Dostupný z WWW: <<http://www.mesec.cz/clanky/rakouska-ekonomika-tezi-z-geograficke-polohy-zeme/>>.

GOLA, Petr. Výše průměrné mzdy ve světě. *Finexpert.cz* [online]. 11.2.2008, [cit. 2010-12-10]. Dostupný z WWW: <<http://www.finexpert.cz/default.aspx?article=21182>>.

SUPPAN, Arnold. Rakušané a Češi: nepřející sousedé?. *Listy : Dvoutměsíčník pro kulturu a dialog* [online]. 2007, [cit. 2010-03-01]. Dostupný z WWW: <<http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=071&clanek=010713>>.

Webové stránky

Businessinfo.cz : oficiální portál pro podnikání a export [online]. 1.10.2009 [cit. 2010-03-20]. Rakousko: Ekonomická charakteristika země. Dostupné z WWW: <<http://www.businessinfo.cz/cz/sti/rakousko-ekonomicka-charakteristika-zeme/4/1000794/>>.

CZSO.cz : Český statistický úřad [online]. [cit. 2010-03-10]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/>>.

Dolnorakouska-vystava.cz [online]. [cit. 2010-03-15]. Dolnorakouská zemská výstava 2009. Dostupné z WWW: <http://www.dolnorakouska-vystava.cz/contentcs/index_html_cs?set_language=cs&cl=cs>.

Ec.europa.eu [online]. [cit. 2010-03-21]. Volný pohyb pracovníků je přínosem pro evropské hospodářství. Dostupné z WWW: <http://ec.europa.eu/ceskarepublika/press/press_releases/08081729_cs.htm>.

Eurokoridor.cz [online]. [cit. 2010-03-04]. Spolková země Dolní Rakousko. Dostupné z WWW: <http://www.eurocorridor.cz/ecns/cz/informace/regiony/dolni_rakousko.asp>.

Euroregio-weinviertel.org [online]. [cit. 2010-02-12]. Dostupné z WWW: <<http://www.euregio-weinviertel.org/>>.

Euroskop.cz [online]. [cit. 2010-02-10]. Rakousko. Dostupné z WWW: <<http://www.euroskop.cz/383/sekce/prace-a-uznavani-kvalifikaci/>>.

Epp.eurostat.ec.europa.eu [online]. 20.03.2010 [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>>.

Gizretz.at : Přeshraniční impulzní centrum Retz [online]. [cit. 2010-03-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gizretz.at/default.aspx>>.

MPSV.cz [online]. 4.5.2009 [cit. 2010-03-02]. Volný pohyb osob. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/1280>>.

OECD.org [online]. [cit. 2010-03-21]. OECD Tax Database. Dostupné z WWW: <http://www.oecd.org/document/60/0,3343,en_2649_34533_1942460_1_1_1_1,00.html>.

Podnikatel.cz : business server [online]. [cit. 2010-03-11]. Malé a střední podniky. Dostupné z WWW: <<http://www.podnikatel.cz/rozjezd/zacinajici-podnikatel/male-a-stredni-podniky-msp/>>.

Portal.mpsv.cz [online]. 5.3.2010 [cit. 2010-03-08]. Rakousko - životní a pracovní podmínky. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/zeme/rakousko>.

Wikipedie.org : otevřená encyklopedie [online]. 10.03.2010 [cit. 2010-03-20]. Okres Znojmo. Dostupné z WWW: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Okres_Znojmo>.

Znojmcity.cz : Znojmo, město s přívlastkem [online]. [cit. 2010-02-13]. Dostupné z WWW: <<http://znojmcity.cz/>>.

Legislativní a jiné dokumenty

Dohoda mezivládou České republiky a vládou Rakouské republiky o zaměstnávání občanů v příhraničních oblastech. Vídeň, 24.8.2001 [cit. 2010-02-15]. Dostupné z WWW: <http://portal.mpsv.cz/eures/prace_v_eu/bilateralni_dohody_cz>.

Dolnorakouská zemská výstava skončila za obrovského zájmu veřejnosti. In SVATOŠOVÁ, Jitka. *Tisková zpráva*. Jihlava : Krajský úřad kraje Vysočina, 8.11.2009 [cit. 2010-03-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.dolnorakouska-vystava.cz/content-cs/nenechte-si-ujit/dolnorakouska-zemska-vystava-skoncila-za-obrovsekeho-zajmu-verejnosti>>.

Operační program přeshraniční spolupráce Rakousko-Česká republika 2007-2013. 2006 [cit. 2010-02-26]. Dostupné z WWW: <http://www.businessinfo.cz/files/2005/061127_OP_CR-Rakousko.pdf>.

Statistická ročenka Jihomoravského kraje 2009. Brno : Český statistický úřad, 29.12.2009 [cit. 2010-02-23]. Dostupné z WWW: <<http://czso.cz/xb/ediciplan.nsf/p/641011-09>>.

VII. Přílohy

Seznam příloh

Obrazové přílohy

Příloha č. 1 – Mapka zobrazující česko-rakouského příhraničí

Příloha č. 2 – Mapka Dolního Rakouska - rozdělení na čtvrtě, okresy a statutární města

Příloha č. 3 – Mapka zobrazující polohu města Retz

Příloha č. 4 – Mapka okresu Znojmo – administrativní rozdělení

Příloha č. 5 – Fotografie městského trhu ve Znojmě

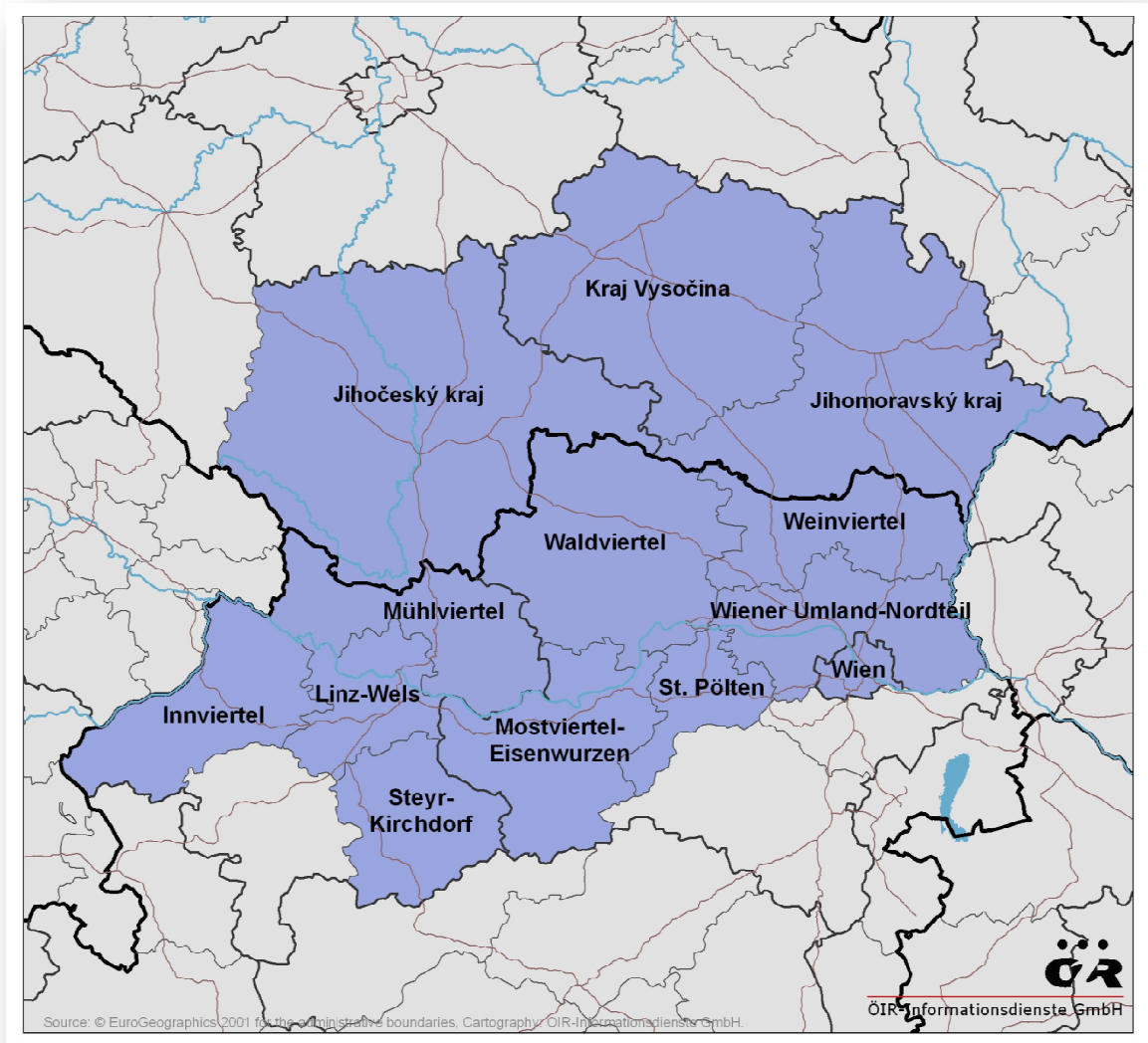
Textové přílohy

Příloha č. 6 – Základní makroekonomické ukazatele České republiky a Rakouska za posledních pět let

Příloha č. 7 - Dohoda o zaměstnávání pracovníků v příhraničí

Příloha č. 1

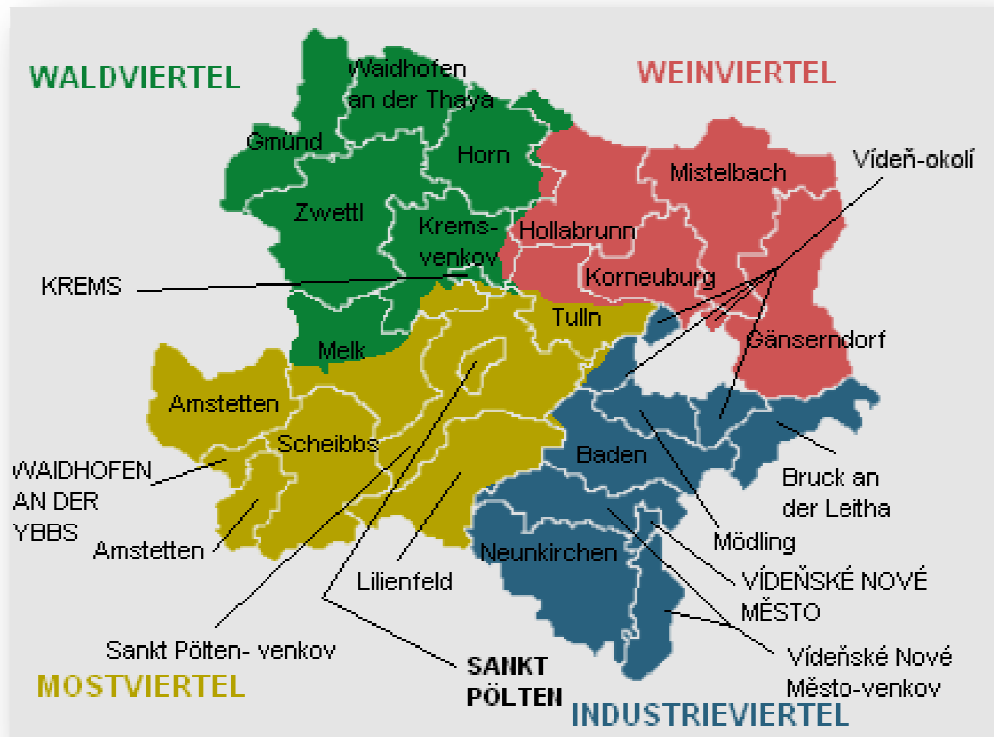
Mapka zobrazující česko-rakouské příhraničí

Zdroj: http://www.at-cz.eu/at-cz/img/Basemap_mod_metis_V1.jpg

Příloha č. 2

Mapka Dolního Rakouska - rozdělení na čtvrtě, okresy a statutární města

Zdroj: <http://commons.wikimedia.org/wiki/File:DolniRakousko1.png>

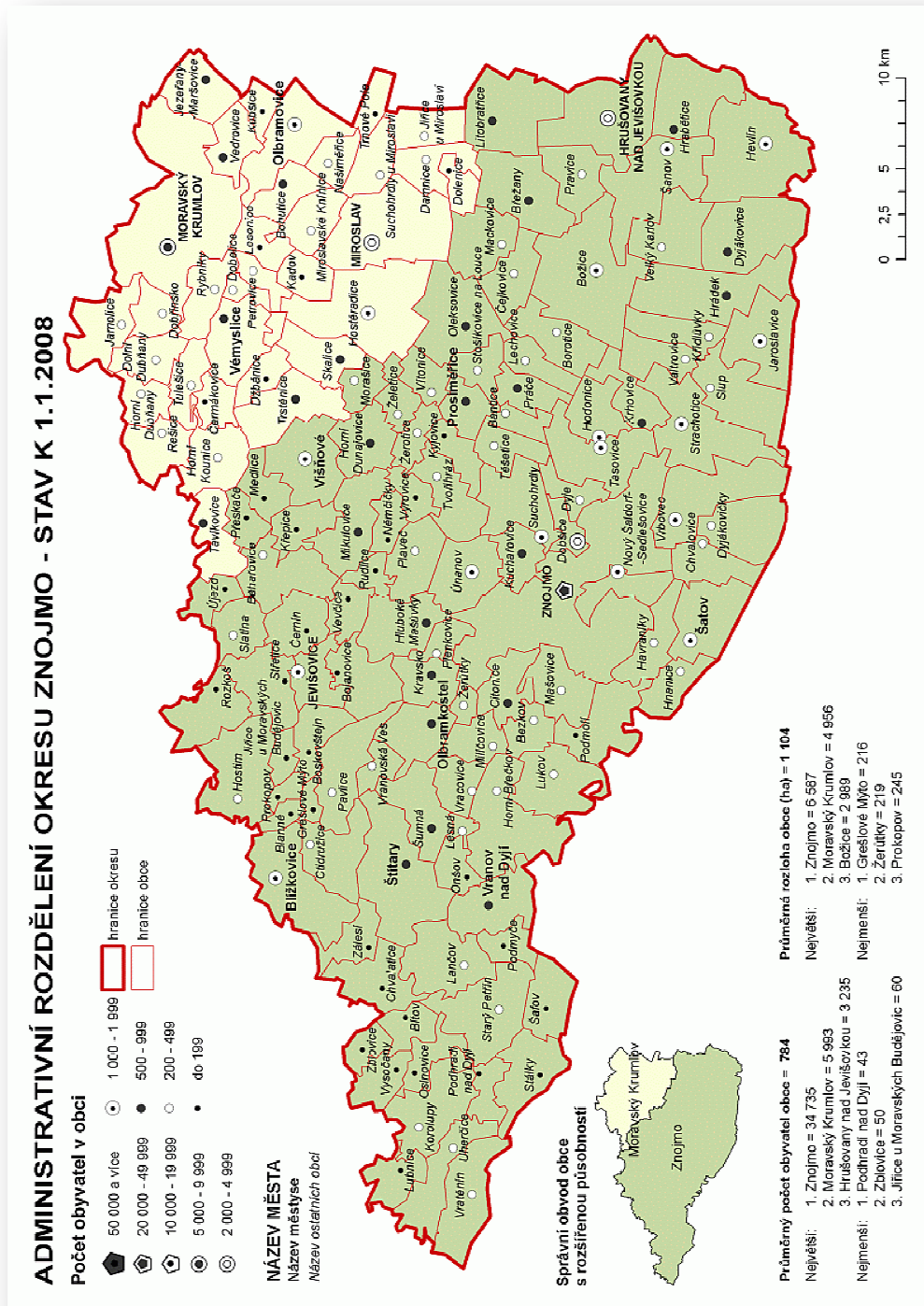
Příloha č. 3

Mapka zobrazující polohu města Retz

Zdroj: <http://www.mapy.cz>

Mapka okresu Znojmo - administrativní rozdělení

Zdroj: [http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/znojmo/\\$File/Znojmo.gif](http://www.czso.cz/xb/redakce.nsf/i/znojmo/$File/Znojmo.gif)

Příloha č. 5

Fotografie městského trhu ve Znojmě

Příloha č. 6

Základní makroekonomické ukazatele České republiky a Rakouska za posledních 5 let

Česká republika

	2004	2005	2006	2007	2008
HDP objem, v běžných cenách, mld. Kč	2 814,8	2 983,9	3 222,4	3 535,5	3 689,0
HDP přírůstek v % (reálně, stálé ceny r. 2000)	4,5	6,3	6,8	6,1	2,5
HDP na obyvatele, v běžných cenách, tis. Kč	275,77	291,56	313,87	342,49	353,70
HDP na obyvatele v PPS v tis. Kč (běžné ceny)	16,26	17,06	18,21	19,95	20,15
míra inflace v %	2,8	1,9	2,5	2,8	6,3
míra nezam. v % (dlouhodobá; roční průměr)	4,3	4,2	3,9	2,8	2,2

Zdroj: www.czso.cz; www.businessinfo.cz

Rakousko

	2004	2005	2006	2007	2008
HDP objem, v nominálních cenách, mld. EUR	235,8	245,1	256,4	272,8	282,2
HDP přírůstek v % (reálně, stálé ceny r. 2000)	2,5	2,9	3,4	3,1	1,8
HDP na obyvatele, v nominálních cenách, tis. EUR	28,8	29,7	31,1	32,6	33,8
HDP na obyvatele v tis. EUR (reálně, stálé ceny r. 2000)	27,1	27,4	28,1	28,9	29,3
míra inflace v % (CPI)	2,1	2,3	1,5	2,2	3,2
míra nezam. v % (rak. metodika, roční průměr)	7,1	7,3	6,8	6,2	5,8
míra nezam. v % (Eurostat, roční průměr)	4,8	5,2	4,8	4,4	3,8

Zdroj: www.businessinfo.cz

D O H O D A
mezi
vládou České republiky
a
vládou Rakouské republiky

o zaměstnávání občanů v příhraničních oblastech

Vláda České republiky a vláda Rakouské republiky (dále jen „smluvní strany“), vedeny přáním rozvíjet vzájemnou spolupráci, dohodly se upravit vzájemné vztahy na úseku zaměstnávání občanů České republiky a Rakouské republiky v příhraničních oblastech státu druhé smluvní strany (dále jen „přeshraniční pracovníci“) takto:

Článek 1

Příhraničními oblastmi podle této dohody jsou:

- v České republice okresy
 - Břeclav
 - Znojmo
 - Jindřichův Hradec
 - České Budějovice
 - Český Krumlov
 - Prachatice;
- v Rakouské republice politické okresy
 - Gänserndorf
 - Gmünd
 - Hollabrunn
 - Horn
 - Mistelbach
 - Waidhofen/Thaya
 - Freistadt
 - Rohrbach
 - Urfahr-Umgebung.

Článek 2

- (1) Orgány smluvních stran příslušné k provádění této dohody (dále jen „příslušné orgány“) jsou:

- v České republice - Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky;
- v Rakouské republice - Spolkové ministerstvo hospodářství a práce Rakouské republiky.

(2) Příslušné orgány obou smluvních stran mohou pověřit prováděním této dohody podřízené orgány. Příslušné orgány se zavazují vzájemně se o tom informovat.

(3) Příslušné orgány obou smluvních stran budou při provádění této dohody úzce spolupracovat. K projednávání otázek souvisejících s prováděním této dohody bude ustanovena smíšená česko - rakouská komise (dále jen „Komise“), která bude složena z pěti členů každého státu. Členy Komise budou i zástupci zaměstnavatelů a zaměstnanců. Komise se bude scházet nejméně jednou ročně na návrh příslušného orgánu jedné ze smluvních stran, střídavě v České republice a v Rakouské republice.

Článek 3

Přeshraničními pracovníky ve smyslu této dohody jsou zaměstnanci, kteří:

- a) jsou občany České republiky nebo občany Rakouské republiky,
- b) mají trvalý pobyt nejméně po dobu jednoho roku v jedné z příhraničních oblastí uvedených v článku 1, kam se denně vrací a
- c) vykonávají zaměstnání v příhraniční oblasti druhého státu.

Článek 4

(1) Žadatelé, kterým má být povolen výkon zaměstnání podle této dohody na území státu druhé smluvní strany (dále jen „hostitelský stát“) si podají písemnou žádost o povolení k zaměstnání jako přeshraniční pracovníci u příslušného orgánu svého státu. Žádost musí obsahovat všechny údaje potřebné pro její posouzení a musí v ní být uvedena i profese, která bude vykonávána a název zaměstnavatele. Příslušný orgán ověří, zda žádost splňuje všechny formální náležitosti a poté ji postoupí příslušnému orgánu hostitelského státu.

(2) Jestliže jsou splněny podmínky podle této dohody a nejsou důvody pro zamítnutí žádosti podle článku 9, může příslušný orgán hostitelského státu udělit povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka.

(3) Povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka se může udělit s platností až na jeden rok. Může být prodlouženo vždy maximálně o jeden rok.

(4) Pravidla pro postup udělování a prodloužování povolení k zaměstnání přeshraničních pracovníků budou stanovena příslušnými orgány v metodickém pokynu a podle potřeby periodicky prověřována. Výsledek tohoto prověření bude oznamován Komisi uvedené v článku 2, odstavci 3.

Článek 5

(1) Počet přeshraničních pracovníků, kteří mohou být na základě této dohody přijati do zaměstnání na území každého státu, jakož i jejich rozdělení podle příhraničních oblastí, odvětví hospodářství a povolání, se každoročně stanoví oběma příslušnými orgány výměnou nót.

(2) Návrhy každoročně stanovovaných počtů přeshraničních pracovníků a jejich případných změn vypracuje Komise ustanovená v souladu s článkem 2, odstavcem

3. Tento počet bude určen na základě konkrétní situace a vývoje na trhu práce, se zvláštním zřetelem k případné kvótě stanovené pro zaměstnávání cizinců, zejména pak ke kvótám určeným pro jednotlivé země. Pracovní poměry nahlášené během stanoveného období a realizované na základě povolení k zaměstnání přeshraničních pracovníků se do tohoto maximálního počtu započítávají, pokud v některém ze států jsou takové kvóty pro zaměstnávání cizinců stanoveny.

Článek 6

(1) Povolení k zaměstnání opravňuje přeshraničního pracovníka zahájit zaměstnání v příhraniční oblasti. Při měnícím se místě zaměstnání se s přihlédnutím k situaci na trhu práce a za podmínek platných právních předpisů hostitelského státu může připustit výkon zaměstnání i mimo příhraniční oblast, pokud sídlo zaměstnavatele leží v příhraniční oblasti, pro kterou bylo vydáno povolení k zaměstnání.

(2) Doby zaměstnání získané na základě povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka se nezapočítávají do dob zaměstnání, které na základě jiných právních předpisů opravňují k výkonu zaměstnání na území hostitelského státu.

(3) Přeshraniční pracovníci ve smyslu této dohody jsou oprávněni ke vstupu a po dobu svého zaměstnání k pobytu na území hostitelského státu. Právní předpisy o povolování vstupu a pobytu zůstávají nedotčeny.

(4) Zprostředkování zaměstnání pro přeshraničního pracovníka ve smyslu této dohody je bezplatné. Jinak se na náklady a úhradu poplatků vztahují právní předpisy každého z obou států.

Článek 7

Na zaměstnání přeshraničního pracovníka se vztahují všechna ustanovení právních předpisů o pracovních smlouvách, o ochraně zaměstnanců, včetně zvláštních ustanovení o zaměstnávání mladistvých, ustanovení podnikových stanov týkajících se práv zaměstnanců, jakož i pracovněprávních nároků vyplývajících z kolektivních smluv, a všechny právní předpisy o sociálním pojištění státu, na jehož území je zaměstnání vykonáváno.

Článek 8

Zaměstnavatelé, kteří na základě této dohody chtějí zaměstnat přeshraničního pracovníka, jsou povinni zaslat neprodleně příslušnému orgánu v místě zaměstnání písemné oznámení o zahájení a ukončení zaměstnání jakož i o základních mzdových a pracovních podmínkách opatřené spolupodpisem přeshraničního pracovníka.

Článek 9

(1) Povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka se neudělí, jestliže:

- a) se zjistí skutečnosti, které potvrzují domněnku, že zaměstnání nemá být zahájeno podle pravidel této dohody nebo
- b) není záruka, že při zaměstnání žadatele budou dodrženy mzdové a pracovní podmínky včetně podmínek stanovených právními předpisy o sociálním pojištění platné v místě zaměstnání, nebo
- c) přeshraniční pracovník nemá být zaměstnán na pracovním místě v podniku svého zaměstnavatele.

(2) Povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka se odejme, jestliže nastanou nebo se dodatečně zjistí skutečnosti, které opravňují k jeho odejmutí. Právní účinnost odejmutí povolení k zaměstnání přeshraničního pracovníka nabude platnosti dnem, který vyplývá ze zákonných norem nebo z ustanovení kolektivních smluv hájících práva zaměstnanců.

Článek 10

Právní předpisy obou států upravující především

- 1) vstup, pobyt, vycestování,
- 2) zaměstnávání cizinců,
- 3) dovoz, vývoz a přepravu zboží a dopravních prostředků, zejména pak celní předpisy, zůstávají nedotčeny, nestanoví-li tato dohoda jinak.

Článek 11

Obě smluvní strany mohou z důvodu vážné situace na trhu práce a jejího vývoje provádění této dohody přechodně zcela nebo zčásti pozastavit. Částečné pozastavení se může vztahovat zvláště k určitým příhraničním oblastem, obcím v rámci příhraničních oblastí, určitým odvětvím hospodářství nebo k profesím, vyžaduje-li to situace a vývoj na trhu práce. Pozastavení musí být oznámeno neprodleně diplomatickou cestou druhé smluvní straně. Již udělená povolení k zaměstnání přeshraničních pracovníků zůstávají v platnosti. Pozastavení dohody vstupuje v platnost tři měsíce po jeho oznámení.

Článek 12

(1) Tato dohoda podléhá schválení v souladu s vnitrostátními právními předpisy obou států. Vstupuje v platnost prvním dnem třetího měsíce následujícího po měsíci, v němž si smluvní strany písemně diplomatickou cestou oznámí, že byly splněny podmínky stanovené vnitrostátními právními předpisy pro její vstup v platnost.

(2) Tato dohoda se sjednává na dobu jednoho roku. Její platnost bude automaticky prodlužována vždy o jeden rok, pokud nebude diplomatickou cestou písemně nejméně šest měsíců před uplynutím její platnosti vypovězena.

(3) Povolení k zaměstnání přeshraničních pracovníků vydaná na základě této dohody zůstávají v případě výpovědi v platnosti.

Na důkaz toho zmocněnci tuto dohodu podepsali a opatřili ji pečeti.

Dáno ve Vídni dne 24. srpna 2001 ve dvou původních vyhotoveních, každé v jazyce českém a německém, přičemž obě znění mají stejnou platnost.

Za vládu České republiky

Za vládu Rakouské republiky